

Krajský pamiatkový úrad Žilina

riaditeľ krajského pamiatkového úradu: doc. Ing. Miloš Dudáš, CSc.

Zodpovedný riešiteľ: Ing. arch. Martina Magová

Spolupráca: Mgr. Martin Furman, PhD. - archeológia
JUDr. Ing. Miroslava Šichtová – historická zeleň
Mgr. Petra Pleváková

© Krajský pamiatkový úrad Žilina, Mariánske námestie 19, 010 01 Žilina,
2017

Obsah

A. VSTUPNÉ ÚDAJE	6
A.1. POŽIADAVKA A DÔVOD SPRACOVANIA ZÁSAD OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA	6
B. ZÁKLADNÉ ÚDAJE O ÚZEMÍ	8
B.1. NÁZOV PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA.....	8
B.2. ZÁKLADNÉ ÚDAJE	8
B.3. ORGÁN, KTORÝ PAMIATKOVÉ ÚZEMIE VYHLÁSIL, DÁTUM VYHLÁSENIA..	8
C. PARCELNÉ VYMEDZENIE HRANÍC ÚZEMIA PODĽA PLATNÉHO ROZHODNUTIA O VYHLÁSENÍ PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA.....	9
C.1. POPIS HRANICE PAMIATKOVEJ ZÓNY	9
C.2. INFORMÁCIA O ZANESENÍ HRANICE V KATASTRI A O OZNAČENÍ ÚZEMIA PRÍSLUŠNÝM KÓDOM V LISTOCH VLASTNÍCTVA A NA MAPE	9
D. ÚDAJE O ÚZEMNOPLÁNOVACEJ DOKUMENTÁCII, PODKLADOCH, PRAMEŇOCH, POUŽITEJ LITERATÚRE A PREDCHÁDZAJÚCICH VÝSKUMOCH	10
D.1. PREHĽAD ÚZEMNOPLÁNOVACÍCH DOKUMENTÁCII A ŠTÚDIÍ	10
D.2. MAPOVÉ PODKLADY	10
D.3. PRIESKUMY A VÝSKUMY, ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY	10
D.4. LITERATÚRA A ĎALŠIE PRAMENE	11
E. HISTORICKÝ A URBANISTICKO- ARCHITEKTONICKÝ VÝVOJ ÚZEMIA.	12
E.1.1. Archeologické aktivity v súvislosti s lokalizáciou starej boce.....	12
E.1.2. História obce s ohľadom na archeologické aktivity, výskum a náleziská v katastri obce.....	13
E.2. STRUČNÝ HISTORICKÝ A STAVEBNÝ VÝVOJ ÚZEMIA	14
E.3. ZÁSADNÉ URBANISTICKÉ VÝVOJOVÉ ETAPY ÚZEMIA	18
E.3.1 Najstaršia fáza, prvotné osídlenie územia – 13-14. storočie	18
E.3.2 Trvalé osídlenie a formovanie územia – 16 -17. storočie	18
E.3.3 Sídlný rozvoj územia – 18 -19. storočie	19
E.3.4 Stabilizácia sídelného rozvoja územia – začiatok 20. storočia	20
E.3.5 Narušenie historickej urbanistickej štruktúry – polovica 20. storočia a začiatok 21. Storočia.....	21
F. CHARAKTERISTIKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA.....	23
F.1. PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA HMOTNEJ POVAHY	23
F.1.1. Obraz krajiny – charakteristické pohľady	23
F.1.2. Vonkajší obraz územia	26
F.1.3. Vnútorň obraz územia	27
F.1.4. Funkčné využitie územia.....	32
F.1.5. Historický pôdorys	33
F.1.6. Objektová skladba územia	34
F.1.7 Banská činnosť, spracovanie medenej rudy a s tým súvisiace činnosti	112

F.1.8. Zeleň v pamiatkovom území, plochy záhrad a parkov	114
F.1.9 Prvky uličného interiéru a uličného parteru.....	115
F.2. PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA NEHMOTNEJ POVAHY	116
F.3. VYHODNOTENIE PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA A ODÔVODNENIE JEHO OCHRANY	121
F.3.1. Urbanisticko– historické hodnoty štruktúr pamiatkového územia	121
F.3.2 Architektonicko–historické hodnoty objektov pamiatkového územia	122
F.3.3 Umelecko-remeselné hodnoty objektov	122
F.3.4 Kultúrne a pamiatkové hodnoty archeologických nálezov a nálezísk.....	123
F.3.5 Odôvodnenie ochrany pamiatkového územia.....	124
G. NÁVRH ZÁSAD OCHRANY, OBNOVY A PREZENTÁCIE HODNÔT ÚZEMIA PAMIATKOVEJ ZÓNY V NIŽNEJ BOCI	124
G.1 ZÁKLADNÁ CHARAKTERISTIKA	125
G.1.1 Požiadavky na primerané funkčné využitie	125
G.2. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE	127
G.2.1 Požiadavky na zachovanie a ochranu historickej pôdorysnej schémy, verejných priestranstiev, námestí, hlavných a vedľajších uličných priestorov, uličných čiar.....	127
G.2.2 Požiadavky na reguláciu novej zástavby, dostavby a stavebných úprav	127
G.3. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HODNOTNEJ OBJEKTOVEJ SKLADBY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA	129
G.3.1 Základné požiadavky na ochranu charakteru tradičnej zástavby.....	130
G.3.2 Požiadavky na zachovanie a ochranu historických dominánt a kompozície výškového zónovania pamiatkového územia.....	132
G.3.3. Požiadavky na zásady diferencovaného prístupu k ochrane, obnove a údržbe objektov.....	133
G.5. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU PRVKOV INTERIÉRU.....	137
G.5.1. Požiadavky na typické prvky prostredia	138
G.5.2 Požiadavky na ochranu typických a výber a použitie tradičných stavebných materiálov.....	140
G.5.3 Požiadavky na zachovanie, ochranu, obnovu a údržbu pamiatkových hodnôt drobnej architektúry a výtvarných diel	140
G.5.5 Požiadavka iluminácie historických priestorov a budov.....	142
G.5.6 Požiadavky pre riešenie infraštruktúry vrátane jej technických zariadení.....	142
G.6 POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU CHARAKTERISTICKÝCH POHĽADOV, SILUETY A PANORÁMY ÚZEMIA ...	143
G.7. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZÍSK	146
G.8.1. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu zelene v pamiatkovom území:	148
G.8.2. Plochy historickej zelene národnej kultúrnej pamiatky	148

G.8.3. Požiadavky pre úpravu vodného toku	148
G.9. PREZENTÁCIA PAMIATKOVÉHO FONDU PAMIATKOVEJ ZÓNY V NIŽNEJ BOCI.....	149
H.1. LEGISLATÍVA A MEDZINÁRODNÉ DOHOVORY	150
H.2. PAMIATKOVÝ ZÁKON A ZÁKLADNÉ POJMY.....	150
H.3. KRAJINA, ZÁKLADNÉ POJMY A LEGISLATÍVA	154
I. VŠEOBECNÉ ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA	155
J. ZÁVER	156
K. AKTUALIZÁCIA ZÁSAD PAMIATKOVEJ STAROSTLIVOSTI.....	156
L. GRAFICKÁ ČASŤ ZÁSAD OCHRANY PAMIATKOVEJ ZÓNY V NIŽNEJ BOCI	
157	

A. VSTUPNÉ ÚDAJE

A.1. POŽIADAVKA A DÔVOD SPRACOVANIA ZÁSAD OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Požiadavka na spracovanie zásad ochrany pamiatkového územia – Pamiatkovej zóny v Nižnej Boci vyplynula z § 29 zákona č.49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu (ďalej len „pamiatkový zákon“) v znení neskorších predpisov.

(1) Základná ochrana pamiatkového územia je súhrn činností a opatrení, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkmi nehnuteľností zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb, areálov alebo urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia.

(2) Krajský pamiatkový úrad vypracúva zásady ochrany pamiatkového územia, ktoré sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany podľa odseku 1a sú podkladom pre územný plán. Zásady sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územnoplánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu.

(3) Zásady ochrany pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, materiálnej a objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, architektonického výrazu, prvkov uličného interiéru a uličného parteru, historickej zelene, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk, prípadne ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia.

(4) Miestne príslušný krajský pamiatkový úrad je dotknutým orgánom štátnej správy pri prerokúvaní územného plánu regiónu, územného plánu obce a územného plánu zóny.

Zo znenia § 29 pamiatkového zákona vyplýva požiadavka na vypracovanie zásad ochrany pamiatkového územia. Pamiatkový úrad Slovenskej republiky zahrnul vypracovanie Zásad ochrany pamiatkového územia Pamiatková zóna v Nižnej Boci do plánu hlavných úloh činnosti úradu.

Dôvodom spracovania zásad ochrany pamiatkového územia je vytvoriť dokument, ktorý bude podkladom pre výkon štátnej správy na úseku ochrany pamiatkového fondu v pamiatkovom území, a ktorý definuje pamiatkové hodnoty územia a určí požiadavky na ich vhodný spôsob ochrany, obnovy a prezentácie.

Nutnosť vypracovať zásady ochrany pamiatkového fondu v Pamiatkovej zóne v Nižnej Boci ďalej vyplynula z dôvodu zmeny legislatívnych predpisov, rozmachu stavebných aktivít v pamiatkovom území, stanovení podmienok pre stavebnú činnosť pri uplatňovaní záujmov ochrany pamiatkového fondu a absencie podrobnejšie spracovaných „Zásad pamiatkovej starostlivosti Nižná Boca, spracovaných v roku 1991“.

Zásady ochrany pamiatkovej zóny obsahujúce požiadavky na primerané funkčné využitie pamiatkového územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, výškového a priestorového usporiadania objektov, prvkov uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, a archeologických nálezísk, dopĺňujú a spresňujú platný Územný plán sídelného útvaru Nižná Boca z 29.4.2003 a doplnok č. 1 z 28.2.2008.

Dôvodom spracovania Zásad Pamiatkovej zóny v Nižnej Boci bola absencia Zásad pamiatkovej starostlivosti pre historický urbanistický súbor v Nižnej Boci. Zmeny v legislatívnom procese a súčasné metodické prístupy pri obnove kultúrnych pamiatok a úprave nehnuteľností v pamiatkovom území si vyžiadali presné stanovenie požiadaviek kladených na zachovanie pamiatkových hodnôt riešeného územia. Ich špecifikácia vyplývajúca zo súčasného historicko- architektonického a urbanistického poznania bude hlavným podkladom pre spracovanie zmien a doplnkov k územno- plánovacej dokumentácii v zmysle zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov.

*Nižná Boca, rok 1967
Zdroj: Obec Nižná Boca*

*Erb Bockých baníkov,
situovaný na strope
Evanjelického kostola,
rok 1967
Zdroj: Obec Nižná Boca*

ZÁKLADNÉ ÚDAJE O ÚZEMÍ

B.1. NÁZOV PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Pamiatková zóna v Nižnej Boci

B.2. ZÁKLADNÉ ÚDAJE

KRAJ: Žilinský

OKRES: Liptovský Mikuláš

OBEC: Nižná Boca

KATASTRÁLNE ÚZEMIE: Nižná Boca

ČÍSLO PAMIATKOVEJ ZÓNY V ÚZPF: 31

POČET NEHNUTEĽNÝCH NÁRODNÝCH KULTÚRNYCH PAMIAŤOK: 10

SÚČASŤ CHRÁNENÉHO ÚZEMIA: Národný park Nízke Tatry

Erb obce

Erb obce tvorí v červenom štíte skrížené strieborné banícke kladivká – rozpájacie a bicie na dvoch dlhých zlatých rukovätiach sprevádzané hore zlatým slnkom s tvárou, no bez lúčov po bokoch striebornými položenými hviezdami konvexných cípov a dolu obráteným strieborným polmesiacom.

B.3. ORGÁN, KTORÝ PAMIATKOVÉ ÚZEMIE VYHLÁSIL, DÁTUM VYHLÁSENIA

Pamiatková zóna v Nižnej Boci bola vyhlásená Všeobecne záväzným nariadením Okresného úradu v Liptovskom Mikuláši č. 6/1991 zo dňa 1.10.1991 o vyhlásení územia v Nižnej Boci za pamiatkovú zónu, s účinnosťou od 1.10.1991.

B. PARCELNÉ VYMEDZENIE HRANÍC ÚZEMIA PODĽA PLATNÉHO ROZHODNUTIA O VYHLÁSENÍ PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

C.1. POPIS HRANICE PAMIATKOVEJ ZÓNY

Východiskový bod hranice tvorí severný bod hranice parcely č. 294/3, pokračuje po jej severnej hranici a po severnej hranici parciel č. 298/1 a 299, kde sa lomí a pokračuje po severozápadnej hranici parcely č. 302, lomí sa v jej severozápadnom bode a pokračuje po jej východnej hranici a napája sa na severovýchodný bod hranice parcely č. 309, pokračuje po jej severovýchodnej hranici, ako aj parcely č. 310, pretína komunikáciu č. 632/1, pokračuje po severovýchodnej hranici č. 342/2, lomí sa po západnej hranici parcely číslo 344 a 345, kde sa lomí a pokračuje po juhovýchodnej hranici parciel č. 345, 346, 348, kde sa lomí a pretína vodný tok a miestnu komunikáciu č. 636, kde sa lomí a pokračuje po celej hranici parcely číslo 630 až po jej juhozápadný bod, pokračuje po juhovýchodnej hranici komunikácie č. 636 az po severovýchodný bod parcely č. 627/2, lomí sa v jej východnom rohu a pokračuje po juhovýchodnej hranici parciel číslo 627/2, 627/1, 624, 622/1, 622/2, 620/1, lomí sa v jej južnom bode a pokračuje po juhozápadnej hranici, pokračuje po severozápadnej hranici parcely č. 619, 611/2 po jej severozápadný bod, kde sa lomí a pokračuje po východnej hranici parcely č. 608, lomí sa a pokračuje po juhovýchodných hraniciach parciel č. 908, 607, 606, 565, 566 a 635/5, kde sa lomí a pokračuje južne k severnému bodu parcely č. 545, pokračuje po východnej hranici parciel číslo 545, 544, 540, kde sa lomí a pokračuje smerom na západ po južnej hranici parciel č. 540, 539, 529, kde sa lomí, pretne komunikáciu č. 635/1 k severnej hranici parcely č. 527, pokračuje po jej severnom okraji a prebieha po južnej hranici pozemku č. 635/1, 466, a 464, kde sa lomí v jej juhovýchodnom bode a pokračuje po východnej hranici, kde sa lomí a lemuje južnú hranicu parcely č. 462/3 a 455, lomí sa v juhovýchodnom bode a lemuje parcelu č. 454 z východnej a južnej strany, pokračuje južnou hranicou pozemkov č. 453, 446, 445, 444, 463/2, kde sa lomí a pokračuje západnou hranicou pozemkov č. 443/2 a 443/1, lomí sa a pokračuje južnou hranicou pozemkov 2681/2, 2681/3, lomí sa v jej južnom bode, pretína pozemok číslo 411/2 a pokračuje západnou hranicou pozemkov č. 422, pretína vodný tok, pokračuje západnou hranicou pozemku číslo 389, pretína komunikáciu č. parcely 631/1, pokračuje západnou hranicou pozemkov č. 12/2, 8/4, 8/3, lomí sa v západnom bode parcely 8/3 a pokračuje po severozápadných hraniciach pozemkov č. 8/3, 12/9, 12/10, 14/5, lomí sa a pokračuje po juhozápadnej hranici pozemku č. 35, 34, kde sa lomí v západnom bode a pokračuje po severozápadnej hranici pozemkov č. 34, 46/2, 51/2, 56, 57, 69, 67, 634, 77, 79/6, 79/5, 84, 88, 102, 104, 132, 135, pretína komunikáciu č. 633, a pokračuje po západnej hranici pozemkov č. 218, 217, lomí sa a pokračuje po severozápadnej hranici pozemkov č. 216, 241/2, 213, 212, pretína vodný tok a pokračuje severozápadnou hranicou pozemkov číslo 256, 259, 261, 263, pretína komunikáciu a pokračuje severozápadnou hranicou pozemkov č. 286/2, 296, 294/2, 294/3, kde končí v jej severnom bode.

C.2. INFORMÁCIA O ZANESENÍ HRANICE V KATASTRI A O OZNAČENÍ ÚZEMIA PRÍSLUŠNÝM KÓDOM V LISTOCH VLASTNÍCTVA A NA MAPE

Na výpisoch z katastra nehnuteľností - listoch vlastníctva nehnuteľností v pamiatkovom území je uvedený druh chránenej nehnuteľnosti:

201 – národná kultúrna pamiatka

203 – pamiatková zóna

C. ÚDAJE O ÚZEMNOPLÁNOVACEJ DOKUMENTÁCI, PODKLADOCH, PRAMEŇOCH, POUŽITEJ LITERATÚRE A PREDCHÁDZAJÚCICH VÝSKUMOCH

D.1. PREHĽAD ÚZEMNOPLÁNOVACÍCH DOKUMENTÁCIÍ A ŠTÚDIÍ

Územný plán obce Nižná Boca bola vypracovaná Ateliérom URKEA, v októbri 2003, kolektívom autorov Ing. arch. M. Chocholová, Ing. M. Bartek a ing. F. Hovorková a schválený bol uznesením obecného zastupiteľstva v Nižnej Boci dňa 1.10.1991. Záväzná časť územného plánu bola prijatá VZN č. 6 /1991, dňa 1.10.1991 s účinnosťou od 1.10.1991.

D.2. MAPOVÉ PODKLADY

- 1) Vojenská mapa – druhé vojenské mapovanie r. 1847, M.
1:28800, HadtorténetiIntézetés Múzeum Budapest, Kópia mapy uložená v
Archíve PÚ SR v Bratislave
- 2) Vojenská mapa – tretie vojenské mapovanie r. 1876, M.
1:28800, HadtorténetiIntézetés Múzeum Budapest, Kópia mapy uložená v
Archíve PÚ SR v Bratislave
- 3) Katastrálna mapa Nižná Boca, Ústredný Archív geodézie a
kartografie Bratislava, Kópia mapy v digitálnej podobe uložená v
Archíve PÚ SR v Bratislave
- 5) Mapa Pamiatkovej zóny v Nižnej Boci, M:1:5000, príloha Zásad,
Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti Banská Bystrica

D.3. PRIESKUMY A VÝSKUMY, ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY

Archívne materiály uložené v archíve Pamiatkového úradu SR, Bratislava:

Nižná Boca, okr. Lipt. Mikuláš, základný výskum, archív PÚ SR Bratislava, inv. č. 969,

Všeobecne záväzné nariadenie Okresného úradu v Liptovskom Mikuláši č. 6/91 o vyhlásení územia Nižná Boca za Pamiatkovú zónu, rok 1991, archív PÚ SR Bratislava, č. 6/91

Návrh na vyhlásenie PZ Nižná Boca, okres Liptovský Mikuláš, KÚŠPSOP Banská Bystrica, rok 1990, archív PÚ SR Bratislava, č. T 2955

D.4. LITERATÚRA A ĎALŠIE PRAMENE

BLANÁR V.: Osobné mená v počtových knihách zemianskeho banského súdu na Boci z rokov 1588-1602. In: Jazykovedný časopis XII, 1961, s. 140-148

BAROKOVÁ, D., ZVARÍK E.: Príspevok k urbanistickému vývoju a stavu zachovania historickej štruktúry a hodnôt architektúry v Nižnej Boci, Monument revue, ročník 2, č. 2, 2013

BOTÍK, JÁN : Vyšná Nižná Boca, Vlastivedná monografia, 2004

HANULIAK, VÁCLAV, PhDr. : Súpis archeologických lokalít z 9.-16. storočia v okrese Liptovský Mikuláš, 1981

KARKOŠIAK, ERNEST: Boca, diplomová práca, Pedagogický inštitút v Martine, 1970

KARKOŠIAK, ERNEST: Boca a okolie, Baníctvo na Boci, diplomová práca, 1970

Kol. autorov. Liptovský Ján. 750 rokov prvej písomnej zmienky. Liptovský Ján 2013.

MENCL, V.: Lidová architektúra v Československu. Praha 1980

RATKOŠ, P.: Počiatky hornoliptovského baníctva do konca XVI. storočia. In. Historický zborník Matice slovenskej 5. Martin 1947, s. 295-350

RATKOŠ, P.: Výsadné a chotárne listiny kráľovskej Boce. In. Historický zborník Matice slovenskej 5. Martin 1947, s. 408- 453

RATKOŠ, P.: Sociálne pomery na Boci v 18. a začiatkom 19. storočia. In: Historický zborník SAV 19. Bratislava 1951, s. 77-96

ZUSKINOVÁ, I.: Zvláštne spôsoby ustajnenia hovädzieho dobytku v lúčnych maštaliach mimo obce v Liptove. In: Národopisné informácie č.2, 1985, s.81-88

Pamätná kniha obce Nižná Boca vedená od roku 1934

P. Václav Mäsiar, miestny obyvateľ a pamätník

Archív PÚSR v Bratislave

Archív obecného úradu v Nižnej Boci

<http://mapserver.geology.sk/sbd/>

<http://mapire.eu/en/>

www.osobnosti.sk

www.wikipedia.sk

D. HISTORICKÝ A URBANISTICKO-ARCHITEKTONICKÝ VÝVOJ ÚZEMIA

E.1.1. ARCHEOLOGICKÉ AKTIVITY V SÚVISLOSTI S LOKALIZÁCIOU STAREJ BOCE

Liptovské múzeum v Ružomberku pod vedením dr. V. Hanuliaka v 70. rokoch 20. storočia¹ uskutočnilo archeologický prieskum zaniknutej baníckej osady Stará Boca. V súpise archeologických lokalít z 9. - 16. stor. na s. 41-42 autor uvádza: *poloha Stará Boca sa nachádza JZ od obce Vyšná Boca v doline, ktorá je pramenišťom riečky Bocianky a menších bezmenných prítokov. Na starú ťažbu a dolovanie nás hneď upozornenia miesta navršenej hlušiny, ktorá v niektorých miestach je uložená na úpätiach svahu. stredná najširšia časť doliny - Stará Boca - je zo všetkých strán obkolesená vrchmi. Odhliadnuc od vysokej polohy mala výhodné podmienky pre osídlenie. Táto stredná časť doliny je posiatá množstvom terénnych relikto, ktoré sú pozostatkami stavebných objektov. Zistené relikty v súčasnosti prezrádajú, že išlo iba o pravouhlé pôdorysy objektov. Kolové jamy sa nezistili, takže pravdepodobne objekty predstavovali zrubové stavby položené na zemi, prípadne na rohových kameňoch. Získané keramické a železné predmety z objektu rámcove ho datujú azda do konca 16. a začiatku 17. storočia. Keramické fragmenty zastupujú pomerne tenkostennú na kruhu vytáčanú keramiku v troch prípadoch glazovanú. Fragmenty sú z hrncovitých nádob s lievikovite vyhnutým a rímsovite zosilneným ústím. Výzdobu tvoria obvodové ryté čiary na pleciah nádoby. V jednom prípade je zastúpená aj kachlica. Fragment kachlice patril k reliéfnemu typu s geometrickou výzdobou. Povrch kachlice mal žltohnedú glazúru* (Hanuliak 1981, s. 41 – 42).

Z pozostalosti V. Hanuliaka pochádzajú dve čiernobiele fotografie zobrazujúce miesto výskumu Starej Boce bez bližšieho opisu.

Iba revízný a podrobnejší zisťovací archeologický výskum môže priniesť výsledky, ktoré môžu doložiť osídlenie Starej Boce v širšom časovom úseku.

Obr. 1

Obr. 2

¹ Informácia o konkrétnom roku, kedy výskum prebehol, sa nezachovala. Rovnako neexistuje žiadna výskumná dokumentácia z tejto akcie. Jediným zdrojom je rukopis práce V. Hanuliaka „Súpis archeologických lokalít z 9. – 16. storočia v okrese Liptovský Mikuláš“ z roku 1981, s. 40-42. V Liptovskom múzeu sa nenachádza ani hnuiteľný archeologický materiál.

E.1.2. HISTÓRIA OBCE S OHĽADOM NA ARCHEOLOGICKÉ AKTIVITY, VÝSKUM A NÁLEZISKÁ V KATASTRI OBCE

Počiatky písanej histórie obce Nižná Boca spadajú do roku 1263, kedy Belo IV. daroval rozsiahly územný majetok v juhovýchodnej časti Liptovskej kotliny vymedzený potokmi Il'anovky a Bocianky Bohumírovi, synovi Vavrinca. V roku 1287 Bohumír získal od kráľa Ladislava IV. výlučné právo ryžovať zlato v Bocianke, prípadne niekomu ryžovanie povoliť. V priebehu stredoveku až do novoveku obec Nižná Boca mala čisto banícky charakter. Roku 1828 Vyšná a Nižná Boca boli považované za mestečká, v ktorých žilo 1174 dospelých obyvateľov. V chotári Nižnej Boce sa nenachádzali žiadne oráčiny, iba svahové lúky a pastviny. Možno to je jeden z dôvodov, prečo na katastrálnom území Nižnej Boce nebol nikdy robený archeologický prieskum, či výskum. Bohatá história Nižnej Boce spojená priamo s baníctvom od počiatkov jej osídlenia až po ukončenie ťažby kovov ponúka nesmierny archeologický potenciál. Skúmaním stôp a pozostatkov po baníckej činnosti sa zaoberá tzv. montánna archeológia, ktorá v súčasnosti je na vzostupe. Akékoľvek zaniknuté banské diela – či už povrchové stopy po ťažbe alebo hĺbkové šachty predstavujú archeologické náleziská, ktoré sú dokladom antropogénnej činnosti. Vznik Nižnej Boce spadá do začiatku 14. storočia, kedy prechodné sezónne obydlia slúžili ľuďom, ktorí prišli na toto územie ryžovať zlato. F. Uličný predpokladá, že práve toto miesto dalo základ budúcej Nižnej Boce (Uličný 2014, s. 155).

Historická orto-fotomapa zachytáva urbanizmus obce v roku 1950. Porovnaním s novovekým osídlením obce možno konštatovať, že rozvoj stavebnej činnosti obce, na rozdiel od väčšiny obcí na Slovensku, nebol v priebehu 50 rokov výrazný (obr. 1). Ak zoberieme do úvahy fakt, že rozsah osídlenia v 50. rokoch 20. stor. zväčša zodpovedá rozsahu osídlenia obdobia 2. vojenského mapovania, je tu priestor pre skúmanie doposiaľ neznámych a nenarušených archeologických situácií.

Porovnanie rozsahu osídlenia obce Nižná Boca v roku 1950 a 2010
Zdroj: <http://mapy.tuzvo.sk/HOFM/Default2.aspx>

Obec Nižná Boca na druhom vojenskom mapovaní (zdroj: <http://mapire.eu/en/>)

E.2. STRUČNÝ HISTORICKÝ A STAVEBNÝ VÝVOJ ÚZEMIA

- **1230** – prvá písomná zmienka o Boci je v listine z roku 1230. Vtedy uhorský kráľ Ondrej II. Darivak šľachticom Beuchovi, Hauchovi a Polkovi, neosídlenú zem na území Liptova, ktorá patrila k osade Uhorská Ves (Magyarfalu). Uvádza sa tu, že ju od zvyšného Liptova oddeľujú prudké potoky Boca (Beuchua) a Belá (Fehérpatak), ktoré vtekajú do Váhu (Varsik, 1984, s. 212).
- **1285** – privilegiom z roku 1285 udeľuje kráľ Ladislav IV. právo dolovať a ryžovať zlato v potoku Bocianka (Bocha), ktoré potom zdedili Bohumírovi potokovia z Liptovského Svätého Jána (Ratkoš, 1947, s. 300)
- **1342** – najstarší údaj o počiatkoch osídľovania pozdĺž riečky Boca je v listine z roku 1342, v ktorej sa uvádza, že obyvatelia Hýb pri kutaní v údolí Boce natrafili na zlatú žilu a otvorili tam baňu. Aby mohli pokračovať v banskej činnosti, postavili tam nevyhnutné obytné a banské stavby (stupy). Tým bol vytvorený základ pre vznik baníckej osady, ktorá sa pravdepodobne nachádzala na mieste dodnes označovanom Stará Boca (lokalita nad Vyšnou Bocou smerom k Ďumbieru). Pri vtedajšom povrchovom dolovaní sa mohlo pracovať iba v lete, takže osídlenie bolo iba sezónne a baníci sa na zimu sťahovali do Hýb – domov. Utlmenie banskej činnosti spôsobilo, že táto osada sezónneho charakteru, ktorá sa začala formovať na pôde zemanov zo Svätého Jána zanikla v priebehu 15. storočia (Ratkoš, 1947, s. 296-307).
- **1381** - uzákonil Ľudovít I. z Anjou slobodu dolovania a poplatok „urburu“, čím sa zrušilo zvykové právo kráľa zameniť územie, na ktorom sa našli drahé kovy alebo soľ,
- **1550 – 1551** – nastalo oživenie banskej činnosti, nakoľko sa sem prisťahovali banskí podnikatelia a baníci, ktorí otvorili bane na oboch stranách potoka Bocianka. Vtedajšou zvláštnosťou údolia Boce bolo, že patrilo už od 13. storočia dvom zemepánom. Pravá strana od potoka patrila panovníkovi, resp. kráľovskej komore so správou v Banskej Bystrici. Ľavú stranu vlastnili šľachtickí potomkovia Bohumíra zo Svätého Jána. Otvorenie baní ako aj

výstavba obydlí a banských zariadení na pravej strane údolia vyústili do vzniku Kráľovskej Boce (Vyšnej a Nižnej) (Boca regia). Naproti tomu prisťahovalci, ktorí sa usadili na ľavom brehu Bocianky, založili Svätajánsku Bocu (Pars nobilium) (Vyšnú, Prostredú a Nižnú). Takýto stav pretrvával až do roku 1927.

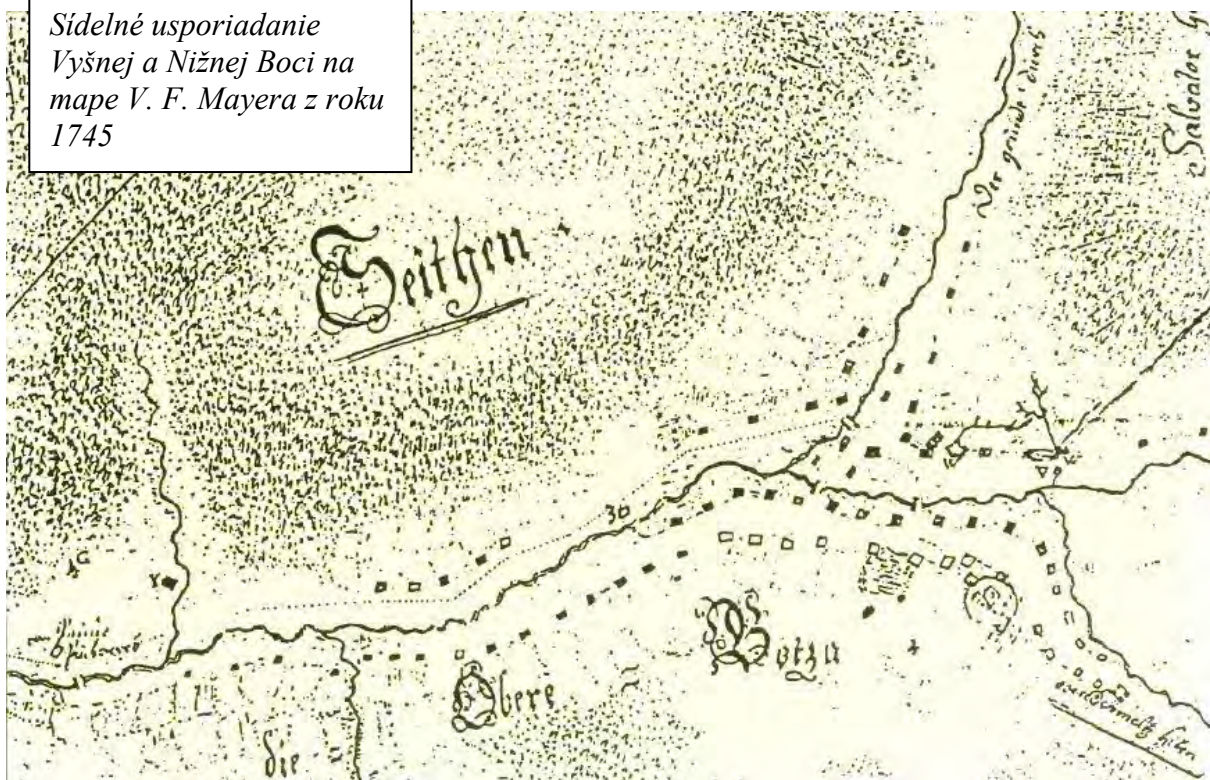
- **1554** – na Svätajánskej Boci boli v normálnom chode nielen bane, ale aj stupy, huta, hámor, mlyn, tajch, vozáreň, hostinec a obydlia pre baníkov a banských podnikateľov. Obdobne postupoval rozvoj aj na Kráľovskej Boci.
- **1552** – zriadenie banského úradu na Kráľovskej Boci s pôsobnosťou pre časť Liptova a Pohronia.
- **1560** – zriadenie osobitného banského úradu na Svätajánskej Boci. Na čele týchto úradov stáli banský sudca, prisázní a pisár, ktorí dozerali na banské aktivity, ale aj na príjmy, ktoré plynuli z činnosti banských podnikov. Keďže ani jedna Boca nebola bežnou poddanskou osadou s vlastným chotárom a obecnou samosprávou, ich administratívno-správne funkcie plnili banské úrady a ich sudcovia, ktorí okrem banských riešili aj občianske záležitosti. Funkcia obecného richtára sa na Kráľovskej a Svätajánskej Boci objavuje až od 18. stor.
- **2. pol. 16. stor.** - Na oboch Bociach sa sformovali prosperujúce banícke osady s rozvinutými výrobnými a sociálnymi pomermi. Sociálnu štruktúru reprezentovali zemanovia zo Svätého Jána, resp. predstavitelia kráľovskej komory, banskí podnikatelia, úradníctvo pri banských súdoch a ťažiarских podnikoch, príslušníci viacerých remesiel a živností, kňazi, učitelia, baníci a rôzne robotnícke a služobnícke profesie. V priebehu niekoľkých desaťročí v dovtedy trvalo neobývanom údolí vzniklo životaschopné banské mestéčko, ktoré sa stalo významným komunikačným spojom medzi Liptovom a Horehroním.
- **1558** – bolo narazené na výnimočne bohaté rudné žily, z ktorých sa vyťažilo rekordných 60 kg zlata v tomto roku, a to vyvolalo dynamický rozvoj banskej činnosti i samotného mestéčka a jeho obyvateľov. Tento vývoj sa však už na sklonku 16. storočia spomalil, a to kvôli slabšej výnosnosti rudných žíl a aj veľkej vzdialenosti od spracovateľských centier (Banská Bystrica, Banská Štiavnica). Zároveň to súviselo so spormi o banské práva a podnikateľské zisky, ktoré mali medzi sebou kráľovská komora s rodinou Svätajánskych, ako aj vlastníci baní, najmä Svätajánskovci s bocianskymi ťažiarimi. S tým potom súvisel pokles záujmu o banské podnikanie na Boci. A zároveň aj narastajúca fluktuácia ťažiarov a baníkov, ktorí odchádzali z Boce na výhodnejšie miesta. V priebehu 17. storočia tieto príčiny spôsobili úpadok baníctva.

*Banská pečať 1683
Zdroj: Botík, Vyšná
Nižná Boca*

- **1731** – listina z tohto roku potvrdzuje, že hlavný zdroj obživy obyvateľov Boce, ktorí sa neodšťahovali inde, zaujalo dobytkárstvo a salašníctvo. (Ratkoš, 1951, s. 79). Zároveň sa rozvíjali remeslá a obchod.
- **zač. 18. stor** – banské podnikanie sa začiatkom storočia prebralo z dlhodobého útlmu, ťažilo sa na oboch stranách údolia vo viacerých ťažiarskych spoločnostiach.
- **1745** – vznik Mapy baní na zlato v chotári Kráľovskej Boce (Vyšnej a Nižnej), ktorú zhotovil Václav František Mayer. Okrem umiestnenia a názvov jednotlivých baní je na nej zaznamenané aj sídelné usporiadanie osád, počet obydlií, umiestnenie stupy a minerálneho prameňa pod vrchom Salvátor, ako aj najstaršieho kostolíka v doline, ktorá sa doteraz nazýva Za nemeckým kostolom (medzi Nižnou a Prostrednou Bocou).
- **1759** – bol vydaný slovenský preklad Banského poriadku od cisára Maximiliána II. z roku 1703, ktorý urobil pre potreby rodiny Svätajánskovcov Ján Vozáry, ktorý patril k najvýznamnejším predstaviteľom zemianskej rodiny Vozáryovcov zo Svätajánskej Boce.
- **prelom 18.-19. stor.** – opätovný pokles banskej činnosti v údolí Bocianky.
- **1861** – posledný výkaz o ťažbe zlata a striebra (Slivka a kol., 1969, s. 153). Boli opustené aj bane na železo – história banského podnikania na Boci sa uzavrela.

*Sídelné usporiadanie
Vyšnej a Nižnej Boci na
mape V. F. Mayera z roku
1745*

- **prelom 19. - 20. stor.** – kvôli nedostatku pracovných príležitostí sa viacero desiatok obyvateľov Boce vysťahovalo do Nemecka, Francúzska, Spojených štátov amerických a do Austrálie. Domáci obyvatelia sa živili zamestnaniami, ktoré ponúkali podniky v Malužinej, Kráľovej Lehotě, Liptovskom Hrádku a v Liptovskom Mikuláši, ale najmä chovom hovädzieho dobytku a oviec, príležitostnými prácami v tunajších lesoch a výrobou textilu.
- **1921** - elektrifikácia obce
- **1926** – bola k Dolnej Boci pričlenená Stredná Boca pozostávajúca zo skupiny 10 domov
- **1926** – bola postavená píla na Nižnej Svätajánskej Boci, jej súčasťou bola aj elektrárň

- **1926** – rozhodnutím Ministerstva vnútra ČSR bola zrušená dovtedajšia Kráľovská Boca (Horná a Dolná) a Svätajánska Boca (Horná, Prostredná, Dolná) a namiesto nich boli zriadené dve nové sídelné a administratívno-správne jednotky s názvom Vyšná Boca a Nižná Boca.
- **1931** – bola zriadená pravidelná autobusová doprava medzi železničnou stanicou v Kráľovej Lehote a Vyšnou Bocou.
- **1936 - 1942** – výstavba novej štátnej cesty, ktorá mala spojiť Liptov s Horehroním cez horské sedlo Čertovica

*Kultúrna krajina,
senníky, okolie Nižnej Boce
Zdroj: Obec Nižná Boca*

*Hospodárenie mimo obce
Nižná Boca, hnojenie,
20 stor.,
Zdroj: obec Nižná Boca*

*Tradičné lúčne hospodárenie
na lúkach v nadväznosti na
Nižnú Bocu, práca so senom,
20 stor.,
Zdroj: Obec Nižná Boca*

E.3. ZÁSADNÉ URBANISTICKÉ VÝVOJOVÉ ETAPY ÚZEMIA

E.3.1 Najstaršia fáza, prvé osídlenie územia – 13 - 14. storočie

Územie Boce bolo do začiatku 13. storočia z dôvodu nepriaznivých klimatických podmienok neosídleným územím. Pramene viažuce sa k tomuto obdobiu uvádzajú po prvýkrát Bocu len v súvislosti s popisom územného rozsahu majetku českých šľachticov. K zmene dochádza počas 13. storočia, kedy sa Boca stala nádejným územím s banským potenciálom. Nálezy drahých kovov ovplyvnili aj majetkové delenie Boce, ktoré napokon za vlády Bela IV. bolo rozdelené potokom Bocianka na dve časti. Časť územia severne od Bocianky pripadla zemianskemu rodu Svätajánsky (Starojánska Boca) a južná časť ostala kráľovským majetkom a neskôr podliehala kráľovskej banskej komore.

Prvé osídlenie územia spadá do obdobia saskkej kolonizácie na Liptove. Tzv. saská provincia sa vzťahuje aj na územie Boce, hoci nedochádza k jej trvalému osídleniu. Obyvatelia Hýb si v časti Starej Boce (dnes súčasť katastra Vyšnej Boce) vytvorili osadu sezónneho charakteru, tvorenú pravdepodobne jednoduchými zrubovými stavbami bez základov v blízkosti povrchových sond a baní. Predpokladáme, že v ich tesnej blízkosti stáli aj ostatné stavby potrebné na „spracovanie vyťažených rúd“ (napríklad „stupy“ – drviče kameňa). Povrchový charakter dolovania, slabé výnosy a klimatické podmienky spôsobili, že na konci 14. storočia osada na Boci zanikla.

E.3.2 Trvalé osídlenie a formovanie územia – 16 - 17. storočie

Rozvoj baníctva v súvislosti s nájdením nových rudných žíl spôsobil trvalé osídlenie Kráľovskej a Starojánskej Boce. Prvými osadníkmi sa stali baníci z banskobystrickej banskej oblasti, pôvodom z Nemecka, ktorí otvárali prvé bane na Boci. V roku 1550 sa vykonali prvé pokusné výkopy, ich iniciátormi boli banskí podnikatelia – investori (urburalisti) Leonard Kessler, Jacob Thaller, baníci z Bystrice a Michal Krátky z Nemeckej Ľupče. Tí si od vlastníkov – panovníka a zemanov Svätajánskych následne prenajali jednotlivé bane, za čom im platili vyrubenú daň – urburu alebo gverk.

Od roku 1550 začala vznikať sídelná štruktúra na oboch stranách potoka Bocianky. Hlavnou kompozičnou osou sa stala Bocianka, pozdĺž ktorej sa paralelne vytvorili dve cestné komunikácie v Starojánskej a Kráľovskej Boci. Vzhľadom k nedostatku prameňov môžeme len predpokladať urbanistický vývoj tohto obdobia. Domnievame sa, že historická štruktúra sa formovala pod vplyvom prvých banských investorov, ktorí si prenajali bane, ale zároveň museli zabezpečiť zázemie pre vznikajúce sídla. Architektonický typ obytných domov bol prevzatý prostredníctvom urburalistov pravdepodobne z nemeckého alebo rakúskeho prostredia a svojim pôdorysným a plošným rozsahom sa približoval baníckemu domu

z kremnickej oblasti bez vplyvu karpatskej zrubovej architektúry. Terénna konfigurácia determinovala osadenie jednotlivých domov pozdĺž cestnej komunikácie, ktoré boli väčšinou širšou stranou orientovanou k ceste. Ich umiestnenie bolo zvolené s ohľadom na vodný tok a vzdialenosť banskej štôlne. Teória o banských investoroch ako o prvotných iniciátoroch sídelného rozvoja súvisí s nutnou organizáciou a zabezpečením fungovania obce. Nepravidelné výnosy baní spôsobili častú fluktuáciu baníkov, ktorí nemali záujem riešiť trvalý pobyt na Boci a je možné, že stavbu a prenájom domov zabezpečovali v počiatkoch samotní investori. Napríklad na Svätajánskej Boci zemanía z Liptovského Jána vymedzovali urburalistom miesto pre stavbu domov a iných banských stavieb, takisto vydávali určité množstvo dreva k novostavbám a opravám objektov a na konci 16. storočia povolili stavbu hostinca a vozárne. Samotní urburalisti zabezpečovali aj dovoz potravín, keďže na Boci neboli vhodné podmienky na rozvoj poľnohospodárstva. V tomto období sa sformovala nielen správna, ale i cirkevná organizácia Kráľovskej a Svätajánskej Boce zhmotnená dnes už neexistujúcim kostolom v časti Vyšnej Boce „Za nemeckým kostolom“.

Predpokladáme, že zástavba bola tvorená solitérnymi zrubovými stavbami bez plánovanej urbanistickej koncepcie. Určujúcimi faktormi determinujúcimi osadenie jednotlivých objektov bol potok Bocianka a komunikačné osi na oboch jeho stranách smerom JZ-SV.

E.3.3 Sídelný rozvoj územia – 18 - 19. storočie

*Nižná Boca na druhom vojenskom mapovaní
Zdroj: archív PÚ SR*

Urbanistická štruktúra v Kráľovskej a Svätajánskej Boci sa od 18. storočia zahusťovala, čím vzniklo sídelné reťazovité usporiadanie domov zachované až do súčasnosti. Domy boli situované po oboch stranách komunikácie, v plošne rozsiahlejšej Svätajánskej Boci aj v časti okolo bočného toku „Dolinčianky“ v severnej svahovitej časti územia. Najstaršie zachované objekty zo začiatku 18. storočia dokladajú veľkorysý pôdorysný typ domu so štvor- až päťpriestorovou dispozíciou. Vo väčšine prípadov sú orientované dlhšou stranou ku komunikácii (s hrebeňom strechy rovnobežným s uličnou čiarou) v smere JZ a SV. Vzhľadom k poveternostným

podmienkam sa v tomto období preferovala valbová strecha krytá dreveným šindľom, od konca 18. storočia sa uplatňovala aj sedlová strecha so štípmi s polkružím, ukončená vyššou podlomenicou. Na niektorých objektoch sa v súvislosti so zvýšeným terénom objavila pavlač, nazývaná „palang“ prebiehajúca okolo štítovej a dvorovej steny s jednoduchým doskovým zábradlím.

Vzhľadom k nízkym výnosom baní sa obyvateľstvo začalo venovať chovu hovädzieho dobytku a oviec, čo ovplyvnilo následne aj dispozičné riešenie obytného domu, ktorého súčasťou sa stala maštál prístupná z pitvora. Samotný dvor bol v začiatkoch tvorený len obytnou stavbou, až v priebehu 19. storočia vylúčením maštale z domovej dispozície boli realizované samostatne

stojače hospodárske stavby nepravidelne umiestnené v rámci dvora (maštale, pivnice).

Na katastrálnej mape z roku 1866 (reambulovanej v roku 1928) sú červenou farbou vyznačené dva murované objekty – evanjelický kostol pochádzajúci z roku 1844 (bez veže postavenej až v roku 1939) a bližšie neidentifikovateľný objekt na južnom brehu Bocianky, ktorý mohol súvisieť s banskou správou Kráľovskej Boce.

Špecifikom Boce sa stalo, vzhľadom na prírodný reliéf krajiny, sezónne ustajňovanie hovädzieho dobytku v lúčnych maštaliach, ktoré boli situované po okolitých lúčnych svahoch extravilánu obce. Jednalo sa o zrubové jednopriestorové stavby postavené na kamennej podmurovke alebo rohových kameňoch. Podstrešie maštali slúžilo na uskladnenie sena, vynášané cez veľké dvojkrídlové vráta v štíte. Dobytok tu zimoval do času, kedy sa minulo krmivo v podstreší a následne bol presťahovaný do ďalšej lúčnej maštale. Vzniklo tak charakteristické roztrúsené usporiadanie maštali, ktoré spolu s okolitými lúkami a pasienkami vytvorili typický vonkajší obraz územia.

E.3.4 Stabilizácia sídelného rozvoja územia – začiatok 20. storočia

*Reambulovaná katastrálna mapa z roku 1928 (pôvodná 1866)
Zdroj: archív PÚSR v Bratislave*

Podľa kroniky písanej od roku 1935 sa na začiatku 20. storočia nezmenil vnútorný obraz územia. Dožité domy boli nahradené novými zrubovými stavbami s rešpektovaním pôvodného pôdorysného usporiadania. To dosvedčuje aj katastrálna mapa z roku 1866, reambulovaná v roku 1928 s vyznačením objektov (žltou farbou), postavené do polovice 19. storočia a objektov (vyznačené obrysom červenou farbou) postavené do roku 1928. Stavby z tohto obdobia sú orientované štítom do ulice s využitím svahovitého

terénu na vytvorenie pivničných priestorov vo zvýšenej podmurovke (dom č. 62 alebo palangu (dom č. 59). Zástavba sa zahusťovala najmä hospodárskymi objektmi (maštalami) umiestňovanými podľa potreby vlastníka, najčastejšie v zadnej časti dvora za obytným domom. Vplyvom architektonických tendencií danej doby sa objavili prvé murované stavby, medzi inými aj škola postavená v roku 1911.

Negatívnym zásahom do historického urbanizmu sa stala v rokoch 1936 - 1942 výstavba štátnej cesty, ktorá spojila Liptov s Horehroním cez sedlo Čertovica. Cesta vedená pozdĺž obce vo svahu prešla komunikácie k domom situované popri SZ prítoku Bocianky a narušila priestor cintorína, ktorý bol následne zrušený.

E.3.5 Narušenie historickej urbanistickej štruktúry – polovica 20. storočia a začiatok 21. Storočia

*Pohľad na Nižnú Bocu z roku 1959
Zdroj: archív PÚSR v Bratislave*

Začiatkom druhej polovice 20. storočia začalo obdobie výstavby murovaných domov odrážajúce architektonické tendencie danej doby. Ako uviedol pamätník pán Mäsiar, ich výstavba vychádzala z nariadenia, podľa ktorého bola zakázaná výstavba domov v drevenej konštrukcii. Vznikajúce murované domy väčšinou nahradili zrubové domy v havarijnom stave, pričom vo väčšine prípadov rešpektovali historickú uličnú čiaru. Ich hmotová a výšková úroveň narušila charakter

miestnej jednopodlažnej štítovej zástavby a stali sa nežiaducimi dominantami v konkrétnej časti územia. V druhej polovici 20. storočia postupne dochádza k zániku asi tretiny objektov staršej vývojovej etapy a vo veľkom dochádza k zániku hospodárskych objektov z mladšej vývojovej línie. V 50. rokoch 20. storočia sa v obci začína s novodobou výstavbou murovaných jednopodlažných domov štvorcového pôdorysu, zvyčajne s mohutným vikierom vystupujúcim zo stanovvej alebo valbovej strechy. Ostatné murované novostavby druhej polovice 20. a začiatku 21. storočia sú zvyčajne jedno- až dvojpodlažné so sedlovými strechami. Vznikajú na miestach zaniknutej staršej zástavby aj mimo nej, napríklad vo dvoroch, kde boli predtým len drobné hospodárske objekty, alebo na predtým nezastavaných pozemkoch, čím sa obec čiastočne rozširuje pozdĺž komunikácie juhozápadným a severovýchodným smerom. Novostavby s hlbším osadením na parcele svojím architektonickým stvárnením, ani hmotovo-priestorovým riešením však nenadväzujú na pôvodný charakter zástavby. Do tejto skupiny patria aj dvojpodlažné objekty – pohostinstvo súp. č. 55 alebo obytné domy č. 79, 80 a 144.

Druhú skupinu novostavieb z 20. storočia predstavujú drevené objekty, ktoré sa objemovo a materiálovo prispôbujú charakteru pôvodnej ľudovej architektúry. V detailoch (dispozícia, vikiere, štítové lodžie, balkóny, svetlejší farebný odtieň dreva, tvar okien) sú však prispôbené súčasným nárokom a estetickému názoru jednotlivca. V niektorých prípadoch môže ísť o pôvodné objekty senníkov alebo ovčínov, ktoré si majitelia preniesli z pasienkov dolu do obce s cieľom zobytnenia, či inej funkcie. Nevyužívané lúčne maštale ako dotvárajúci prvok miestneho krajinného rázu dôsledkom kolektivizácie a ústupu chovu oviec a hovädzieho dobytku postupne zanikli a do súčasnosti sa z nich zachovalo už len nepatrné množstvo.

Zachované pôvodné objekty sa postupne prestávajú využívať na trvalé bývanie, začína prevládať rekreačná funkcia. Nielen zmena funkcie, ale aj postupná degradácia dreveného materiálu a potreba jeho výmeny znamenali pre väčšinu pôvodných objektov ich čiastočnú úpravu. Bežné zásahy do exteriérov sa týkajú najmä omietania či obloženia kamenných podmuroviek, v mnohých prípadoch vybetónovanie odkvapových chodníkov a schodísk, celkové zvislé odoskovanie fasád, výmena krytiny zo šindľovej na plechovú pásovú aj vlnitú, keramickú, eternitovú a inú, drevené prístavby menšieho charakteru (predsiene, striešky). Závažnejšie zásahy boli realizované predovšetkým výmenou strešnej konštrukcie s cieľom zobytnenia podkrovia, s čím súvisí presvetlenie podkrovia strešnými oknami či vikiermi,

oknami či balkónami v štítoch. Výnimočné nie sú ani realizácie rôznych murovaných prístavieb väčšieho charakteru.

V druhej polovici 20. storočia v súvislosti s rozvojom turizmu začali vznikať na Nižnej Boci aj rekreačné stavby ako turistické ubytovne či turistické chaty. V 50. tých rokoch bola v rámci komunálnej svojpomoci postavená chata Kamenica na Nižnej Boci. Sprístupnením viacerých nových chát v tejto oblasti sa horské sedlo Čertovica a pod ním rozložené Vyšná a Nižná Boca stali vyhľadávaným strediskom turistiky a lyžovania v centrálnej časti Nízkych Tatier. V tomto období druhej polovice 20. storočia nastal rapidný úbytok stálych obyvateľov a tzv. vyludňovanie Nižnej Boce (562 obyvateľov v roku 1948, 398 v roku 1970 a 195 v roku 2001), ktorý súvisel s odchodom Bocanov za prácou mimo bydliska a tým aj zánikom vysokohorského poľnohospodárstva. Nižná Boca takto prešla svojou na rekreačnú osadu, „žijúcu“ najmä v období turistických sezón a stala sa jedným z najvýznamnejších stredísk cestovného ruchu v oblasti Nízkych Tatier.

Vďaka svojim jedinečným pamiatkovým hodnotám bola vyhlásená plošná ochrana územia Nižnej Boce – Pamiatkovej zóny v Nižnej Boci v roku 1991. Hoci vďaka ochrane územia pamiatkový úrad mal možnosť ovplyvňovať novú výstavbu v obci, novovznikajúce objekty nie vždy spĺňali predpoklady kvalitnej architektúry, ktoré by svojim architektonickým stvárnením vhodne doplnili historické prostredie pamiatkovej zóny. Niektoré zásahy boli realizované aj bez vedomia pamiatkového úradu. Najviac negatívnych zásahov do územia však boli realizované práve v čase, keď ešte nebolo pod ochranou pamiatkového územia. Úbytok hodnôt zaznamenaný od 50. rokov 20. storočia je však výrazný, preto je v súčasnosti potrebné v najväčšej možnej miere eliminovať negatívne zásahy, ktoré ich nezvratne poškodzujú (asanácie, prestavby). V súčasnosti je snahou pamiatkového úradu ďalším usmerňovaním prípadnej výstavby a rekonštrukcií objektov napomôcť revitalizácii územia pamiatkovej zóny a eliminovať negatívne stavebné zásahy na jej území.

*Pohľad na Nižnú Bocu z juhu
Zdroj: Archív KPÚ Žilina*

E. CHARAKTERISTIKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA

F.1. PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA HMOTNEJ POVAHY

Pamiatková zóna v Nižnej Boci je intaktným územím so zachovanou historickou štruktúrou a urbanizmom so špecifickou ľudovou architektúrou na Liptove ovplyvnenou nemeckou prítomnosťou v začiatkoch osídlenia Boce. Sídlna štruktúra Nižnej Boce sa sformovala ako nepravidelná reťazovitá zástavba typickej potočnej dediny po oboch stranách Bocianky. Táto štruktúra je dodnes zachovaná a čitateľná v celom jej rozsahu, napriek neskoršiemu zahusťovaniu zástavby. Urbanistická štruktúra sídla situovaného v Bockej doline sa spája s okolitým krajinným rámcom Nízkyh Tatier, a to vrchov Olešková, Špíglovô, Solisko, Fišiarica, Pálenica, Plešina, Črchle, Červenô, Chopec a Rovná Hoľa. Sídlo Nižnej Boce je v úzkej nadväznosti na svoje okolie a prírodný charakter územia, ktorý spolu s terénnymi podmienkami determinuje panorámu a siluetu územia, ale aj jeho vývoj a funkčné využitie. Ku základným pamiatkovým hodnotám územia patrí fond národných kultúrnych pamiatok, ktoré svojim situovaním, hmotovo-objemovým riešením a funkčnou náplňou prezentujú typické pamiatkové hodnoty územia, ku ktorým patrí jej hmotná podstata - hmotová skladba zástavby, pôdorysná štruktúra sídla (urbanizmus), strešná krajina, tradičné materiály a technológie, vnútorný a čiastočne aj vonkajší obraz územia.

Napriek novodobým zásahom, ktoré v značnej miere zasiahli do pôvodného výrazu obce je možné skonštatovať, že tento urbanistický celok aj v súčasnosti disponuje neprehliadnuteľnými pôvodnými hodnotami, ktoré majú svoje nenahraditeľné postavenie v kontexte celého Slovenska. Urbanistický koncept Nižnej Boce so svojimi neopakovateľnými historickými a pamiatkovými hodnotami, môžeme právom považovať za jeden z najhodnotnejších urbanistických súborov tohto typu v rámci celého Slovenska.

V zmysle Všeobecného záväzného nariadenia č. 6/91 o vyhlásení územia Nižná Boca za pamiatkovú zónu je predmetom ochrany v pamiatkovej zóne najmä zachovanie priestorového usporiadania potočnej dediny s pôvodnou drevenou ľudovou architektúrou a voľnokrajinárskej zástavby hospodárskych objektov (lúčnych maštali a senníkov). K pamiatkovým hodnotám patrí urbanistické usporiadanie a pôdorysná osnova historického urbanistického súboru s rešpektovaním pôvodného nepravidelného reťazovitého pôdorysného usporiadania objektov vhodne zakomponovaných do okolitej zelene, historická silueta tvorená dominantným postavením evanjelického kostola, umelecko-historické a architektonické hodnoty pamiatkových objektov a objektov navrhovaných na zápis do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu, ako aj hodnota objektov dotvárajúcich charakter historickej sídelnej štruktúry zasadenej do prírodného prostredia Bockej doliny, významné plochy zelene dotvárajúce prostredie s minimálnymi zásahmi kolektivizovaného poľnohospodárstva a doposiaľ zachované solitéry a skupiny hospodárskych stavieb – lúčnych maštali a senníkov v krajine v nadväznosti na obec.

F.1.1. Obraz krajiny – charakteristické pohľady

Územie Bockej doliny patrí do subprovincie vnútorných západných Karpát, do celku Nízkyh Tatier. Bocká dolina rozdeľuje Nízke Tatry na podcelok Ďumbierske Tatry na západnej strane a Kráľovohol'ské Tatry na východnej strane. Juhozápadnú časť tvorí ortografický oddiel Ďumbiera s vrcholmi Lajštroch (1601 m), Chopec (1548 m), Črchľa (1167 m) a Červená (1202 m), severozápadná časť je uzatvorená okrajom Demänovských vrchov. Na dne Bockej doliny je mezozoický komplex zastúpený svorami, rulami, migmatitmi a amfibolitmi. Odlesnený hornatý chotár Nižnej Boce tvorí v južnej časti žula a diorit, v

severnej časti druhohorné horniny, pestré bridlice a pieskovce. Z východnej strany dolinu uzatvárajú svahy Priehyby s vrcholmi Čertova svadba (1463 m), Končisté (1474 m), Fišiarka (1478 m) a Špíglové (1281 m) nad Nižnou Bocou, Glien (1222 m) a Skribňovo (1151 m) nad Malužinou.

Obec Nižná Boca je horská obec situovaná v nadmorskej výške 851 m n. m. a rozprestiera sa po oboch brehoch potoka Boca. Obklopujú ju svahy blízkych vrchov Oleškovej, Špíglovô, Solisko, Fišiarka, Pálenica, Plešina, Črchle, Chopec a Rovná hoľa. Jej chotár sa rozprestiera v chránenej oblasti Národného parku Nízke Tatry. V blízkosti obce sú lúky s roztrúsenými maštal'kami na ustajnenie dobytky počas celého roka. Prirodzenú vegetáciu v súčasnosti tvoria rozľahlé smrekové lesy, ktoré patria z botanického hľadiska ku dvom typom: subalpínsky nivový les a čučoriedkové smrečiny. Pôvodnými porastami boli smrekovo-jedľové a smrekové lesy, siahajúce do výšky 1550 m n.m. Vyššie sa nachádzajú rozsiahle porasty kosodreviny subalpínskych holí, nad ktorými sú už len trávnaté porasty horských nív, nazývané hole a skalnaté bralá.

Situovanie jedného z hlavných diaľkových pohľadov na pamiatkové územie je zo juhozápadnej strany od novopostavenej rozhľadne situovanej na kopci nad dedinou. Obec je takisto vnímateľná z prilahlých strán z juhozápadnej strany, aj priamo z turistickej značky žltej vedúcej do sedla Črchľa a aj vedúcej do Nízkych Tatier smerom na Špíglové a Okružly Grúň. Ďalšie diaľkové pohľady sa obmedzujú na hlavné prístupové komunikácie do územia zo severozápadného a juhovýchodného smeru, ktorých obraz krajiny práve dotvárajú okolité pohoria.

*Pohľad na Nižnú Bocu zo
juhozápadu, Olešková
Zdroj: archív KPÚ Žilina*

Špecifiká územia pamiatkovej zóny a kultúrnej krajiny:

- banské osídlenie s charakteristickou organickou štruktúrou urbanizmu,
- rozvoľnená nepravidelná sídelná štruktúra zástavby obce v údolnej priehlbene,
- prevládajúci krajinný typ - banícka krajina,

- charakter obce vo vzťahu k determinantom krajiny - osídlenie pozdĺž vrstevníc v stúpajúcom svahovitom teréne s akceptovaním statických, hydrologických a klimatických podmienok. Zástavba sa rozvinula v symbióze s povrchovými banskými dielami a zároveň s akceptovaním dominantných krajinotvorných hrebeňov.

Minerály

V chotároch Vyšnej a Nižnej Boce sa vyskytujú dva základné typy mineralizácií - kremenné žily so zlatom a sulfidmi a Fe-Karbonátovo-kremenno-sulfidické žily. V okolí Vyšnej a Nižnej Boce sa z uvedených minerálnych žíl ťažili zlaté, antimónové, strieborné, medené a železné rudy.

Vodné zdroje a toky

Zásoby a zdroje podzemných vôd v katastri obcí Vyšná a Nižná Boca sa nachádzajú v hydrogeologickom rajóne MG-012 Mezozoikum série Veľkého Boku. Tento hydrogeologický rajón zaberá plochou 116 km štvorcových a patrí do povodia Váhu. Potok Bocianka pramení pod Bocianskym sedlom v doline Stará Boca. Nad Vyšnou Bocou sa z pravej strany vlieva Podhoľský potok, uprostred Bacúch a na Dolnom konci Dievčia voda. Na úseku Nižnej Boce sa zľava vlieva potok Chopcovica. Najvýdatnejším prítokom Bocianky je Malužianka, ktorá zberá vody z Malužinskej, Hodrušskej a Chorupnianskej doliny. Na ceste do Váhu vlieva sa zľava do Bocianky ešte Michalovský potok.

Klimatické pomery

Údolie Bocianky je obrátené prevažne na sever, takže po celý rok prevládajú severozápadné vetry. V letnom období sú maximálne teploty +25 - +32 stupnov Celsia, v zimných mesiacoch -22 až -28. Priemerné ročné zrážky sú okolo 1200 mm.

*Pohľad na Nižnú Bocu zo severovýchodu, Špíglovô, Chopec
Zdroj: archív KPÚ Žilina*

F.1.2. Vonkajší obraz územia

Obec Nižná Boca je situovaná v nadmorskej výške 851 m n. m. a rozprestiera sa po obidvoch brehoch potoka Boca. Obklopujú ju svahy blízkych vrchov Oleškovej, Špíglovô, Solisko, Fišiarka, Pálenica, Plešina, Črchle, Chopec a Rovná hoľa. Jej chotár sa rozprestiera v chránenej oblasti Národného parku Nízke Tatry. V blízkosti obce sú lúky s roztrúsenými maštal'kami na ustajnenie dobytku počas celého roka.

Krajinný obraz sídla prezentuje symbiózu prírodných a urbánnych foriem a prvkov. Exponovaný terén doliny v povodí Bocianky ohraničený priestotvornými hrebeňmi okolitých svahov je vhodným pozadím pamiatkovej zóny. Vonkajší obraz pamiatkovej zóny v Nižnej Boci je vnímateľný v dôsledku geomorfologických podmienok len so severovýchodnej strany z prístupovej cesty smerom na Čertovicu a z juhozápadnej strany z tej istej prístupovej cesty v opačnom smere. Evanjelický kostol situovaný v juhovýchodnej okrajovej časti pamiatkovej zóny v blízkosti hlavnej prístupovej komunikácie smerom na Čertovicu je hlavnou hmotovou a výškovou dominantou tohto územia.

Z hľadiska terénnej konfigurácie sa situovanie diaľkových pohľadov na pamiatkovú zónu obmedzuje na pohľad zo severovýchodu a juhozápadu:

1. Chránený panoramatický pohľad na pamiatkovú zónu zo severovýchodnej strany, z horského masívu Nízkych Tatier po vyhlídkovej trase smerom na masív Špíglovo.

2. Chránený panoramatický pohľad na pamiatkovú zónu z juhozápadnej strany, z vyhlídky na masíve Chopec, s hlavnou výškovou dominantou územia evanjelickým kostolom, v pozadí s končiarmi Nízkych Tatier.

Kataster obce Nižná Boca sa nachádza v neopakovateľnom prírodnom komplexe s mnohými vzácnosťami anorganickej a organickej prírody. S geologickou stavbou a zložením nerastov súvisí banská činnosť v údolí Bocianky. Banská činnosť je čitateľná v teréne dodnes – prezrádzajú ju otvory do niekdajších banských štôlní, haldy z baní navývážanej horniny, staré serpentínovité cesty k baniam, rôzne terénne preliačiny a depresie po zavalených banských chodbách, alebo aj kruhové jamy s haldičkou, či jednoduché i viacramenné ryhy po kutacích prácach, prípadne stopy po ryžovaní zlata pozdĺž Bocianky.

Hospodársku činnosť zameranú na chov hovädzieho dobytku a oviec, ktorá sa rozvinula po zániku baníckej činnosti v tomto území, prezrádza dostatok pastvísk na tunajších holiach, ako aj rozsiahle lúčne plochy, ktoré vznikli v údolí na miestach niekdajších lesov. Avšak najvýraznejšími dokladmi dobytkárstva a salašníctva na Bociach sú dosiaľ pretrvávajúce lúčne maštale a ovčiarske koliby.

Po zániku tradičného hospodárenia a spôsobu života sa do obrazu krajiny dostali turistické chaty, penzióny a hotely, značkované turistické chodníky, lyžiarske vleky a parkoviská, ktoré slúžia pre rekreačné účely (turizmus, šport) – v súčasnosti hlavnej funkcie územia.

F.1.3. Vnútorň obraz územia

Vnútorň priestorový obraz je formovaný jednotlivými hmotami zástavby a zelene. Základnou osou je potok Bocianka s hlavnou osou komunikácie prechádzajúcou pamiatkovou zónou, ktorá sa približne v strede pamiatkovej zóny rozvetvuje do tvaru písmena V. Hlavná komunikačná os mierne stúpa južným smerom a nadväzuje na starú cestu do Vyšnej Boci, ktorou je možné prejsť až na Čertovicu. Gradácia hmôt je v súvislosti so stúpajúcim terénom svahov v severnej časti pamiatkovej zóny. Najvyššou hmotovou a výškovou dominantou obce je evanjelický kostol situovaný v juhozápadnej časti pamiatkovej zóny pod hlavnou komunikáciou smerom na Čertovicu.

Pre vyhodnotenie prvkov a kvality krajinného obrazu a priestorovo-kompozičných vzťahov v Nižnej Boci sú rozhodujúce nasledovné priestorovo-kompozičné kritéria:

- lokalizácia hlavnej SV - JZ osi pozdĺž potoka Bocianka - trasy siluetárneho vnímania, uplatnenia výraznej siluety areálu kostola v exponovaných smeroch, najmä z juhozápadného nástupu do obce a okolitých svahov,
- vzťah krajinného obrazu k historickej siluete v panoramatických pohľadoch,
- kritériá esteticko-priestorové:
 - mierka zástavby baníckych domov v krajinnom priestore - úmerná a rešpektujúca prirodzenú morfológiu terénu,
 - proporčnosť a vyváženosť medzi prírodnými a umelými prvkami - banícke obydlia sú osadené s rešpektom k morfológii terénu,
 - rytmus - tvorený nepravidelnou rozvoľnenou zástavbou situovanou pozdĺž centrálnej línie potoka Bocianka,
 - gradácia zástavby a jej silueta - vytvorená spolupôsobením prírodných daností a pretváraním stavebnou činnosťou vyplývajúcou z existenčných potrieb obyvateľov,
 - akcent, ktorým je stavebná dominanta evanjelického kostola,
 - zhoda medzi urbanizovaným a krajinným prostredím, ktorej prejavom je charakteristické hmotovovo-priestorové riešenie obydli a ich situovanie v teréne.

Chránené pohľady z interiéru územia :

1. Pohľad na domy č. 26, 27-28, 31 a 29 na začiatku PZ zo SV
2. Pohľad na domy č 37, 33 a 35 na začiatku pamiatkovej zóny zo SV
3. Pohľad na domy č. 58, 59 zo SV
4. Pohľad na domy č. 62, 60-61, 59 z juhu
5. Pohľad do centrálnej časti PZ – domy č. 64, 67
6. Pohľad do paralelnej uličky zo severozápadu – domy č. 141 a 143
7. Pohľad do paralelnej uličky zo severozápadu – domy č. 130-131, 132

F.1.3.1. Hmotová skladba zástavby

Celkový obraz územia pamiatkovej zóny tvorí zástavba v symbióze s hornatým územím a pozostatkami po banskej činnosti, ktoré výrazne ovplyvnili a predurčili urbanistickú kompozíciu a tvorbu zástavby územia.

Urbanistickú kompozíciu a hmotovú skladbu zástavby určuje východozápadná os potoka Bocianka, s ktorou súbežne prebieha hlavná komunikácia cez obec, ktorá sa približne v strede pamiatkovej zóny rozvetvuje, prechádza cez potok a vytvára tak paralelnú komunikáciu s ďalšou zástavbou. Nižná Boca má reťazovité sídelné usporiadanie pôvodných stavieb, ktoré boli rozmiestňované popri potoku Bocianka. Ich osadenie v rámci parcely bolo podmienené konfiguráciou terénu a jeho nadväznosti na základnú komunikačnú os. Na mnohých miestach svahovitý terén umožňoval vytváranie iba menších parciel, na ktorých sa nachádza obytný dom a menšie hospodárske objekty. Väčšina objektov v centrálnej časti obce pozdĺž hlavných komunikácií je situovaných na rovine, objekty v severnej časti sú osadené vo svahu smerom k hlavnej komunikácii na Čertovicu. Takisto v juhovýchodnej časti obce sú objekty zasadené do svahu.

*Nižná Boca
Pohľad z vyhliadkovej veže
Zdroj: Archív KPÚ Žilina*

Zástavba je nepravidelná, objekty sú prízemné alebo dvojpodlažné, výnimočne viac podlažné, zastrešené prevažne sedlovou strechou, ktorá je ukončená valbami, prípadne štítmi s podlomenicou, prípadne iba so štítmi. Obytný dom je umiestnený zväčša hlavnou fasádou 3 až 6-osovou tesne na uličnú čiaru. Orientácia domu dlhšou alebo kratšou stranou k ulici súvisela s modeláciou terénu alebo možnosťou parcely.

Stavby z druhej polovice 20. storočia rešpektujú uličnú čiaru, sú prevažne jednopodlažné s valbovou strechou s obytným podkrovím a mohutným vikierom z ulice, v ojedinelých prípadoch sú dvojpodlažné, ako je objekt požiarnej zbrojnice, obytný dom v blízkosti kostola, v juhovýchodnej časti obce a chata Kamenica. Mierka murovaných novodobých objektov nekorešponduje s historickou architektúrou, a preto sú v tomto priestore rušivé. Niektoré typy novej zástavby sú kombináciou murovaných a drevených stavieb, resp. drevom obložených, svojou mierkou sa snažia prispôbiť pôvodnej architektúre.

Pôvodná prízemná vidiecka zástavba v obci Nižná Boca v najstaršom období z konca 17. a z priebehu 18. storočia bola drevená zrubová architektúra banického domu so sedlovou strechou ukončenou valbami, ktorý mal rozvinutú štvor- až šesť-priestorovú dispozíciu, s tromi až štyrmi oknami na čelnej fasáde. Tieto objekty boli tzv. maštal'ového typu, nakoľko aj do maštale sa dalo vojsť iba cez spoločný pitvor, ktorým sa vchádzalo aj do ostatných miestností banického domu. Tento typ domu bol neskôr v priebehu 19. storočia prestavovaný, maštale boli upravované na obytné priestory.

Jeho ďalším vývojovým stupňom boli drevené zrubové domy, ktoré už nemali v rámci svojej dispozície maštal' – tie boli už umiestňované ako samostatné stavby blízko domu. Objekty mali dvojsovú dispozíciu a sedlové strechy s typickým podlomením a hálkom. V tomto štýle boli postavené obytné domy aj maštale, senníky, lúčne maštale. Obytné domy z tohto obdobia boli častokrát postavené ako dvojdomy pre dve samostatné rodiny so spoločným vstupným priestorom. K charakteristickým prvkom tohto typu domu patrí aj gánok s dreveným stĺporadím a došteným parapetom. Vzhľadom ku konfigurácii terénu a ich situovaniu v blízkosti potoka Bocianka boli domy bez podpivničenia.

Historická skladba územia Nižnej Boce bola stavebne ukončená v prvej polovici 20. storočia. V priebehu 2. polovice 20. storočia boli pôvodne drevené zrubové objekty nahrádzané murovanou zástavbou, ktorá zväčša vznikala na miestach zaniknutej staršej zástavby, ale aj mimo nej, napríklad vo dvoroch či na predtým nezastavaných pozemkoch, čím sa obec čiastočne rozširovala pozdĺž komunikácie juhozápadným a severovýchodným smerom. Táto zástavba predstavovala typ murovaných jednopodlažných domov štvorcového pôdorysu, zvyčajne s mohutným vikierom vystupujúcim zo stanovvej alebo valbovej strechy. Ostatné murované novostavby druhej polovice 20. a začiatku 21. storočia sú zvyčajne jedno- až dvojpodlažné so sedlovými strechami. Novostavby s hlbším osadením na parcele svojím architektonickým stvárnením, ani hmotovo-priestorovým riešením však nenadväzujú na pôvodný charakter zástavby.

Lúčne maštale

Zdroj: Botík, Vyšná Nižná Boca

Od šesťdesiatych rokov 20. storočia v súvislosti s chalupárstvom boli mnohé objekty upravené pre potreby nových majiteľov, následne boli prestavované aj pôvodné maštale a senníky. Do tejto skupiny novostavieb z 20. storočia patria aj drevené objekty, ktoré sa objemovo a materiálovo prispôbujú charakteru pôvodnej ľudovej architektúry. V detailoch (dispozícia, vikiere, štítové lodžie, balkóny, svetlejší farebný odtieň dreva, tvar okien) sú však prispôbené súčasným nárokom a estetickému názoru jednotlivca. V niektorých prípadoch ide o pôvodné objekty senníkov alebo ovčínov, ktoré si majitelia preniesli z pasienkov dolu do obce s cieľom zobytnenia, či inej funkcie.

S rozvojom turizmu v priebehu 70. - 80. rokov vznikali aj turistické chaty a chatky. Tieto svojím materiálovým riešením priblížiť pôvodnej architektúre, konkrétnym stvárnením architektúry však so svojím prostredím nekorešpondujú.

Výnimočnosť pamiatkovej zóny Nižná Boca je v jej netradičnej architektúre, ktorá sa v tejto podobe relatívne veľkých zrubových domov s 4. – 6. priestorovou dispozíciou vymyká z tohto regiónu a v slovenskom merítku je svojím spôsobom ojedinelá. V architektúre existujúcich domov je stále čitateľná stopa baníckej histórie obce, hoci sa posledne storočia obyvateľstvo venovalo viac salašníctvu a dobytkárstvu. Tradičné staviteľstvo na Bociach sa vyznačuje pretrvávaním starobylej zrubovej konštrukcie drevených stavieb. S tým sa spája dôverná znalosť dreva ako základného stavebného materiálu, ako aj dokonalý spôsob jeho remeselného opracovania. Týmto vlastnostiam, ako aj z pokolenia na pokolenie vybrusovaným proporciám stavieb, ich harmonického zakomponovaniu do krajinného prostredia, architektonickému umocneniu celku a tvaroslovných detailov vďačíme, že ich vnímame nielen ako dokonalé remeselné, ale aj výtvarne pôsobiace výtvory. V dispozičnom riešení, vnútornom zariadení a spôsobe využívania obytných a hospodárskych stavieb sú obsiahnuté hospodárske, sociálne a kultúrne zvláštnosti života početných generácií Bocanov. Práve tieto staviteľské hodnoty a regionálne zvláštnosti ľudovej architektúry majú za následok obľúbenosť Nižnej Boce medzi jej návštevníkmi a chalupármi, takže napriek postupnému vyľudneniu stálych obyvateľov obec žije aspoň sezónne chalupármi.

F.1.3.2 Strešná krajina

Strešná konštrukcia spolu so strešnou krytinou sú neodmysliteľnými prvkami architektúry objektu a majú podstatný vplyv na ich zhodnotenie a celkové vnímanie pamiatkového územia. Samotný tvar strešnej konštrukcie napovedá o dobe vzniku objektu, strešná krytina svojou skladbou a estetickým pôsobením pozitívne

zhodnotí jeho vizuálnu stránku. Je dôležité, aby sa strešná krajina stala jedným z hlavných bodov pri revitalizácii pamiatkového územia. Jej výsledkom by malo byť zjednotenie strešnej krytiny z hľadiska použitia historicky podložených materiálov, ktoré boli podmienené historickými a geografickými vplyvmi. Materiálové a farebné riešenie striech, ich tvar, konštrukcia a jednotlivé prvky v Nižnej Boci sú špecifickým a originálnym prejavom historického stavebného fondu a výrazným znakom krajinného obrazu a panorámy sídla.

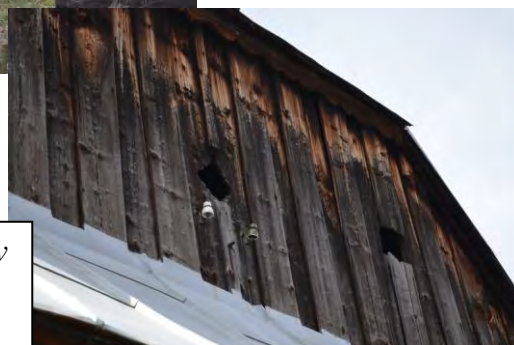
Pravdepodobne najstaršie stavby boli zastrešené sedlovou strechou ukončenou valbami orientovanými do ulice a krytou dreveným šindľom. Neskorší typ domu tzv. „karpatského štýlu“ boli zastrešené sedlovými strechami so štítom do ulice s malým presvetľovacím okienkom a na kratšej strane s typickou podlomenicou, alebo len so štítom obitým šindľom alebo zvislými doskami. Štíty boli realizované kladením dosiek širokých min 10 cm, ktoré boli často nerovnakej šírky. Dosky boli kladené vertikálne tesne vedľa seba, prípadne sa v malej časti prekryvali, pričom každý druhý vystupoval do popredia. Štíty na hospodárskych stavbách boli často zdobené šindľami aj pozdĺž ostrešnice, čiže kolmo na strešné roviny, často aj v kombinácii s šindľovou výzdobou celého štítu. V štítoch obytných stavieb boli situované v debnení rôzne tvarované otvory na vetranie a osvetlenie - výzorníky. Zaujímavým remeselným detailom je aj ozdobné stvárnenie presahov hláv trávov v hornom venci v podstreší na nárožniach objektov. Vo vrchole štítu (valby) bývala situovaná hálka. Murované objekty pribúdajúce v 20. storočí sú zastrešené valbovými strechami s výraznými murovanými vikiermi na čelnej fasáde, alebo sú bez presvetlenia.

*Detail výzdoby
podstrešných trávov,
nárožnej väzby
Nižná Boca č. 130
Zdroj: archív KPÚ
Žilina*

*Dymník v štíte, hálka vo vrchole
štítu
Nižná Boca č. 157
Zdroj: archív KPÚ Žilina*

*Doštenie štítu, tvarované dymníky
Nižná Boca č. 141
Zdroj: archív KPÚ Žilina*

Pôvodnou krytinou na zrubových drevených objektoch bol drevený šindel, ktorý v priebehu 20. storočia bol nahradený plechom, azbestocementovou krytinou, alebo tvrdou kusovou škridlou. Od druhej polovice 20. storočia sa objavujú nové typy strešných krytín, čím sa výrazným spôsobom disharmonizuje strešná krajina. Pri zobytnení podkrovných priestorov sa na ich presvetlenie využívajú vikiere s valbovou alebo sedlovou strechou a strešné okná. Krytina na murovaných stavbách je realizovaná z kusovej skladanej škridle, azbestocementovej krytiny, bonského šindľa alebo plechu. Novostavby postavené ako rekreačné chaty sú zastrešené sedlovými strechami so štítom s podlomenicou, ako krytina je zväčša použitý bonský šindel (asfaltová lepenková krytina) a plech. Pri zobytnení podkrovných priestorov a na novostavbách na presvetlenie pokrovia využívajú vikiere s valbovou alebo sedlovou strechou a strešné okná. V niektorých štítoch sú situované nevhodné balkóniky.

*Tradičná výzdoba štítu
hospodárskej stavby - senníka
Nižná Boca č. 137
Zdroj: archív KPÚ Žilina*

Strešná krajina spolu so zeleňou v diaľkových pohľadoch tvoria originalitu a jedinečnosť kultúrno-historickej hodnoty územia Nižná Boca.

F.1.4. Funkčné využitie územia

Územie Nižnej Boce prešlo viacerými transformáciami. Prvotným podnetom pre vznik sídla na tomto území bola banská činnosť súvisiaca s ťažbou, úpravou a spracovaním zlata v okolitom území. Banské diela boli súčasťou obytného a správneho celku územia. V stredoveku v 14. storočí bolo postupne osídlené územie pôvodne nedostupnej horskej krajiny kvôli nálezom nerastného bohatstva a realizovaná intenzívna banská činnosť, s ktorou priamo súviseli prvé stavby a rozvoj osídlenia v tomto území. Územie sa v tomto období využívalo pre ťažbu najmä zlata, ale aj striebra, železa, medi a antimónu.

Okrem banskej činnosti hlavnou funkciou v území bolo bývanie, hoci spočiatku pri povrchovej ťažbe zlata územie bolo iba sezónne sídelné. To sa zmenilo, keď sa na tomto území začalo ťažiť pod zemským povrchom. Sídlo bolo situované v priamej nadväznosti na banské diela, ktoré sú dnes jeho integrálnou súčasťou. Najintenzívnejšie bolo územie Boce využívané do druhej polovice 16. storočia. Významným dokladom niekdajšieho rozsahu a významu baníctva na Bociach je okolo 100 štolní, 155 hald a nespočetné množstvo prepadlísk, kutacích rýh a jám, ako aj starých ciest, ktoré tu zostali po baníckej činnosti.

Po úpadku baníctva bolo pre miestne obyvateľstvo nevyhnutné prejsť na iné náhradné zdroje obživy, ktorými sa stalo lúčne hospodárenie, dobytkárstvo a salašníctvo. Vzhľadom na prírodné podmienky sa tu nemohli pestovať takmer žiadne poľnohospodárske plodiny s výnimkou niektorých druhov zeleniny, ovocia a zemiakov. Od 17. storočia fungovala v Nižnej Boci škola, ktorá bola spoločná aj pre Vyšnú Bocu až do roku 1846. V juhozápadnej časti obce je situovaná dominanta obce, evanjelický kostol, ktorý až podnes slúži svojej pôvodnej funkcii.

Poslednú transformáciu možno charakterizovať ako odchod Bocanov za prácou mimo svojho bydliska, radikálne vyľudňovanie obce a zánik vysokohorského poľnohospodárstva. Dnes je trvalo obývaných len minimum objektov, väčšina má charakter rekreačného bývania, časť objektov je bez využitia a údržby. Nižná Boca sa transformovala na rekreačnú osadu, ako aj jedno z najvýznamnejších stredísk cestovného ruchu v oblasti Nízkych Tatier, a tak slúži ako rekreačné stredisko, v ktorom sú vytvorené ubytovacie kapacity pre turistov, a to najmä formou privátov. Viacero pôvodných chalúp slúži chalupárom pre víkendové a sezónne ubytovanie. Zvýšený dopyt zo strany súkromných investorov po vytváraní ďalších ubytovacích kapacít vedie k nátlaku na zastavanie zelených plôch pamiatkového územia, resp. prestavby pôvodných objektov. Z tohto dôvodu je nutné určiť rezervné plochy, aby nedochádzalo k umelému zahusťovaniu historickej zástavby a premietnuť ich do záväznej časti územného plánu.

F.1.5. Historický pôdorys

Homogénna sídelná štruktúra sa vyvíjala postupne v súlade s rastom počtu obyvateľov. Determinovaná bola najmä morfológiou terénu, založená osnova osídlenia bola koncentrovaná v blízkosti potoka Boca, popri ktorom sa vytvorila centrálna komunikácia cez obec vo VZ smere, ktorá sa v strede pamiatkovej zóny rozvetvuje, prechádza cez potok a vytvára tak paralelnú komunikáciu s ďalšou zástavbou. Do príľahlého svahu zo severu pokračujú ďalšie bočné komunikácie. Historický pôdorys Pamiatkovej zóny v Nižnej Boci je

*Reambulovaná katastrálna mapa z roku 1928 (pôvodná 1866)
Zdroj: archív PÚSR v Bratislave*

líniový, pričom objekty sú usporiadané nepravidelne reťazovito. Geomorfologické podmienky ovplyvnili aj parceláciu.

Ovplyvňujúcim faktorom pôdorysnej štruktúry Nižnej Boce sú geografické podmienky, s konfiguráciou terénu a potokom Boca ako určujúcim faktorom pri osádzaní stavieb. Terén pamiatkového územia stúpa od potoka na južnú aj severnú stranu, nakoľko pamiatková zóna je situovaná v údolí. Na viacerých miestach svahovitý terén umožňoval vytváranie iba menších parciel, na ktorých sa nachádza obytný dom a menšie hospodárske

objekty. Mierne stúpanie sa dá zaznamenať aj vo východo-západnom smere k Vyšnej Boci. Zástavba sa utvárala spočiatku v blízkosti potoka a v blízkosti rozvetvenej komunikácie cez obec v tvare V. Pôdorysná línia ulíc smeruje k centrálnej komunikácii cez obec pozdĺž potoka. Uličná sieť je nepravidelná.

Tvary parcel boli nepravidelné štvor- a viacuholníkové. V centre sídelnej štruktúry v údolnej polohe, kde boli koncentrované aj stavebné objekty, bola rozloha parcel výrazne menšia oproti parcelám na okraji sídelnej štruktúry. Tieto v podstate slúžili najmä pre záhrady a lúky na pasienie. Až do súčasnej doby sa dochovala pôvodná parcelácia v celom rozsahu sídla.

V rokoch 1936 – 1942 bola postavená nová štátna cesta, ktorá mala spojiť Liptov s Horehroním cez horské sedlo Čertovica. Dovtedy bol hlavný ťah na Vyšnú Bocu a ďalej realizovaný pôvodnou komunikáciou prechádzajúcou priamo cez obec (stará cesta). Táto komunikácia je aj najstaršou hlavnou obecnou komunikáciou. Súčasná komunikácia v pamiatkovej zóne Nižná Boca sa stotožňuje s historickými komunikáciami.

Pôdorysnú skladbu územia a zachovanú historickú parceláciu, ako aj niektoré zaniknuté objekty je možné identifikovať na základe historickej katastrálnej mapy z roku 1928, ktorá je reambulovanou mapou z roku 1866. Z tejto mapy je zrejmé, ktoré objekty boli postavené ešte pred rokom 1866 (sú vyznačené žltou farbou), a tie, ktoré boli postavené v období rokov 1866 – 1928 (objekty vyznačené červenou linkou). Vývoj obce sa obmedzil na výmenu dožitých stavieb (približne polovice) za nové. Keďže reliéf krajiny s úzkou dolinou nedovoľoval ohradzovať dvory, ako je tomu v iných dedinách s roľníckym prostredím, bezprostredné okolie domu nebývalo ohradené a vstupovalo sa najčastejšie priamo z cesty. Plôtiky medzi jednotlivými pozemkami a od cesty začali vznikať až v 20. storočí. Domy boli orientované štítami resp. valbami smerom do ulice. Obytný dom je umiestnený zväčša hlavnou fasádou 3 – 6 osou tesne na uličnú čiaru. Orientácia domu dlhšou alebo kratšou stranou k ulici súvisela s modeláciou terénu alebo možnosťou parcely.

Pri formovaní zástavby parcel nastal posun, keď sa od banického domu maštálneho typu ako najstaršieho vývojového typu na Nižnej Boci prešlo k oddeľovaniu maštale do samostatnej stavby (v priebehu 19. storočia). Na pozemku sa tým pádom osádzali samostatné stavby maštali a senníkov, ktoré vychádzali z potrieb jednotlivých obydľí. Stáli v tesnej blízkosti domu na parcele, buď tesne pri miestnej komunikácii alebo v hĺbke parcely. V období lúčneho hospodárenia (19. storočie – 1. polovica 20. storočia) boli v intraviláne obce na spodných lúčach osádzané samostatné lúčne maštale (spojená funkcia maštale a senníka).

F.1.6. Objektová skladba územia

F.1.6.1. Dominanty a akcenty

Silueta Pamiatkovej zóny v Nižnej Boci je podmienená terénou skladbou územia, jej osadením v údolí potoka Bocianka, ktorý preteká jeho centrálnou časťou. Terén sa zvažuje z oboch strán ku potoku, a mierne stúpa smerom na západ. Hmotovo-priestorovou a výškovou dominantou pamiatkovej zóny je evanjelický kostol. Je vnímateľný z viacerých diaľkových pohľadov zo štátnej komunikácie smerujúcej do sedla Čertovica, ale aj zo vzdialenejších častí pamiatkovej zóny a svahov údolia, v ktorom sa nachádza.

V teréne sa nachádzajú aj lokálne výškové dominanty, ktoré sú však nežiaduce a rušivé – ako je dom č. 79 a č. 80 na hlavnej komunikácii, chata Kamenica, a aj domy čísla 144, 146

a 148, 218, ktoré patria k novodobej výstavbe zo 70. – 80. rokov. Výškovú a objemovú dominantu tohto typu tvorí aj objekt starého obecného úradu a kultúrneho domu s požiarnou zbrojnicou. Napriek rušivým vplyvom prirodzená historická dominanta evanjelického kostola bola zachovaná.

F.1.6.2. Priestory

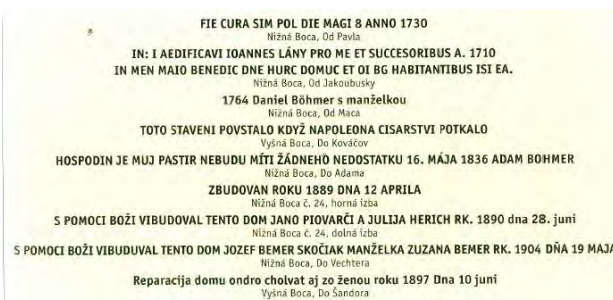
Terénne danosti neumožnili vytvárať typickú urbanistickú zástavbu so sieťou ulíc a voľných priestranstiev. Prístupová komunikácia do obce vedie priamo cez stred obce pozdĺž potoka Bocianka, v obci nie je vytvorené typické námestie. Rozvoľnená zástavba v obci a jednotlivé objekty sú väčšinou sprístupnené sieťou chodníkov a menších komunikácií.

V rámci grafickej časti výkresu Zásady sú vyznačené hodnotné pohľady v rámci interiéru územia:

1. Pohľad na domy č. 26, 27-28, 31 a 29 na začiatku PZ zo SV
2. Pohľad na domy č. 37, 33 a 35 na začiatku pamiatkovej zóny zo SV
3. Pohľad na domy č. 58, 59 zo SV
4. Pohľad na domy č. 62, 60-61, 59 z juhu
5. Pohľad do centrálnej časti PZ – domy č. 64, 67
6. Pohľad do paralelnej uličky zo severozápadu – domy č. 141 a 143
7. Pohľad do paralelnej uličky zo severozápadu – domy č. 130-131, 132

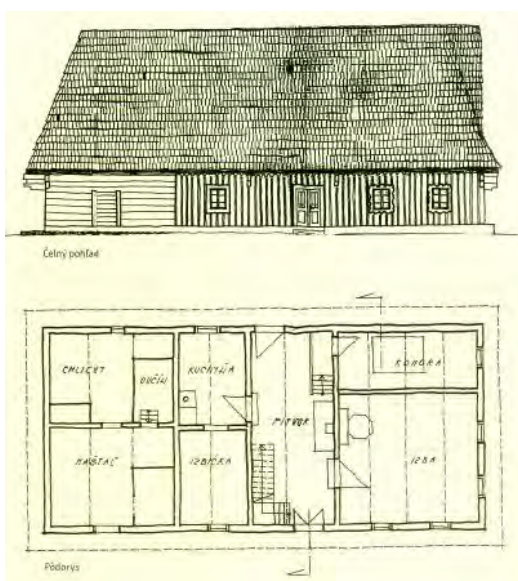
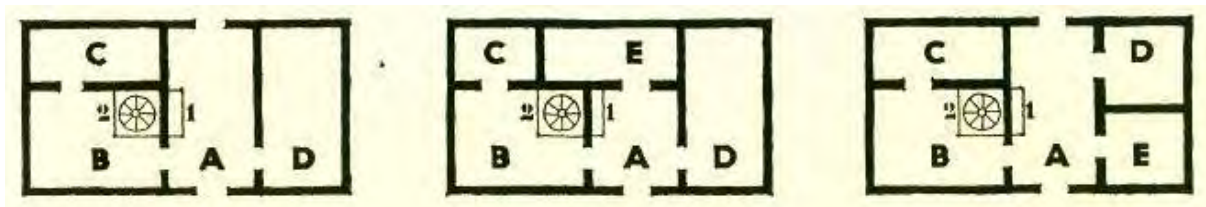
F.1.6.3. Zástavba

Obydlia na Nižnej Boci sa vyznačujú v porovnaní s formami domov v susediacich údoliach Liptova a Horehronia viacerými lokálnymi zvláštnosťami. Prejavujú sa na ich pôdorysnom riešení, na funkcii niektorých priestorov, ako aj na sortimente a rozložení ich vnútorného zariadenia. Takmer všetky objekty na Bociach sú datované, preto je možné načrtnúť pomerne presnú charakteristiku za obdobie 250 – 300 rokov. Domy na Bociach majú datovanie umiestnené na stropnej hrade, tzv. mešternici s nápisom, ktorý označuje stavebníka, alebo s jednoduchým slnečným motívom.

Základné charakterové architektonické prvky stavieb, prevažne drevených domov v Nižnej Boci sa odvíjali od rôznych faktorov. V obci sa nachádzajú prevažne dva typy zrubových domov: karpatský a banický štýl. V Nižnej Boci ide o nepravidelné reťazové sídelné usporiadanie obce s rozmiestnením stavieb popri potoku Boca. Keďže reliéf krajiny s úzkou dolinou nedovoľoval ohradzovať dvory, ako je tomu v iných dedinách s roľníckym prostredím, prostredie okolo domu nebývalo ohradené a vstupovalo sa najčastejšie priamo z cesty. Karpatský štýl je typický podlomením a štítom, (dom č. 155, dom č. 71, dom č. 157, dom č. 156, dom č. 122), banický je zasa charakteristický tromi alebo štyrmi čelnými oknami, bývajú prevažne rozdelené symetricky na dve časti (domy č. 67, dvojdom č. 130-131, dvojdom č. 150-151, dom č. 96, dom č. 126, dom č. 135, dvojdom č. 141-142, dom č. 140,

dvojdóm č. 92-93, dom č. 62, dom č. 59). V karpatskom štýle sa stavali obytné domy aj hospodárske budovy (senníky, maštale, lúčne maštale). Banícky štýl sem priniesli nemeckí baníci, ktorí osídľovali banské oblasti s výskytom významných nerastov a surovín (striebro, zlato, železo a iné).

Pôdorysy domov z 2. polovice 18. storočia
A – pitvor, B – izba,
C – izbička D – maštal'

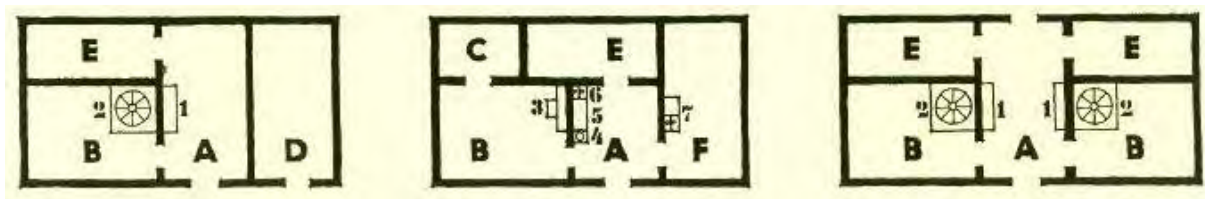
Zdroj: Botík, Vyšná
Nižná Boca

Vyšná Boca
Dom maštaného typu
Zdroj: Archív PÚSR v Bratislave

Najstaršiu vývinovú vrstvu reprezentuje skupina baníckych domov postavených koncom 17. a v priebehu 18. storočia. Vyznačujú sa rozvinutou, najmenej štvor-, častejšie však päť- až šesť-priestorovou dispozíciou. Nachádza sa v nej vstupný priestor nazývaný *pitvor*. Z neho sa vchádza do hlavnej obytnej miestnosti nazývanej *izba*, dopĺňujúcej obytnej miestnosti – *izbená komora* alebo *izbička*, do skladovacieho priestoru zvaného *pitvorná komora* alebo len *komora*, do priestoru na ustajnenie hovädzieho dobytku – *staja*, ojedinele aj oviec – *ovčienec*. Usporiadanie priestorov bolo dvojsové, to znamená, že na štítovej strane domu sú umiestnené dva priestory. Prístup do všetkých priestorov domu bol možný iba cez *pitvor*. Dôsledkom toho sa najstaršie obydlia na Nižnej Boci zaraďujú k tzv. Maštal'ovému typu domu, pretože aj do maštale sa dalo vojsť len cez *pitvor*. Možno to charakterizovať ako lokálnu špecifickosť, pretože na ostatnom území Slovenska, s výnimkou malého regiónu v okolí Kremnice, sa do maštale vstupovalo osobitným vchodom z dvora. Zvyklosti nových osadníkov sa miešali s bytovými požiadavkami staršej nemeckej kultúry, vznikali tak mohutné, samostatne stojace obytné domy pre veľké rodiny, ktoré spájali cudzie prvky s domácimi, pretvárajúce ich do neobvykle veľkej mierky. Predstavujú najväčšiu a najzložitejšiu dispozíciu pôdorysného vývoja ľudového domu na Liptove. *Pitvor* je veľký a prechádza celou hĺbkou pôdorysu. Maštal'ový typ domu sa na Bociach udržal do prelomu 19. - 20. storočia, v niekoľkých prípadoch až do druhej svetovej vojny.

Zaujímavým detailom trémov obvodovej zrubovej konštrukcie, ktorý môžeme pozorovať najmä na starších stavbách je spôsob otesania trémov – na fasádach do ulice sú pritesané do roviny, na fasádach do dvora sú ponechané v svojom pôvodnom zaoblenom tvare, ako aj na

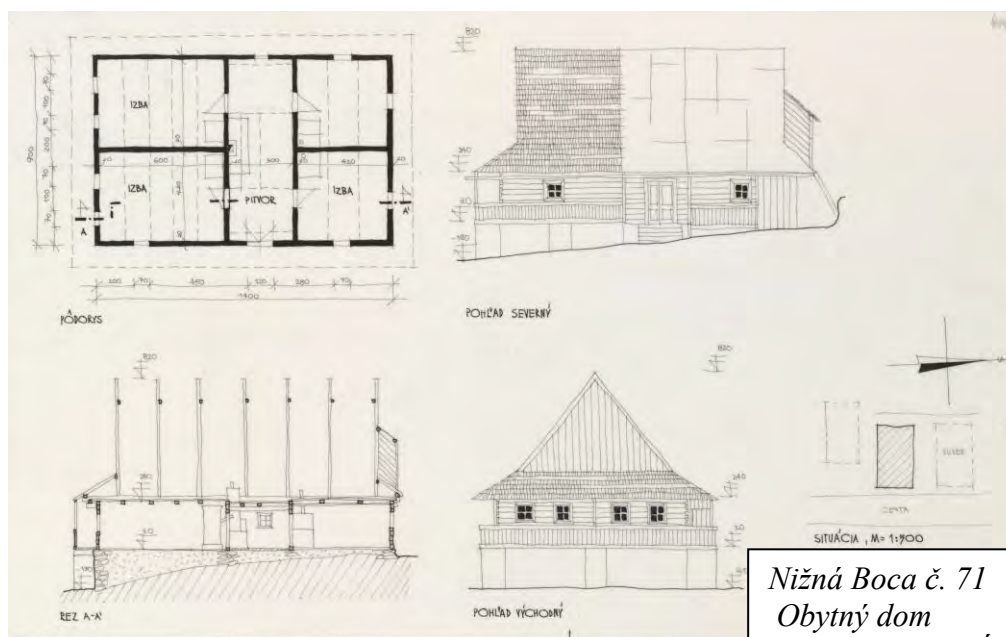
hospodárskych budovách. Na niektorých objektoch môžeme ešte nájsť zaujímavý detail pritesania podstrešných trávov s remeselne tvarovaným ukončením.

Pôdorysy domov z konca 19. storočia

*A – pitvor, B – izba, C – izbička, D – maštal', E- komora
1 – otvorené ohnisko, 2- kachlená pec*

Zdroj: Botík. Vvšná Nižná Boca

Nižná Boca č. 71

Obytný dom

Zdroj: Archív PÚSR v Bratislave

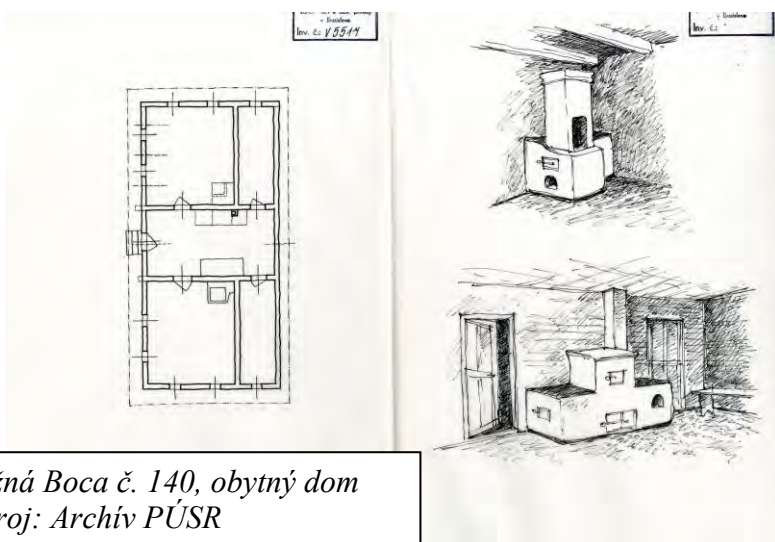
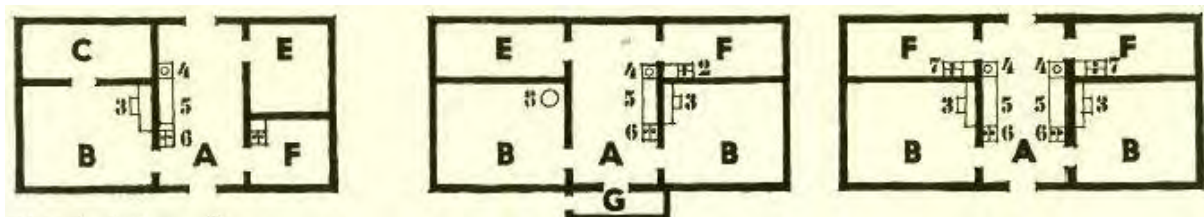
Ďalší vývojový stupeň reprezentujú domy postavené v druhej polovici 19. a 20. storočia. Naďalej v nich pretrváva dvojsová dispozícia. Prejavuje sa tendencia vytlačania maštale z domovej dispozície a jej umiestňovanie ako samostatného objektu v blízkosti domu (dom č. 67, dom č. 155, dom č. 156, dom č. 71, dom č. 126, dom č. 135, dom č. 140, dvojdom č. 96, dvojdom č. 130-131). Jeho súčasťou býval spravidla aj ovčín, ak nestál pri dome ako osobitná stavba. V domovej dispozícii sa objavuje priestor s novou funkciou, nazývaný šparhet alebo kuchyňa. Vyskytoval sa tu najmä tzv. dvojdom (dve obytné jednotky pod jednou strechou) so spoločným či rozdeleným pitvorom. Pôdorys domu bol symetrický v oboch obytných jednotkách, z ktorých každá mala svoj vlastný vykurovací systém. Do štítovej zväčša trojosovej strany boli tak orientované dva priestory, napr. izba aj izbička. Dvojdom slúžil pre dve samostatné rodiny.

Ďalším tvaroslovným prvkom bol aj tzv. „gánok“, „palang“ s dreveným stĺporadím a došteným parapetom. Parapet bol tvorený z horizontálne kladených latiek, medzi ktorými boli medzery, prípadne bez medzier. Dosky parapetu mohli byť aj vyrezávané (napr. dom č. 62). Domy boli zastrešené sedlovou strechou so šindľovou krytinou, na kratšej strane so štítom s podlomenicou, alebo len so štítom obitým šindľom alebo zvislými doskami. Zaujímavé je ozdobné stvárnenie presahov hláv trávov v hornom venci v podstreší na

nárožniach objektov. Špecifickým detailom zrubu najmä v prípade hospodárskych stavieb je obloženie zrubu šindľom (zvyčajne tak bola obložená strana pod štítom so vstupom).

Začiatkom 20. storočia do výrazu obytného domu vstupujú nové prvky ako je pavlač (gánok) so zábradlím na vyššej kamennej podmurovke alebo na pilieroch v podstení uličnej fasády (dom č. 88, 132). V závislosti od terénu mohli byť podmurovky konštruované tak, že sa pod objekt vošla aj pivnica (dom č. 62, 32, 141-142). Vyskytujú sa tu aj objekty so schodiskom, ktoré sprístupňovalo hlavný vstup v strednej osi na uličnej fasáde domu. V tomto období sa na viacerých objektoch mierne zväčšujú okenné otvory (výplne boli dvojkrídlové s priečnikom, alebo s delením „T“, niekedy boli okná združené, často vyzdobené vyrezávanými okennými paspartami.

Domy s vyššie uvedenými znakmi pretrvávajú až do súčasnosti.

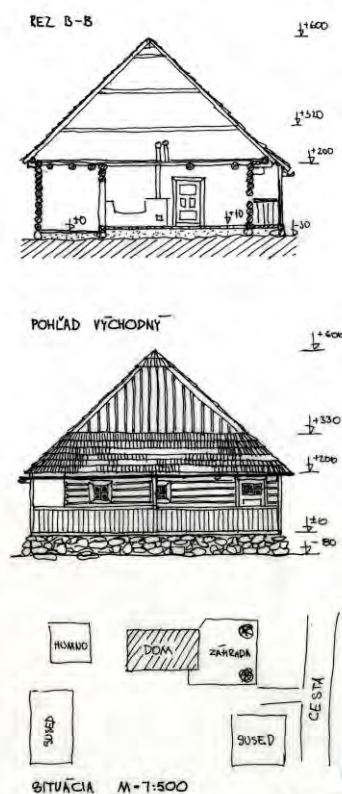
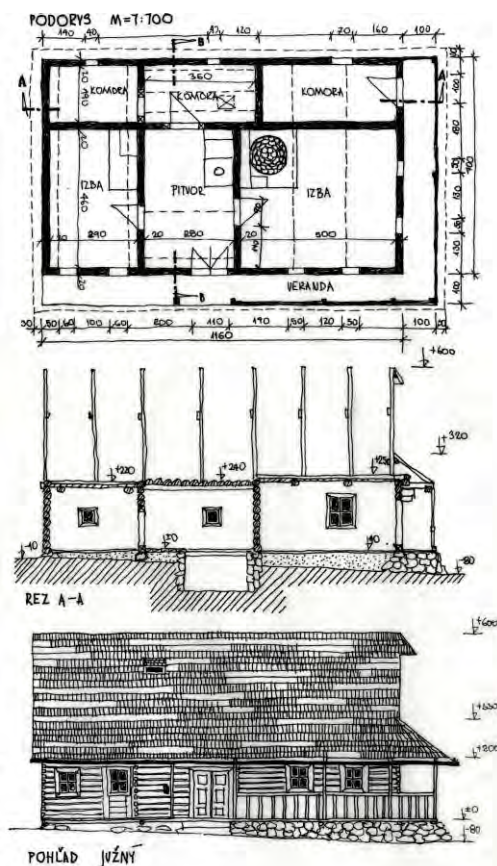

Nížná Boca č. 140, obytný dom
Zdroj: Archív PÚSR

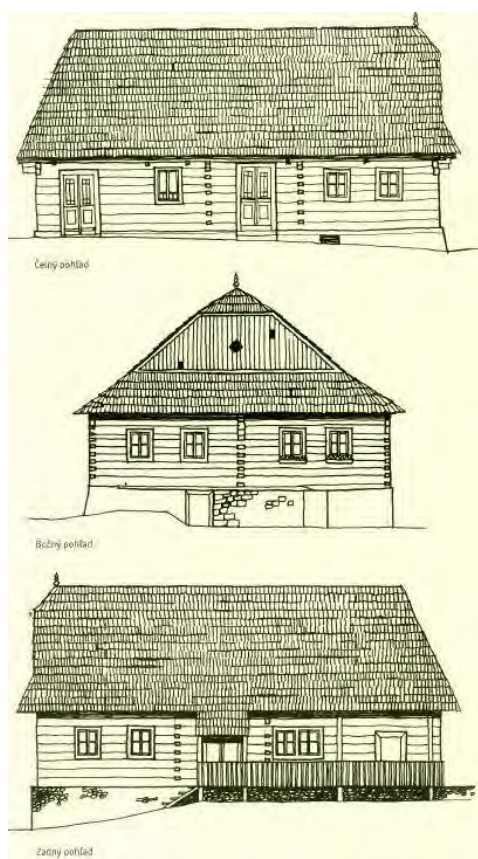
Pôdorysy domov zo začiatku 20. storočia
A – pitvor, B – izba, C – izbička, D – maštal', E- komora, F – kuchyňa, G - veranda
1 – otvorené ohnisko, 2- kachlená pec, 3 - šifonierka (tehlová pec), 4 – zamurovaný kotol, 5 – chlebová pec, 6 - murovaný sporák, 7 - murovaný sporák s trúbou
Zdroj: Botík, Vyšná Nížná Boca

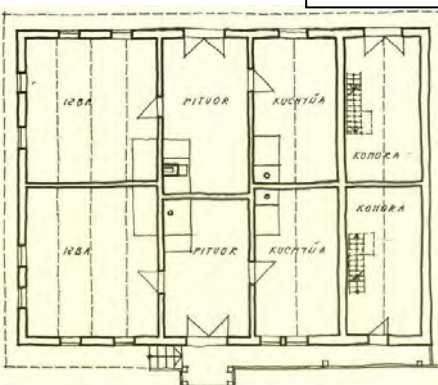
Nížná Boca, 1968
Domy č. 29 a č. 32
Zdroj: Archív PÚSR

Nižná Boca č. 30
Obytný dom
Zdroj: Archív PÚSR v Bratislave

Nižná Boca č. 141
Obytný dom – do Adama
Rok 1836
Zdroj: Botík, Vyšná Nižná

Viacerými lokálnymi zvláštnosťami sa vyznačuje aj interiérový obydľia na Bociach. Sortiment, formy, funkcia, precízne remeselné zhotovenie i spôsob rozmiestnenia viacerých elementov vnútorného zariadenia bocianskych domov naznačujú dávnejšie súvislosti s mestským interiérom a spôsobom bývania. Takéto znaky má kupolovitá pec v izbe, postavená z glazúrovaných miskovitých kachlíc, ktorá sa kúrila z pitvora. Bola dielom remeselníkov z Hýb, hrnčiarov, ktorí nielenže vyrábali kachlice, ale často pece aj stavali. Kachlice boli glazúrované najmä na zeleno, menej na tmavohnedo. Umiestnenie otvoreného ohniska v izbe tu nie je známe. Dym z ohniska a pece sa odvádzal len do podstrešia. Tunajšie drevenice nemali komíny.

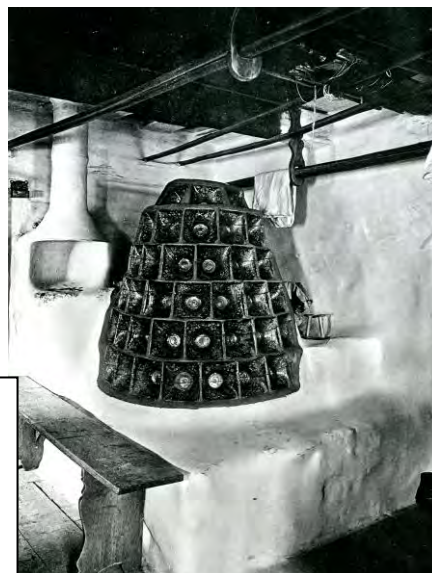

Nižná Boca č. 55

Foto r. 1959

Foto r. 1968

*Zdroj: Archív PÚ SR
Bratislava*

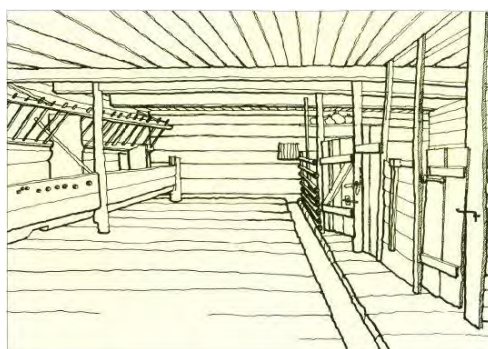
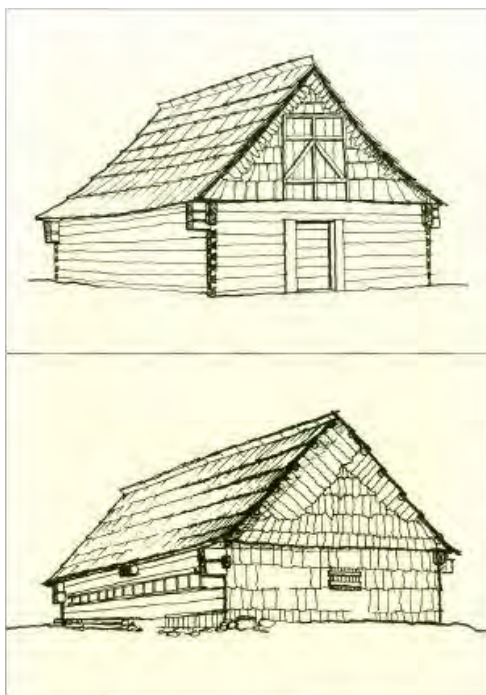
Súvislosti s mestským interiérom prezrádzajú aj zdvojené manželské postele, nočné a toaletné stolíky, okrúhle alebo elipsovité stoly, stojaté skrine, hracie obrazy, rozmerné portréty predkov na stenách, bytový textil i niektoré ďalšie doplnky. Popri vplyvoch mestskej kultúry sa uplatnili v tradičnom obydľí na Bociach aj viaceré archaické prvky rustikálneho interiéru, kam možno zaradiť aj 120 – 140 cm široké vstupné dvere do domu, aby sa cez ne dalo prechádzať s objemnými batohmi sena, aj masívne schodište v pitvore, po ktorom sa seno vynášalo do podstrešia domu, aj pod schodišťom umiestnený klát na rúbanie dreva, varenie na otvorenom ohnisku v pitvore, skladovanie zemiakov v jame umiestnenej v komore, prechádzanie s dobytkom cez vstupný priestor domu, ako aj prevažná časť kuchynského inventára. Zastúpenie mestských a zároveň aj rustikálnych prvkov na Bociach možno vysvetliť spätosťou tunajšieho obyvateľstva s pôvodným baníckym a neskôr dobytkársko-salašníckym zamestnaním.

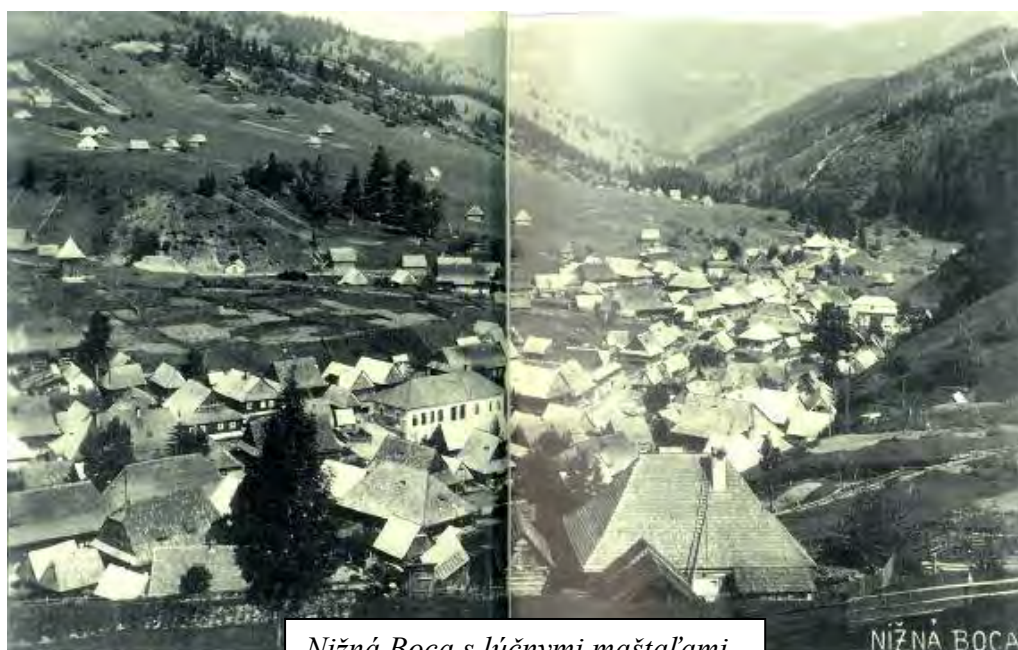
Lokálnou zvláštnosťou súvisiacou s dobytkárstvom na území Nižnej a Vyšnej Boce, ktorá sa nevyskytuje nikde inde na Slovensku ani v okolitých krajinách je zimné ustajňovanie hovädzieho dobytku v lúčnych maštaliach. Tento jav vznikol vďaka tomu, že na Bociach sa nerozvinul transport pomocou ťažných zvierat, preto boli maštale postavené priamo na lúčach, kde sa

dobytok pásol. Toto riešenie umožňovalo Bocanom skrítiť prevažnú časť úrody sena na mieste bez toho, aby ho museli namáhavým spôsobom na veľké vzdialenosti (1 až 5km) prenášať až do dediny. Zároveň nebolo potrebné vynášať hnoj z dediny na lúčne plochy.

Vďaka tomuto javu sa vyvinul na Bociach typologický druh tzv. lúčnych maštali, ktoré boli viacfunkčnými stavbami. Ich spodná časť sa využívala na ustajnenie hovädzieho dobytku a oviec. Nazývala sa staja. Horná časť, čiže podstrešie sa nazývala šop, na šope. Slúžila na uskladnenie sena, ktoré sa tam vynášalo po rebríku a cez okno v štíte dvojkrídlými dverami. Práve takouto dvojitou funkciou sa maštale na dolných lúčach odlišovali od tých stavieb, ktoré boli postavené na niektorých horných lúčach. Na Nižnej Boci sa nachádzali v lokalitách Salášky, Červenô, Olešková, Solisko a Ruženô. Na horných lúčach boli postavené jednopriestorové zrubové stavby bez stropu, nazývané šôpok. Počas zberu sena slúžili koscom a hrabáčkam na 2-3 dňové prespanie. Potom do nich uložili seno, ktoré tu uskladňovali do jesene. Po zbere zemiakov a ustajnení dobytku na lúčach poznášali seno zo šôpkov do lúčnych alebo dedinských maštali.

Lúčna maštaľ, r. 1977
Zdroj: Botík, Vyšná Nižná Boca

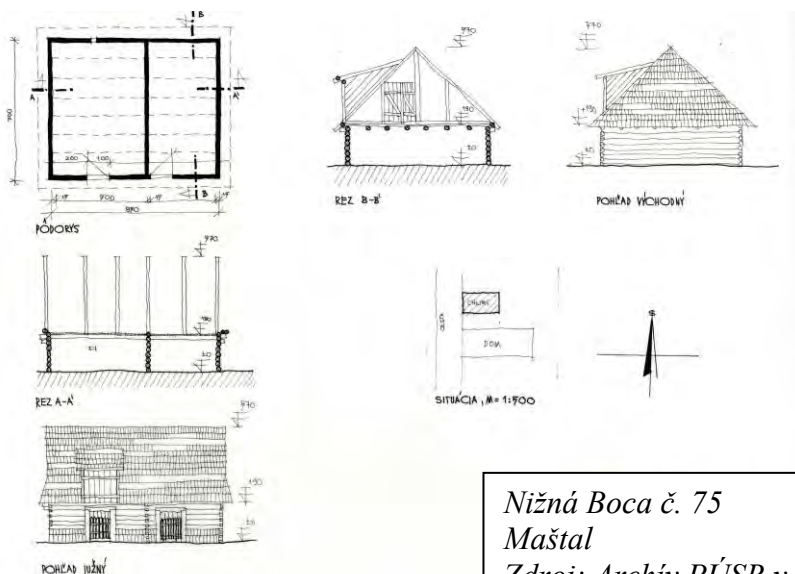
Nižná Boca s lúčnymi maštalami
Zdroj: Botík, Vyšná Nižná Boca

V druhej polovici 20. storočia postupne dochádza k zániku asi tretiny objektov staršej vývojovej etapy a vo veľkom dochádza k zániku hospodárskych objektov z mladšej vývojovej línie. V 50. rokoch 20. storočia sa v obci začína s novodobou výstavbou murovaných jednopodlažných domov štvorcového pôdorysu, zvyčajne s mohutným vikierom vystupujúcim zo stanovvej alebo valbovej strechy. Ostatné murované novostavby druhej polovice 20. a začiatku 21. storočia sú zvyčajne jedno- až dvojpodlažné so sedlovými strechami. Vznikajú na miestach zaniknutej staršej zástavby aj mimo nej, napríklad vo dvoroch, kde boli predtým len drobné hospodárske objekty, alebo na predtým nezastavaných pozemkoch, čím sa obec čiastočne rozširuje pozdĺž komunikácie juhozápadným a severovýchodným smerom. Novostavby s hlbším osadením na parcele svojím architektonickým stvárnením, ani hmotovo-priestorovým riešením však nenadväzujú na pôvodný charakter zástavby.

Druhú skupinu novostavieb z 20. storočia predstavujú drevené objekty, ktoré sa objemovo a materiálno prispôbujú charakteru pôvodnej ľudovej architektúry. V detailoch (dispozícia, vikiere, štítové lodžie, balkóny, svetlejší farebný dotieň dreva, tvar okien) sú však prispôbené súčasným nárokom a estetickému názoru jednotlivca. V niektorých prípadoch môže ísť o pôvodné objekty senníkov alebo ovčínov, ktoré si majitelia preniesli z pasienkov dolu do obce s cieľom zobytnenia, či inej funkcie.

Zachované pôvodné objekty sa postupne prestávajú využívať na trvalé bývanie, začína prevládať rekreačná funkcia. Nielen zmena funkcie, ale aj postupná degradácia dreveného materiálu a potreba jeho výmeny znamenali pre väčšinu pôvodných objektov ich čiastočnú úpravu. Bežné zásahy do exteriérov sa týkajú najmä omietania či obloženia kamenných podmuroviek, v mnohých prípadoch vybetónovanie odkvapových chodníkov a schodísk, celkové zvislé odoskovanie fasád, výmena krytiny šindľovej na plechovú pásovú aj vlnitú, keramickú, eternitovú a inú, drevené prístavby menšieho charakteru (predsiene, striešky). Závažnejšie zásahy boli realizované predovšetkým výmenou strešnej konštrukcie s cieľom zobytnenia podkrovia, s čím súvisí presvetlenie podkrovia strešnými oknami či vikiermi, oknami či balkónami v štítoch. Výnimočné nie sú ani realizácie rôznych murovaných prístavieb väčšieho charakteru.

Charakteristické prostredie obce sa taktiež mení vplyvom terénnych úprav, realizáciou oplotení s betónovými múrikmi a nepriehľadným plotom, prípadne s použitím introdukovaných druhov drevín.

Nižná Boca č. 75
Maštal
Zdroj: Archív PÚSR v Bratislave

F.1.6.4. Zatriedenie nehnuteľností

A. NÁRODNÉ KULTÚRNE PAMIATKY (vo výkrese č. 5 sú vyznačené červenou farbou):

Národná kultúrna pamiatka je hnutel'ná alebo nehnuteľná vec pamiatkovej hodnoty, ktorá je z dôvodu ochrany vyhlásená za kultúrnu pamiatku. Ak ide o archeologický nález, kultúrnou pamiatkou môže byť aj neodkrytá hnutel'ná vec alebo neodkrytá nehnuteľná vec, zistená metódami a technikami archeologického výskumu. Národné kultúrne pamiatky majú základnú ochranu zadefinovanú v § 27 pamiatkového zákona, v prípade zámeru obnovy alebo reštaurovania musí vlastník postupovať v zmysle § 32 a 33 pamiatkového zákona.

Národné kultúrne pamiatky majú najvyšší stupeň ochrany v zmysle pamiatkového zákona, pre svoje zachované významné architektonicko–historické, umelecko–historické a urbanistické hodnoty. Pri ich ochrane, obnove alebo údržbe je potrebné dôkladne poznať ich stavebný vývoj, rozlišovať mieru zachovania originálu stavebných konštrukcií a detailov, ako aj potenciál a dôsledky ich súčasného alebo plánovaného využitia. Z týchto dôvodov je potrebné komplexný zámer obnovy hodnotiť z hľadiska realizovaných výskumov alebo ho podmieniť spracovaním výskumov v zmysle pamiatkového zákona a vyhlášky Ministerstva kultúry SR č.253/2010 Z.z. V mnohých prípadoch je tiež potrebné vypracovať prípravné dokumentácie ako statický, dendrochronologický posudok, posudok biotického poškodenia drevených konštrukcií alebo posúdenie a návrh sanácie porúch. Až na základe získaných poznatkov je možné pristúpiť k optimálnemu posúdeniu navrhovaných zámerov, architektonických a stavebných riešení. Najvhodnejšou metódou pri národnej kultúrnej pamiatke je metóda konzervačná, rešpektujúca a prezentujúca maximum jej pamiatkových hodnôt.

1. súpisné číslo 59, parcelné číslo 168, Dom ľudový, č. ÚZPF 11884/1, Do Vechtera

2. súpísne číslo 62, parcelné číslo 166, Dom Ľudový, č. ÚZPF 11886/1, U Včeláka

**3. súpísne číslo 67, parcelné číslo 117, Dom Ľudový, č. ÚZPF 11858/1,
dom baníckeho štýlu**

4. súpisné číslo 126, parcelné číslo 450, Dom ľudový, č. ÚZPF 11849/1,
dom Gašpara Trégera

ÚZPF 11857/1

5. súpisné číslo 130, 131, parcelné číslo 461/1, 461/2, Dom banícky s maštal'ou, č.

6. súpísne číslo 135, parcelné číslo 465, Dom ľudový, banícky, č. ÚZPF 11844/1

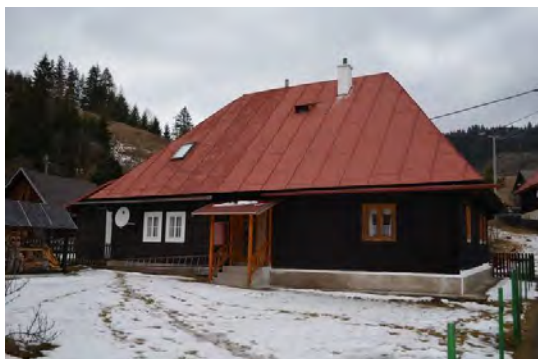
7. súpísne číslo nemá, parcelné číslo 466, Maštal, č. ÚZPF 11844/2

8. súpisné číslo 150, 151, , parcelné číslo 607, Dom Ľudový, č. ÚZPF 11872/1
stará škola

9. súpisné číslo 96, parcelné číslo 391, 393, Dom Ľudový, č. ÚZPF 11854/1,
dom Piovarčiovcov

**10. súpisné číslo 91, parcelné číslo 13, Kostol ev. a. v., evanjelický kostol,
č. ÚZPF 12048/1**

B. NEHNUTEĽNOSTÍ VYTÝPOVANÉ NA ZÁPIS DO ÚSTREDNÉHO ZOZNAMU PAMIAŤKOVÉHO FONDU (vo výkrese č. 5 sú vyznačené ružovou farbou)

Nenuteľnosti, ktoré majú zachované svoje významné architektonicko–historické, umelecko–historické a urbanistické hodnoty a ešte neboli zapísané do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu. Pri ich ochrane, obnove alebo údržbe je potrebné dôkladne poznať ich stavebný vývoj, rozlišovať mieru zachovania originálu stavebných konštrukcií a detailov, ako aj potenciál a dôsledky ich súčasného alebo plánovaného využitia.

10. súpisné číslo 27, 28, parcelné číslo 349/1, 349/2

11. súpisné číslo 77, parcelné číslo 69

12. súpísne číslo 60 - 61, parcelné číslo 167, 165

13. súpísne číslo 70, parcelné číslo 97

14. súpisné číslo 84, parcelné číslo 383/2

15. súpisné číslo 164, 86, parcelné číslo 37/4, 37/3

16. súpisné číslo 88, parcelné číslo 38

17. súpisné číslo 92, 93 , parcelné číslo 386/1, 386/2

18. súpisné číslo 132, parcelné číslo 463

19. súpisné číslo 140, parcelné číslo 534

20. súpisné číslo 139, 141, parcelné číslo 483/1, 483/2

21. súpisné číslo 155, parcelné číslo 615

22. súpisné číslo 156, parcelné číslo 611/2 (zbúraný 06/2017)

23. súpisné číslo 157, parcelné číslo 617

24. súpisné číslo 24, parcelné číslo 308

25. súpisné číslo 122, parcelné číslo 407

26. súpisné číslo nemá, parcelné číslo xx

C. NEHNUTEĽNOSTI S PAMIATKOVOU HODNOTOU (vo výkrese Zásad sú vyznačené hnedou farbou)

Nehnutelnosti, ktoré vhodne dopĺňajú prostredie pamiatkovej zóny a sú súčasťou historickej skladby územia. V grafickej časti výkresu Zásady ochrany pamiatkového územia sú vyznačené hnedou farbou. Tieto nehnuteľnosti nie sú zapísané do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu, ale sú integrálnou súčasťou historickej zástavby reflektujúcou stáročný urbanistický a architektonický vývoj územia.

27. súpisné číslo 26, parcelné číslo 346

28. súpisné číslo 31, parcelné číslo 351

29. súpisné číslo 32, parcelné číslo 308

30. súpisné číslo 33, parcelné číslo 306/1

31. súpísne číslo 34, parcelné číslo 305

32. súpísne číslo 37, parcelné číslo 281

33. súpisné číslo 49, parcelné číslo 259

34. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 354

35. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 354

36. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 285

37. súpisné číslo 40, parcelné číslo 282

38. súpisné číslo 43, parcelné číslo 276/2, 276/3

39. súpisné číslo 52, parcelné číslo 358

40. súpisné číslo 72, parcelné číslo 372

41. súpisné číslo 76, parcelné číslo 68

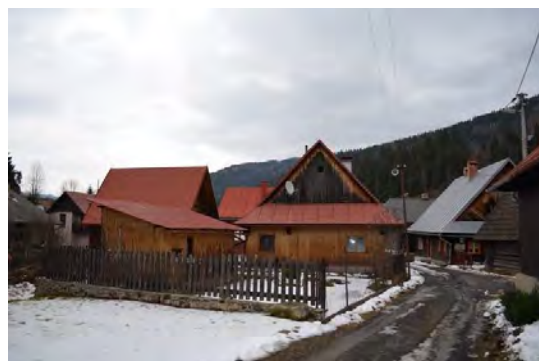
42. súpisné číslo 83, parcelné číslo 53

43. súpisné číslo 137, parcelné číslo 530

44. súpisné číslo 138, parcelné číslo 481/1-3

45. súpisné číslo 147, parcelné číslo 560

46. súpisné číslo 152, parcelné číslo 613

47. súpisné číslo 154, parcelné číslo 613

48. súpisné číslo 546, parcelné číslo 627/2

49. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 463

50. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 267

51. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 268

52. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 302

53. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 462/2

54. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 348

55. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 467

56. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 533, 532

57. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 484

58. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 566

D. NEHNUTEĽNOSTI REŠPEKTUJÚCE PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA (vo výkrese Zásad sú vyznačené fialovou farbou)

Nehnutelnosti, ktoré rešpektujú historický pôdorys územia, uličnú čiaru, osadenie v rámci parcely, objektovú skladbu, výškové a priestorové usporiadanie. Do tejto kategórie sú zahrnuté aj objekty, ktoré svojim architektonickým výrazom a mierkou nekorešpondujú s historickou zástavbou, ale svojim situovaním neohrozujú pamiatkové hodnoty územia.

59. súpisné číslo 19, parcelné číslo 259

60. súpisné číslo 23, parcelné číslo 302

61. súpisné číslo 27, parcelné číslo 54/2

62. súpisné číslo 29, parcelné číslo 308

63. súpisné číslo 36, parcelné číslo 356

64. súpisné číslo 38, parcelné číslo 298/2

65. súpisné číslo 39, parcelné číslo 279/1

66. súpisné číslo 44, parcelné číslo 262

67. súpisné číslo 49, parcelné číslo 259

68. súpisné číslo 58, parcelné číslo 179

69. súpisné číslo 63, parcelné číslo 161/1 - polyfunkčný objekt

70. súpisné číslo 64, parcelné číslo 370

71. súpisné číslo 65, parcelné číslo 123

72. súpisné číslo 66 (190), parcelné číslo 124/1, 124/2

73. súpisné číslo 73, parcelné číslo 95/2

74. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 92

75. súpisné číslo 75, parcelné číslo 73/2

76. súpisné číslo 85, parcelné číslo 383/1

77. súpisné číslo 85, parcelné číslo 447

78. súpisné číslo 126, parcelné číslo 449/6

79. súpisné číslo 133, parcelné číslo 474/1

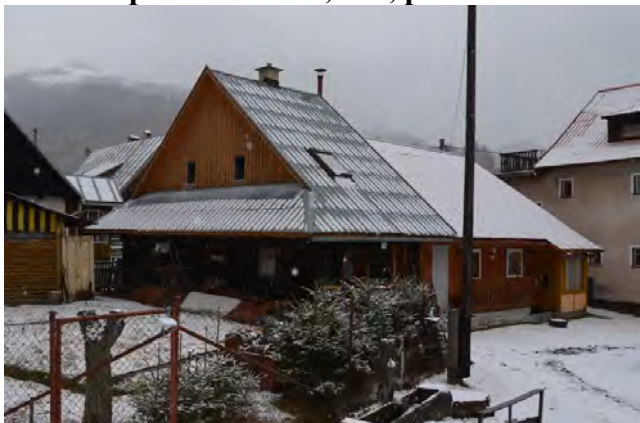
80. súpisné číslo 134, parcelné číslo 473/1

81. súpisné číslo 143, parcelné číslo 536

82. súpisné číslo 145, 181, parcelné číslo 548

83. súpisné číslo 203, parcelné číslo 190/2

84. súpisné číslo 213, parcelné číslo 622/1

85. súpisné číslo 215, parcelné číslo 369/5

86. súpisné číslo 511, parcelné číslo 294/3

87. súpisné číslo 513, 525, parcelné číslo 279/4, 279/5

88. súpisné číslo 517, parcelné číslo 366

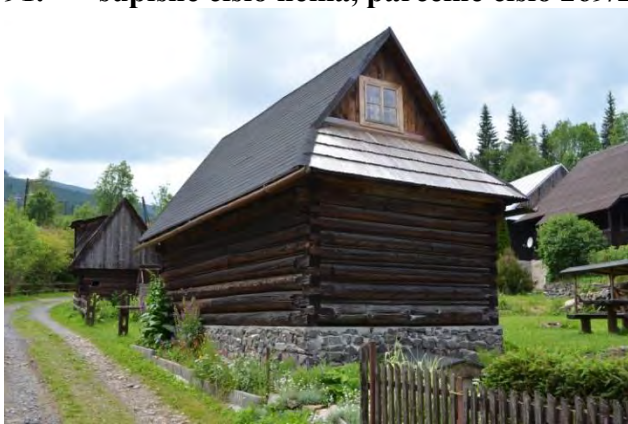
89. súpisné číslo 626, parcelné číslo 276/1

90. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 282/1

91. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 269/2

92. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 367

93. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 305

94. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 383/4

E. NEHNUTEĽNOSTI NEREŠPEKTUJÚCE PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA

(vo výkrese Zásad sú vyznačené oranžovou farbou)

Nehnutelnosti, ktoré nespĺňajú charakteristiku pamiatkových hodnôt územia podľa § 29 pamiatkového územia sú v grafickej časti vo výkrese Zásady ochrany pamiatkového územia vyznačené oranžovou farbou. Sú to objekty, ktoré svojim hmotovo-objemovým riešením, výškovým usporiadaním a architektonickým stvárnením nezohľadňujú historický pôdorys, parceláciu, výškové a priestorové usporiadanie, objektovú skladbu a charakteristické pohľady vo vnútornom obraze pamiatkovej zóny. Ich súčasťou sú objekty, ktoré vznikli v čase, kedy stavebná činnosť nepodliehala regulatívom zohľadňujúcim pamiatkové hodnoty územia a objekty, ktorých obdobné architektonické riešenie nie je vhodné aplikovať pri ďalšej stavebnej činnosti.

Zoznam objektov nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia:

95. súpisné číslo 26, parcelné číslo 373

96. súpisné číslo 31, parcelné číslo 351

97. súpisné číslo 35, parcelné číslo 355

98. súpisné číslo 41, parcelné číslo 282

99. súpisné číslo 55, parcelné číslo 360

100. súpisné číslo 56, parcelné číslo 188

101. súpisné číslo 56, parcelné číslo 184

102. súpisné číslo 57, parcelné číslo 364

103. súpisné číslo 69, parcelné číslo 371

104. súpísné číslo nemá, parcelné číslo 371

105. súpísné číslo 74, parcelné číslo 16, 18

106. súpísne číslo 78, parcelné číslo 374

107. súpísne číslo 79, 80, parcelné číslo 375/1, 376

108. súpisné číslo 81, parcelné číslo 380

109. súpisné číslo 82, parcelné číslo 54/1

110. súpisné číslo 87, parcelné číslo 385/1

111. súpisné číslo 218, parcelné číslo 72

112. súpisné číslo 94, parcelné číslo 12/1

113. súpisné číslo 95, parcelné číslo 388/4

114. súpísne číslo 128, parcelné číslo 455

115. súpísne číslo 129, parcelné číslo 462/1

116. súpisné číslo 133, parcelné číslo 618

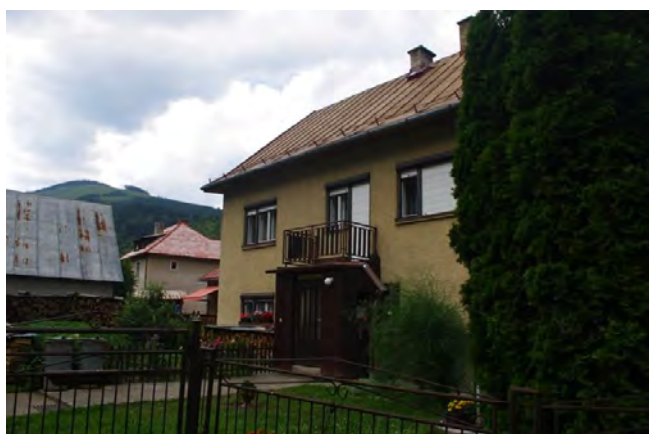
117. súpisné číslo 144, parcelné číslo 522

118. súpisné číslo 146, parcelné číslo 585

119. súpisné číslo 148, parcelné číslo 564

120. súpisné číslo 149, parcelné číslo 606

121. súpisné číslo 153, parcelné číslo 608

122. súpisné číslo 165, parcelné číslo 8/4

123. súpisné číslo 166, parcelné číslo 79/2

124. súpisné číslo 184, parcelné číslo 449/2

125. súpisné číslo 206, parcelné číslo 472/1

126. súpisné číslo 517, parcelné číslo 366

127. súpisné číslo 518, parcelné číslo 612/1, 612/2

128. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 565

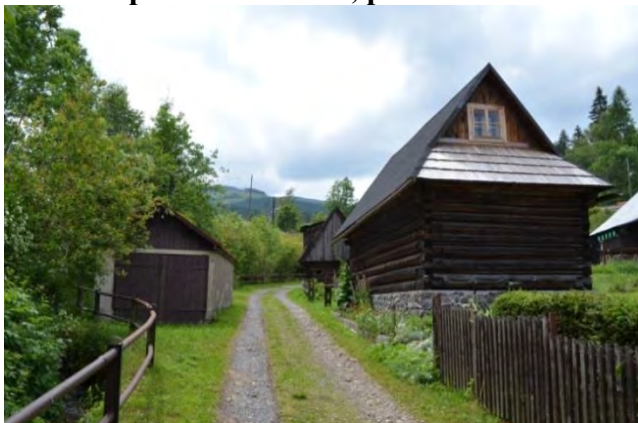
129. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 557

130. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 547

131. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 192/1

132. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 267

133. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 283

134. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 279/1

135. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 299

136. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 560

F.1.6.5. Pomníky a pamätné tabule

1. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 361/2

Pomník padlým hrdinom SNP od
občanov Nižnej Boce:
„VEČNÁ VÁM LÁSKA V NAŠICH
SRDCIACH
VEČNÁ VÁM V NAŠICH DEJINÁCH
MAURTZ MIKULÁŠ
TRÉGER JÚLIUS
ZÁHRADNÍK CYRIL
NEZNÁMY VOJAK I. ČSL BRIG.
Z PRÍLEŽITOSTI 20. VÝR.
SNP
VENUJÚ OBČANIA“

2. súpisné číslo nemá, parcelné číslo 13

Pomník padlým hrdinom SNP

3. súpisné číslo 63, parcelné číslo 161/1

Pamätná tabuľa umučeným
a zastreleným vojakom SNP
Mikulášovi Mauritzovi, Júliusovi
Trégerovi, Branislavovi Trégerovi,
Cyrilovi Záhradníkovi a neznámemu
príslušníkovi paradesantnej brigády I.
ČSAZ v ZSSR

F.1.7 Banská činnosť, spracovanie medenej rudy a s tým súvisiace činnosti

Nižná Boca vďačí za svoj vznik rudnému bohatstvu. Prvým dokladom o baníctve na Boci je privilegium z roku 1285, v ktorom kráľ Ladislav IV. udeľuje komesovi Bohumírovi právo dolovať a ryžovať zlato v potoku Bocianka. Bocianske baníctvo prežívalo svoj zlatý vek v 14. a 15. storočí, kedy sa ťažili len bohaté a ešte nedotknuté časti ložísk. V počiatočnom období bola dolina osídľovaná nemeckými prisťahovalcami zo Saska, ktorí sa venovali hlavne ťažbe zlata, striebra, železa a medi. Na základe listiny z roku 1340 dochádza k prvému osídleniu tejto oblasti. Hoci išlo len o sezónne bývanie obyvateľov blízkeho mestečka Hybe, vnímame to ako počiatky zaľudňovania bocianskej doliny. Svoje sezónne objekty si postavili v časti bockého katastra – v starobocianskej doline. Ich záujem o zotrvanie v nehostinnom prostredí súvisí s nálezmi drahých kovov v tejto lokalite. Nálezy zlata, striebra a antimónu boli lákadlom pre trvalé osídlenie tohto územia. V počiatočných ťažbách sa jednalo len o povrchovú ťažbu a zisťovacie sondy na hľadanie žíl.

O tom, že v 14. storočí nejestvovala ešte v bocianskom údolí nijaká väčšia sídliská jednotka (mestečko) a že tam nebolo trvalé banícke obyvateľstvo, nás presvedča i listina hybianskeho richtára Kristiána, ktorý roku 1342 vydáva svedectvo o podmienkach, za akých pracovali jeho spoluobčania ako baníci pre zemanov zo Svätého Jána. O tom, že časť výťažku pripadla zemepánom, svedčí doklad z toho istého roku, podľa ktorého mešťan Gublinus so spoločníkmi našiel zlatú žilu a otvoril baňu, ale musel sľúbiť, že 1/8 výťažku pripadne Bohumírovcom.

Na "dorobenie" zlata z hornín museli na Boci postaviť drviče kameňa, tzv. stupy. Ruda dopravená na povrch osobitným zariadením nazývaným "kumšty" sa drvila v stupoch, čím sa dosahovala rovnomerná granulácia. Zdrojom energie pre stupy bola vodná sila. Vodný kanál obstarával aj pranie rúd. Tieto banské technické diela a ubytovacie stavby dávali základ vzniku baníckej osady Boce Svätajánskej.

*Banské stupy
Zdroj: Banské múzeum
Vyšná Boca*

K rozvoju baníctva v celom Uhorsku prispeli sčasti aj reformy uhorského kráľa Karola Róberta, ktorý sa rozhodol zreformovať dovtedy ustálené banské zákony, podľa ktorých banské vlastnícke právo prislúchalo majiteľovi pozemku a štát preberal len spravovanie za 2/3 čistého výnosu. Z baní na šľachtickej pôde zaviedol urbúru.

Rozvoj baníctva na Boci spadá do obdobia druhej polovice 16. storočia, teda až do novoveku. K intenzívnejšej hlbínnej ťažbe došlo až s vynálezom pušného prachu, kedy boli otvorené bane na obidvoch stranách údolia, čiže na Kráľovskej Boci i na Svätajánskej Boci. Ťažilo sa v nich zlato, striebro, meď,

antimón a železo. Sondy za účelom zisťovania žíl, spolu s vykopanými haldami a štôľňami, sa stali prvkami dotvárajúcimi prírodný charakter banského územia.

Zlato sa spočiatku (13. a 14. storočie) ťažilo ryžovaním z aluviálnych náplavov potoka Bocianka, neskôr banským spôsobom zo štôlní v oblasti Zachu pri Nižnej Boci a na južných svahoch Chopca pri Vyšnej Boci. Zlato sa tu vyskytovalo v kremenných žilách so sulfidmi a inými minerálmi (kremeň, pyrit, arzenopyrit, antimonit, boulangerit, bournonit, dolomit, galenit, sfalerit, tetraedrit a iné). Menej významná bola ťažba železných rúd zo sideritovo-kremenno-sulfidických žíl. Obidva typy zrudnení (zlaté aj železné), vystupujú prevažne v d'umbierskych (hercýnskych) granitoífov a staropaleozických kryštálických bridlíc.

Pamätný zostal rok 1558, v ktorom sa vyťažilo 60 kg zlata. To spôsobilo, že do Boce sa začali vkladať veľké nádeje, ako by išlo o novú „Štiavnicu“. S výnosnosťou zlatých žíl zrejme súvisí aj označenie „Zlatá Boca“. Vízia novej Štiavnice bola predpokladom vlny prisťahovalctva z nemeckej oblasti (pravdepodobne zo Sasky). Noví obyvatelia si do nového bydliska priniesli aj svoje stavebné poznanie z pôvodnej domoviny.

Baníctvo horného Liptova malo v porovnaní s ostatnými baníckymi centrami, akými boli Ľubietová, Kremnica, Štiavnica, tú nevýhodu, že tieto mestá mali blízky odbyt vyrobených kovov, predtým spracovaných v hutách a hámroch v blízkosti baní. Rudy z bocianskych baní sa museli dovážať do skladov banskej komory (zlato a striebro do Kremnice, meď a železo do Banskej Bystrice). Nesporne vysoké náklady si vyžiadala najmä doprava. Aj preto Postupne ťažba klesala až do roku 1860, keď bola úplne zastavená.

Napriek tomu, že na Bociach sa banské podnikanie skončilo v polovici 19. storočia, ešte aj dnes sú viditeľné stopy po tejto činnosti. Dokladom niekdajšieho rozsahu a významu baníctva na Bociach je okolo 100 štôlní a hald a nespočetné množstvo kutacích rýh a jám, prepادلísk a banských ciest. V roku 1552 bol na Kráľovskej Boci zriadený banský súd s pôsobnosťou pre časť Liptova a Pohronia.

*Banská mapa
Zdroj: Obec Nižná Boca*

Na území Nižnej Boce boli podľa banských máp tieto štôlnie: Margaréta Vyšná, Stredná, Nižná a dedičná, Waschwerk Spodná a Horná, Hilfgottes dedičná, Wildemann Spodná a Horná, Tobiaš, Uhlisko, Daniel Stredný, Horný a Dolný, Pauli, Johani Spodný a Dolný. Žily: Hilfgottes, Waschwerk, Rosenkranz, Wildemann, Margaréta, Tobiaš a Daniel - dominantného smeru S-J. V spojení žíl Margaréta a Wildemann sa podľa údajov v mape z roku 1795 ťažili bohaté zlaté rudy. Banská technika a stavby sa v Boci nezachovali.

F.1.8. Zeleň v pamiatkovom území, plochy záhrad a parkov

Územie pamiatkovej rezervácie je obkolesené lesnými spoločenstvami a trvale trávnatými porastmi, ktoré tvoria determinujúcu zložku historickej krajinej štruktúry. Urbanistická štruktúra sídla sa začala formovať na území vrchoviny s prevládajúcou lesnou krajinou. Banská činnosť a osídľovanie územia mali za následok niekoľkonásobné celoplošné postupné odlesňovanie a zalesňovanie územia, úpravu prirodzenej terénnej modelácie. Osídľovanie územia a výstavba obydľí dáva predpoklad vzniku úžitkových záhrad, ktoré boli pravdepodobne prvým typom zámerne vysádzanej vegetácie. Tieto plochy zelene dokumentujú väzbu domu ľudovej architektúry (baníckych domov a domov remeselníkov) s utilitárnou zeleňou a zároveň participujú na špecifickom krajinnom obraze pamiatkovej rezervácie. Údolná poloha urbanistickej štruktúry je dôvodom vzniku a formovania špecifického typu parcelácie (postupné a pomerne rovnomerné zväčšovanie parcel v smere od údolia k hranici lesa, kde sa nachádzali lúky a pasienky, využívané na kosbu).

Údolná poloha, terénna konfigurácia a krajinné zázemie spolu s charakterom sídla nedávali predpoklady na vznik a vývoj okrasných záhrad a parkov, príp. parkových úprav plôch námestí, či uličných interiérov. Táto kategória zelene je v súčasnej štruktúre sídla zastúpená len minimálne.

Súčasná štruktúra zelene pamiatkového územia:

- **Areál evanjelického kostola** - areál upravený vo forme trávnatého porastu s ojedinelými drevinami,
- **Plochy dvorcov a dvorov** - priestor okolo domu, ohradený alebo neohradený, väčšinou zatrávnený s kvetinovou úpravou, v niektorých prípadoch zistené nežiaduce ohraničenie priestoru, či solitérna výsadba tují a iných cudzorodých drevín,
- **Plochy záhrad** - neohraničené plochy, situované v svahovitom teréne, prevažne s výsadbou ovocných stromov,
- **Plochy verejných priestranstiev** - krajinná štruktúra je tohto typu nie je zastúpená,
- **Hodnotné solitérne stromy** - v pamiatkovom území nie sú zastúpené,
- **Ostatné plochy zelene** - plochy zelene, ktoré nie je možné začleniť v rámci uvedených kategórií. V pamiatkovom území sú zastúpené prevažne stromovou vegetáciou pozdĺž hlavnej cestnej komunikácie a ostatným porastom na parcelách v údolnej polohe,
- **Plochy náletovej zelene** - plochy porastov stromov a krov, ktoré vznikli v dôsledku nevyužívania a zanedbania pravidelnej údržby na plochách záhrad, svahoch.

Zatriedenie zelene podľa zachovaných pamiatkových hodnôt :

Plochy zelene zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu:

- tento typ zelene sa na území pamiatkovej rezervácie nevyskytuje.

Plochy navrhované na zápis:

- tento typ zelene sa na území pamiatkovej rezervácie nevyskytuje.

Plochy zelene s pamiatkovou hodnotou, prípadne s inou kvalitou:

- maloplošné úpravy, solitérna zeleň alebo uličné aleje zachované aspoň vo fragmentoch na pôvodných plochách a uliciach; kategórie krajinných vegetačných štruktúr s väzbou na zachovanú historickú krajinnú štruktúru:
 - areál kostola,
 - plochy dvorcov a dvorov,
 - plochy záhrad,
 - plochy lúk a pasienkov,

Plochy ostatnej zelene – rešpektujúca historické prostredie:

- plochy zelene na parcelách bez špecifickej funkcie, príp. zeleň náletová, bez negatívneho vplyvu na historické prostredie,

Plochy ostatnej zelene – v historickom prostredí nevhodná:

- zeleň, ktorá v interiéri sídla pôsobí nevhodne a rušivo, náletová alebo vysádzaná nekoncepčne pod vplyvom módnych trendov, prekrývajúca dominanty mesta líniová a solitérna výsadba tují a iných cudzorodých drevín,

Plochy navrhovanej zelene:

- tento typ zelene sa na území pamiatkovej rezervácie nevyskytuje.

F.1.9 Prvky uličného interiéru a uličného parteru

Komunikácie

Komunikácie vznikali prispôbením sa terénu, väčšinou s miernym stúpaním, sledujúc vrstevnice. Z hlavnej komunikačnej osi viedli vstupy alebo pešie komunikácie k jednotlivým domom. Mali len prírodný povrch, bez povrchovej úpravy spevnením, ktorý na menej frekventovaných miestach (cestičky) zarastal trávou. Súčasná komunikačná sieť vychádza z historickej tradície, podľa ktorej väčšina ulíc kopíruje staršie cestné komunikácie. Na základe absencie archeologických výskumov pri úprave a spevňovaní povrchov jednotlivých komunikácií ako aj nedostatku historickej fotodokumentácie nemôžeme vierohodne dokladovať materiálové zloženie povrchu komunikácií. S najväčšou pravdepodobnosťou sa povrch ciest v exponovaných miestach upravoval mlatovou úpravou, prípadne nasucho kladenými riečnymi kameňmi. V súčasnosti sú hlavné komunikácie realizované v asfaltovej povrchovej úprave a vedľajšie sú nespevnené a vysypané štrkom.

Oplotenia

Jednotlivé parcely pôvodne vzhľadom na využitie a aj morfológiu terénu neboli oplotené. V predchádzajúcom období 20. storočia sa rozšírila forma oplotenia dreveným latkovým plotom, zvisle kladeným, pravidelnej alebo nepravidelnej šírky so šikmým ukončením.

V povojnovom období sa vyskytujú viaceré historicky nevhodné formy oplotenia:

- kovové dielce, upevnené medzi kovové stĺpiky, osadené v betónovom múriku
- neprirodzená farebná povrchová úprava okrová
- kotvenie vodorovných širokých lát na betónových oporných stĺpikoch s kamenným obkladom

Oporné múry, mobiliár, informačné zariadenia

Historicky najstaršou zachovanou formou boli oporné múriky malých rozmerov, funkčne brániace zosuvom v strmých častiach svahov. Realizovali sa použitím prírodného kameňa, ktorý sa vkladal „na husto“ do rastlého terénu, prevažne ukladaním do riadku bez povrchovej úpravy, prezentujúc materiál a nerovnosť terénu.

V súčasnosti, v snahe vytvárania si zázemia domu dochádzalo lokálne k nežiaducim realizáciám neúmerných stavebných úprav terénu, ktoré mali za následok vybudovanie neproporčných múrov.

Súčasný mobiliár a úprava priestranstva pri vodnom toku pred objektami č. 62, 60-61 sú realizované v poslednej dobe. Mobiliár ulíc nie je nijak zvlášť riešený, v obci je realizované osvetlenie a ozvučenie ampliónmi ešte z minulého storočia osadenom poväčšine na stĺpoch elektrického vedenia.

Reklama a informačné zariadenia nie sú osobitne usmerňované a systematicky riešené v rámci všeobecne záväzných nariadení obce. Vzhľadom k turistickému potenciálu obce je nutné zvážiť ich úpravu a stanoviť požiadavky na ich umiestnenie, mierku a celkový výraz.

*Dom č. 59 a č. 58,
príklad tradičnej architektúry
na Nižnej Boci, r. 1959
Zdroj: archív PÚ SR Bratislava*

*Nižná Boca, r. 1959,
príklad tradičného gánu
s typickým dreveným zábradlím
Zdroj: archív PÚ SR Bratislava*

F.2. PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA NEHMOTNEJ POVAHY

História Nižnej Boce je už od najstarších čias úzko spätá so zemianskym rodom Svätajánskovcov a s ich predkami. Za predkov tohto rodu sa považujú Hauk a Polko, pochádzajúci z Čiech, ktorým kráľ Ondrej II. Za preukázané služby v roku 1230 daroval územie v Liptove, v ktorom bolo zahrnuté aj údolie Boce. Neskôr kráľ Ladislav IV. udelil Polkovmu vnukovi Bohumírovi právo banského podnikania v údolí Boce (1285). Bodo, jeden zo šiestich synov Bohumíra, sa označuje za priameho zakladateľa rodu Svätajánskovcov. Jeho sídlom bol Svätý Ján (dnes Liptovský Ján), ktorého názov sa stal priezviskom a aj hlavným prídomkom Svätajánskovcov po získaní šľachtického titulu (1289). Keďže Svätajánskovci boli zemepánmi ľavej strany údolia Boce, podľa nich bola pomenovaná aj osada na tejto strane – Svätajánska Boca.

Hlavným spojivom Svätajánskovcov s údolím Boce bolo banské podnikanie. Právo ťažby drahých kovov prenechávali banským ťažiarom, od ktorých dostávali zmluvne dohodnutý podiel z výťažku, nazývaný urbura. Spomedzi príslušníkov tohto rodu sa baníctvu venoval najmä Gašpar Svätajánsky. Vypracoval sa na dobrého odborníka, takže aj on prispel k rozvoju tamajšieho baníctva. V rokoch 1564-1566 spravoval zemiansky banský úrad vo Svätajánskej Boci. Svätajánskovci mali z banského podnikania na Boci veľké príjmy. O hospodárskom význame baníctva v živote Svätajánskovcov svedčí najmä to, že ho zakomponovali aj do svojho rodového erb. Najstarším dokladom je pečať z roku 1622, na ktorej je banický motív stvárnený postavami dvoch baníkov ako nosičov štítu. Banské podnikanie na Boci sa pre Svätajánskovcov stalo nielen vecou rodovej prestíže a hrdosti, ale aj kameňom mnohých rodinných svárov. Hlavne preto, lebo vetva zo Svätého Jána odoprela právo podieľať sa na úžitkoch z banskej činnosti ďalším príslušníkom značne rozvetveného rodu. Proti tomu sa ostro postavili hlavne potomkovia Bohumíra zo Smrečian a Bánovci z Trsteného.

Svätajánskovci boli významným a bohatým rodom liptovských zemanov. Od polovice 13. Storočia vládli nad väčšinou horného Liptova. Zároveň sa rozvetvovali na Oravu, Spiš, do Gemera, Novohradu, Budapešti a aj za uhorské hranice.

Ján Svätajánsky (nar. 1532) ako horlivý protestant založil šľachtickú školu na úrovni vtedajších stredných škôl.

Martin Svätajánsky (1633 - 1705) – patril k významným osobnostiam Univerzity v Trnave. Uznávaný filozof, prírodovedec, kňaz, špecialista na kanonické právo v Uhorsku napísal 55 latinských diel, 20 polemických protireformačných spisov v biblickej češtine. V dejinách slovenských prírodných vied má priekopnícke postavenie v oblasti hydrológie s dielom O podivuhodných silách a vlastnostiach vôd. V diele sa okrem iného zamerail aj na minerálne pramene na Slovensku i v samotnom Liptovskom Jáne.

Štefan Svätajánsky (1725 - 1773) – doktor filozofie a teológie, prednášal rétoriku, cirkevné právo, gréčtinu a filozofiu na trnavskej univerzite. Je autorom príležitostných veršov.

Karol Svätajánsky (1765 - 1838) – v roku 1814 mu ako plukovníkovi bol udelený rytiersky kríž Rádu Márie Terézie, najvyššie vojenské vyznamenanie.

Martin Svätojánsky (1815 - 1895) – poslanec uhorského snemu a hlavný župan Liptova, zúčastnil sa memorandového zhromaždenia

Jozef Svätojánsky (1817 - 1905) – založil klimatické kúpele na Štrbskom plese a zaslúžil sa o rozvoj turistiky vo Vysokých a Nízkych Tatrách. Je posledným príslušníkom rodu, ktorý je pochovaný v Liptovskom Jáne.

Dr. Jozef Svätojánsky (1884 - 1941) – založil vaňové kúpele v Liptovskom Jáne, ktoré sa stali známym kúpeľným strediskom v rámci Rakúsko-Uhorska.

Osobnosti žijúce a tvoriace v obci Nižná a Vyšná Boca:

Pavel Doležal (1700 Skalica - 1778)

Absolvoval univerzitné štúdium vo Wittenbergu (1730), výnimočne talentovaný a vzdelaný evanjelický farár, biblista, pedagóg, jazykovedec a spisovateľ. Po ukončení štúdia pôsobil ako učiteľ v dolnolžickom Golsene, vo Viedni i v Bratislave na nemeckej dievčenskej škole. V ďalšom období bol evanjelickým kňazom v Zemianskom Podhradí, Necpaloch, a na Vyšnej Boci v rokoch 1763 - 1778. Okrem duchovnej a pastoračnej činnosti vynášiel hydraulickú pumpu a banícku lampu, ktorú na Boci aj dlho používali (Uhorskai, 1997, s. 66). Ďalšou pozoruhodnou pamiatkou na jeho účinkovanie na Boci sú časomerné a rýmované verše v latinčine a slovenčine, ktorými dopĺňal a ozvlášťňoval bocianske matriky (Tkáčiková, 2000, s. 3). Pre potreby praktickej školskej výuky vydal šlabikár a ďalšie učebnice. Najvýznamnejším dielom je Gramatica Slavico-Bohemica (1752) s presláveným úvodom Mateja Bela.

Ján Buoc z Boce - (1740 – 1799)

Liptovský zeman narodený v Boci. Od roku 1770 zapisoval slovenské ľudové a umelé piesne, venované svadobné reči, ako aj rozličné gratulácie, poverky, praktické rady atď. Doplnil ich autorskou poéziou a zhrnul v rukopisnej zbierke „Zápisník“. Zbierka je výnimočná a významná hlavne tým, že upriamil pozornosť na tvorbu a repertoár malých piesní, čím sprostredkoval vzácny obraz o kultúrnych tradíciách v slovenskom zemianskom a meštianskom prostredí.

Rod Vozár, Vozáry

Vozárovci sú jedným z najvýznamnejších rodov na Boci od 16. – 20. storočia. Spomedzi Bocanov boli jediným rodom, ktorý sa začlenil medzi príslušníkov liptovského zemianstva.

Ján Vozár

Zaslúžil sa o začlenenie rodu medzi príslušníkov liptovského zemianstva. Panovník Leopold I. udelil Jánovi Vozárovi-Rovidovi armáles, ktorým ho v roku 1679 povýšil do zemianskeho stavu za preukázanú statočnosť v bitke proti Turkom pri Svätom Gotharde (1664).

Ján Vozáry mladší (1716-1782)

Bol bankským ťažiarom, ktorý sa stal známym prekladom Maximiliánovho Banského poriadku z nemčiny do vtedajšej slovenčiny (1759) na požiadanie Svätojánskovcov. Získal si uznanie nielen v radoch bankských špecialistov, ale aj medzi jazykovedcami, ktorí oceňujú jeho prínos pri rozvíjaní odborného štýlu písomnej slovenčiny.

S úpadkom baníctva zrejme súviselo, že viacerí z rodu Vozárovcov sa venovali rôznym remeslám Samuel Vozáry sa stal v roku 1884 zlatníkom. Michal Vozáry (1840 - 1908) bol šustrom. Jeho najmladší brat Branislav Vozáry (1889 - 1957) sa stal zámočníkom a úspešným liptovským podnikateľom. V roku 1919 založil v Liptovskom Mikuláši zámočnícky podnik, ktorý sa rozvinul na továreň s ôsmymi rôzne špecializovanými kovospracujúcimi útvarmi. Továreň zamestnávala 50 robotníkov, dodávala kovové súčasti na významné budovy po celom Slovensku.

Rod Lichardusovcov

Je zaznamenaný od roku 1786 až do súčasnosti. V 18. storočí patrili k starousadlým baníckym rodinám. Ich predstavitelia zastávali posty významných cirkevných aj svetských hodnostárov. Johan Lichardus vykonával funkciu richtára (1794) a Martin Lichardus bol banským sudcom na Svätobjánskej Boci (1813 - 1832). Anton Lichardus sa živil ako lesný robotník, chovateľ dobytky a oviec. Syn Branislav narodený roku 1904 pokračoval v štúdiu na meštianskej škole v Liptovskom Svätom Mikuláši a zmaturoval na učiteľskom ústave v Spišskej Novej Vsi. Ako učiteľ pôsobil v Palúdzke, Brezovej pod Bradlom a aj v Bratislave. Nakoľko musel hľadať živobytie mimo svojho rodiska, Boca sa stala iba miestom jeho príležitostných návštev. Napriek tomu, že sa oženil a mal rodinu mimo Boce, vnímal Bocu ako miesto, s ktorým ho spájali nielen rodové korene, ale aj citové väzby. Toto bol osud mnohých odídených Bocanov. Branislav Lichardus zvyšoval svoju kvalifikáciu postupne až po vysokoškolské hodnosti promovaneho historika a doktora pedagogiky. Angažoval sa aj politickou a organizačnou činnosťou, bol stúpencom dr. Milana Hodžu, popredným funkcionárom Zväzu slovenského učiteľstva a aktívnym účastníkom Slovenského národného povstania. Jeho synovia Branislav (1930, lekár) a Svätozár (1932, stavebný inžinier) sa taktiež stali uznávanými špecialistami a obidvom udelili za ich odbornú činnosť najvyššie vedecké hodnosti.

Z tohto rodu pochádza aj šikovný kovotepec Jozef Lichardus (1899-1969), ktorý sa zaslúžil o rozvoj umeleckého zámočníctva v Liptove a neskôr aj umeleckého kováčstva v okolí Bratislavy. Jeho syn Jozef (1936) sa presadil ako inžinier-manažér a syn Ján (1938) zakotvil v zahraničí ako úspešný archeológ.

Ján Lajčiak (1875 – 1918)

Narodil sa v Pribyline. Po ukončení teológie a vysvätení za kňaza v Prešove (1899) účinkoval ako kaplán slovenského zboru v Pešti a v dolnozemskej Kysáči. V Lipsku získal doktorát z filozofie so špecializáciou na semitské jazyky (1902). Ovládal slovenčinu, maďarčinu, angličtinu, nemčinu, francúzštinu, taliančinu, latinčinu, asýrčinu, perzštinu, arabčinu, hindčinu a čínštinu. Prekladal biblické texty z hebrejštiny a z gréčtiny. Spracoval gramatiku cigánskeho jazyka. Zaraďuje sa medzi zakladateľov slovenskej orientalistiky. Štúdium na Sorbonne zavŕšil doktorskou dizertačnou prácou „Ezechiel – jeho osobnosť a dielo“ (1905). Povzbudený vedeckými úspechmi oprávnene čakal na pozvanie na niektorú z troch evanjelických bohosloveckých vysokých škôl v Uhorsku, to však neprišlo. Neúspešne

sa uchádzal o správcu fary v Hrachove - Čerenčanoch a potom aj v Štrbe. Nakoniec prijal miesto na fare vo Vyšnej Boci. Hoci toto pôsobenie nebolo adekvátne jeho vzdelaniu a očakávaniam, vykonával zodpovedne svoje kňazske povinnosti, založil a spravoval Potravné družstvo a za jeho pôsobenia postavili na Vyšnej a Nižnej Boci nové školské budovy. Vykonával funkciu inšpektora cirkevných škôl Liptovského ev. seniorátu. Vedecky však pracoval veľmi málo. V rokoch 1910 – 1914 napísal svoje najvýznamnejšie dielo Slovensko a kultúra. Ján Lajčiak mal vyhranené slovenské povedomie, nekompromisne kritizoval slovenských vzdelancov vrátane duchovenstva, ktorým adresoval výčitku nekultúrnosti a duchovnej lenivosti. Netajil sa svojim liberálnym zmýšľaním, v ktorom sa v duchu filozofie Herberta Spencera hlásil i evolucionizmu, čo sa nestretlo s pozitívnou odozvou ani u maďarónov, ani u slovenských národovcov a ortodoxných teológov. To bol aj dôvod, prečo zakotvil v spoločenskom a kultúrnom závetí bocianskej fary.

Július Filo - (1921 – 2004)

Patrí k najmladšej generácii evanjelických kňazov, pôsobiach v cirkevnom zbore na Bociach. Narodil sa v Liptovskom Jáne. Ako mladý kaplán prijal miesto administrátora cirkevného zboru na Vyšnej Boci v roku 1948, kde sa aj oženil. Krátko o príchode na Bocu uverejnil v Cirkevných listoch obsiahly článok z príležitosti 30. Výročia úmrtia Jána Lajčiaka, a v roku 1949 za zaslúžil o inštaláciu pamätnej tabule na vyšnobocianskej fare. Zaslúžil sa aj o výstavbu dvoch pomníkov padlým hrdinom z 2. svetovej vojny, o vežové hodiny na vyšnobockom kostole, o zriadenie čítárne a rozvoj športu. Popri službe farára vykonával aj funkciu biskupa Východného dištriktu ECAV na Slovensku. Vydal desiatku knižných publikácií a množstvo časopiseckých príspevkov.

Vývoj názvu obce:

1230 - Magyarfalu

13. stor - Boca Regia (Kráľovská Boca – Vyšná, Nižná) – pravá strana

13. stor. - Pars Nobilium (Svättojánska Boca – Vyšná, Prostredná, Nižná) - ľavá strana

1926 – Vyšná Boca, Nižná Boca (zriadenie dvoch nových sídelných a administratívno-správných jednotiek)

*Príklady tradičných kovaných
krížov na miestnom cintoríne
Zdroj: Obec Nižná Boca*

F.3. VYHODNOTENIE PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA A ODÔVODNENIE JEHO OCHRANY

Pamiatková zóna v Nižnej Boci je intaktným územím s urbanisticky zachovanou štruktúrou založenou na rozvoľnenej pôdorysnej štruktúre banického osídlenia s čitateľným historickým pôdorysom, parceláciou, hmotovou a kompozičnou osou. Významnou a jedinečnou súčasťou územia je dodnes zachovaná architektúra pôvodných banických domov, ktoré spolu s hospodárskymi stavbami sú zakomponované do krajinného zázemia so zeleňou. K pamiatkovým hodnotám patrí fond národných kultúrnych pamiatok, ktorý svojim situovaním a hmotovo-objemovým riešením dopĺňa pamiatkové hodnoty územia a to hmotnej podstaty ako sú hmotová skladba zástavby, pôdorysná štruktúra sídla, strešná krajina a vnútorný obraz územia. Mnohé objekty situované v pamiatkovej zóne si udržali vysokú mieru zachovania pôvodného vzhľadu fasád, ako aj interiérov so vzácnymi umeleckoremeselnými detailmi. Obec možno zaradiť k reprezentatívnemu dokladu kuriálnej dediny s jedinečnou urbanistickou skladbou zakomponovanej do krajinného rámca Nízkyh Tatier.

Pamiatkové hodnoty obce boli dôvodom pre vyhlásenie historickej časti v roku 1991 všeobecne záväzným nariadením Okresného úradu v Liptovskom Mikuláši za pamiatkovú zónu.

F.3.1. Urbanisticko–historické hodnoty štruktúr pamiatkového územia

Historický pôdorys, parcelácia sídla

- nepravidelná rozvoľnená forma zástavby rozložená po svahoch údolia (pôdorys vyplývajúci z terénnych daností, situovania banských objektov),
- miestna sieť komunikácií a chodníkov,
- prevaha zastavanej štruktúry bez plošného vymedzenia parciel plotmi,
- spôsob radenia parciel, ich hustota, nepravidelný tvar lichobežníkového alebo viacuholníkového pôdorysu,
- veľkosť parciel, ktorá sa zväčšuje smerom do extravilánu,
- situovanie objektov na parcele, osadenie banických domov v smere vrstevníc,
- mierka zástavby banických domov a jej hustoty, ktorá sa zintenzívňuje smerom do údolnej polohy.

Silueta a panoráma sídla

- charakteristická silueta územia, v juhozápadnej časti s výškovou dominantou veže evanjelického kostola

Hmotovo-priestorová skladba územia

- výškové zónovanie zástavby:
 - postupné narastanie zástavby osadením do svahu v severnej časti,
- hmotovo-priestorová skladba charakteristická pre jednotlivé typy urbanistických štruktúr:
 - rozptýlená zástavba banických domov, situovaných pozdĺž miestnych komunikácií, osadených v teréne paralelne s vrstevnicami,
 - reliéf strešnej krajiny s charakteristickou skladbou sedlových striech s drevenými štítlami s podlomenicami.

F.3.2 Architektonicko–historické hodnoty objektov pamiatkového územia

Architektonicko-historické hodnoty objektov

- banícke viacpriestorové domy, zrubové, alebo kombinácia murovanej podmurovky a zrubovej konštrukcie, osadené v smere vrstevníh, s hrebeňom paralelným s vrstevnicou, s výraznými architektonickými a remeselnými hodnotami prezentovanými najmä:
 - konštrukčnými systémami, zruba s tesárskymi spojmi,
 - trámovými záklopovými stropmi,
 - detailami okenných výplní a drevených portálov.

F.3.3 Umelecko-remeselné hodnoty objektov

- drevené zrubové stavby, trámy opracované tesárskym spôsobom s klasickými tesárskymi spojmi,
- drevené výplňové prvky,
- kovové prvky uplatňujúce sa na okenných a dverných výplniach.

Tvaroslovné prvky baníckych domov:

- jednopodlažné objekty s viacpriestorovou pôdorysnou dispozíciou,
- zrubová drevená konštrukcia z tesaných trámov,
- sedlové strechy s valbou a sedlové strechy so štítom a podlomenicou,
- doskové štíty, šindľová strešná krytina,
- kamenné oporné múry za zadnou stenou domu,
- kamenné podmurovky,
- drevené pavlače – gánky, palangy.

Tvaroslovné prvky hospodárskych stavieb:

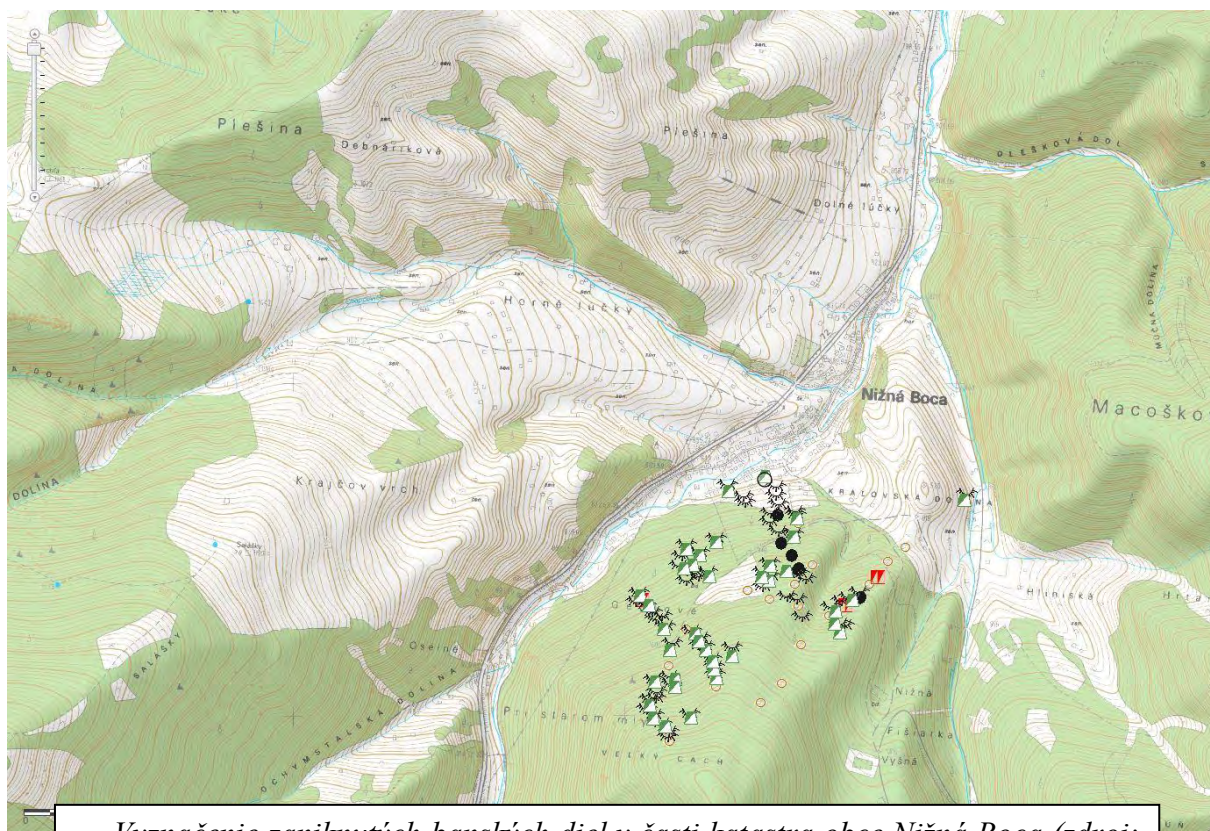
- jednopodlažné objekty pozdĺžneho alebo štvorcového pôdorysu stojace samostatne alebo tesne pri dome,
- zrubová drevená konštrukcia,
- sedlové štítové strechy.

*Charakteristický tvar
zastrešenia hospodárskych aj
obytných objektov v obci
Nižná Boca
Zdroj: Obec Nižná Boca*

F.3.4 Kultúrne a pamiatkové hodnoty archeologických nálezov a nálezísk

Bohatá história obce Nižná Boca priamo spätá s baníckou činnosťou vyvíjajúcou sa od 14. storočia predpokladá hojné doklady stôp po ľudskej činnosti v podobe zaniknutých banských diel, no i stôp staršieho osídlenia a huteľných archeologických pamiatok. Bohužiaľ, doterajšie vedomosti o histórii obce na podklade archeologických prameňov obce Nižná Boca nám neposkytujú informácie o dokladoch antropogénnej činnosti na tomto území v Centrálnej evidencii archeologických nálezísk na Slovensku. Na webovom portáli www.geology.sk je dostupný mapový portál starých banských diel a banských diel, na ktorom sú postupne vymapovávané stopy po banskej činnosti na Slovensku. Výnimkou nie je ani obec Nižná Boca (obr. 2). Okrem toho, v súčasnosti existuje občianska iniciatíva, ktorá postupne mapuje banskú činnosť v tomto prostredí. Je preto viac než žiaduce vyvíjať úsilie o nadviazanie úzkej spolupráce s cieľom evidovať jednotlivé banské diela ako predstavujú archeologické náleziská.

Vyznačenie zaniknutých banských diel v časti katastra obce Nižná Boca (zdroj: <http://mapserver.geology.sk/sbd/>)

Archeologický ústav SAV v Nitre, ktorý podľa § 41 pamiatkového zákona eviduje archeologické náleziská Slovenskej republiky, nemá vo svojej evidencii žiadne archeologické nálezy ani náleziská z katastra obce Nižná Boca. Nepochybne je to dôsledok geografického situovania obce ako aj doposiaľ málo rozvinutej tzv. montánnej archeológie, ktorá sa zaoberá skúmaním a dokumentáciou starých banských diel. Archeologický potenciál územia obce Nižná Boca je napriek uvedeným skutočnostiam vysoký. Berieme pri tom do úvahy bohatú históriu obce priamo spätú s banskou činnosťou a stopy po banskej činnosti evidované na portáli geology.sk a občianskou iniciatívou.

F.3.5 Odôvodnenie ochrany pamiatkového územia

Všetky vyššie uvedené hodnoty spoluvytvárajú obraz sídla s jedinečnou urbanistickou skladbou zakomponovanou do krajinnej scenérie a výnimočným obrazom tradičnej potočnej dediny zasadenej do prírodného krajinného rámca Nízkych Tatier.

*Zástavba obce Nižná Boca,
súčasnosť, pohľad z kopca
s dnešnou rozhľadňou
Zdroj: Archív KPÚ Žilina*

*Zástavba obce Nižná Boca,
20.stor, pohľad z kopca
s dnešnou rozhľadňou
Zdroj: Obec Nižná Boca*

G. NÁVRH ZÁSAD OCHRANY, OBNOVY A PREZENTÁCIE HODNÔT ÚZEMIA PAMIATKOVEJ ZÓNY V NIŽNEJ BOCI

G.1 ZÁKLADNÁ CHARAKTERISTIKA

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatková zóna v Nižnej Boci boli spracované na základe Usmernenia Pamiatkového úradu SR k spracovaniu dokumentácie „Zásady ochrany pamiatkového územia“. Zásady sú podľa § 29 Zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov súčasťou priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu.

Pamiatková zóna v Nižnej Boci je intaktným územím s urbanisticky zachovanou štruktúrou založenou na rozvoľnenej pôdorysnej štruktúre banického osídlenia s čitateľným historickým pôdorysom, parceláciou, hmotovou a kompozičnou osou. Významnou a jedinečnou súčasťou územia je dodnes zachovaná architektúra pôvodných baníckych domov, ktoré spolu s hospodárskymi stavbami sú zakomponované do krajinného zázemia so zeleňou. K základným pamiatkovým hodnotám patrí fond národných kultúrnych pamiatok, ktorý svojim situovaním a hmotovo-objemovým riešením determinuje pamiatkové hodnoty územia a to hmotnej podstaty ako sú hmotová skladba zástavby, pôdorysná štruktúra sídla, strešná krajina a vnútorný a čiastočne aj vonkajší obraz územia. Mnohé objekty situované v pamiatkovej zóne si udržali vysokú mieru zachovania pôvodného vzhľadu fasád, ako aj interiérov so vzácnymi umelecko-remeselnými detailmi. Obec možno zaradiť k reprezentatívnej dokladu kuriálnej dediny s jedinečnou urbanistickou skladbou zakomponovanej do krajinného rámca Nízkyh Tatier.

G.1.1 Požiadavky na primerané funkčné využitie

Na území pamiatkovej zóny v Nižnej Boci sa kumulovala obytná funkcia s hospodárskou a poľnohospodárskou, cirkevnou, administratívno-správnou, obchodnou a školskou. Z tohto hľadiska je potrebné udržiavať historické funkcie so súčasnými funkciami zahrňujúcimi rekreačnú a spoločensko-obslužnú funkciu.

Analýza funkcií:

- **historická funkcia:** ťažba drahých kovov, administratívno-správna funkcia banskej činnosti, ťažba dreva, bývanie, chov dobytku, drobná remeselná výroba,
- **súčasná funkcia:** obytná, rekreačná, kultúrno-spoločenská, služby,
- **cieľová funkcia:** obytná, rekreačná, kultúrno-spoločenská, edukačná, drobné hospodárenie a výroba, malokapacitný obchod a služby,
- **neprípustné funkcie:** funkcie poškodzujúce pamiatkové hodnoty územia (priemyselná a poľnohospodárska veľkovýroba, skladové hospodárstvo, veľké dopravné areály a komunikácie, čerpacie stanice pohonných hmôt, veľko-predajné priestory a iné veľkokapacitné stavebné zámery - hotelové komplexy a penzióny) a všetky iné funkcie, narúšajúce urbanizmus a charakter pamiatkového územia a sekundárne vyvolávajúce neprimerané nároky na dynamickú a statickú dopravu, technickú infraštruktúru a jej prvky, riešenia a zariadenia alebo iné nežiaduce nároky, nadmerným spôsobom zaťažujúce objekty alebo prostredie pamiatkovej zóny.

Primerané funkčné využitie územia pamiatková zóna Nižná Boca je základnou požiadavkou ochrany pamiatkového územia.

1. Zachovať a udržiavať súčasnú funkciu pamiatkového územia s dôrazom na obytnú a rekreačnú funkciu, prípadne remeselnú výrobu.

2. Funkčné využitie nehnuteľností (stavby, pozemky, zeleň) v pamiatkovom území podriaďovať pamiatkovým hodnotám pamiatkovej zóny, ich kapacitným a stavebno-technickým možnostiam.

3. Dôsledky nového funkčného využitia nehnuteľností v pamiatkovom území nesmú spôsobiť úbytok ich pamiatkových hodnôt, narúšať ich pohľadovo, prevádzkovo a technickým riešením alebo inak znemožňovať ich vhodnú prezentáciu.

4. Preferovať využívanie existujúceho stavebného fondu, v prípade novej výstavby situovať ju len na miestach po zaniknutých objektoch vyznačených vo výkrese Zásad ochrany pamiatkového územia č. 6.

5. Domy ľudové (banícke) využívať na obytnú funkciu, trvalé bývanie alebo rekreačné bývanie s možnosťami uplatnenia v cestovnom ruchu.

6. Vhodnosť realizácie novej výstavby overiť architektonickou štúdiou zameranou na intaktnosť a syntagmatický (harmónia tvaru, proporcie, veľkosti, mierky, textúry, tektoniky, materiálu, ich významový a tvarový kontext) súlad s existujúcimi objektmi, ich súbormi a krajinou.

7. Vylúčiť umiestňovanie veľkoplošných parkovacích plôch, záchytné parkoviská lokalizovať mimo územia pamiatkovej zóny.

8. Prípustné je parkovanie rezidentov s minimálnymi nárokmi na plošnú výmeru a úpravy terénu.

9. Dimenzovanie dopravnej infraštruktúry, súvisiacej s novými funkciami, overiť urbanisticko-architektonickou štúdiou.

10. Vylúčiť funkcie poškodzujúce pamiatkové hodnoty územia (priemyselná a poľnohospodárska veľkovýroba, skladové hospodárstvo, veľké dopravné areály a komunikácie, čerpacie stanice pohonných hmôt, veľko-predajné priestory a iné veľkokapacitné stavebné zámery - hotelové komplexy a penzióny) a všetky iné funkcie, narúšajúce urbanizmus a charakter pamiatkového územia a sekundárne vyvolávajúce neprimerané nároky na dynamickú, statickú dopravu, technickú infraštruktúru a jej prvky, riešenia a zariadenia alebo iné nežiaduce nároky, nadmerným spôsobom zaťažujúce objekty alebo prostredie pamiatkovej zóny

11. Dôsledky nového funkčného využitia jednotlivých stavieb a nehnuteľností nesmú poškodzovať pamiatkové hodnoty územia, prípadne znemožniť ich vhodnú prezentáciu.

*Tradičný spôsob
využívania hospodárskych
stavieb
Zdroj: obec Nižná Boca*

G.2. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE

G.2.1 Požiadavky na zachovanie a ochranu historickej pôdorysnej schémy, verejných priestranstiev, námestí, hlavných a vedľajších uličných priestorov, uličných čiar

1. Chrániť územie pamiatkovej zóny ako jednotný a celistvý sídelný celok s vyhraneným architektonickým typom stavieb zachovaním pôvodného urbanistického členenia, parcelácie, výškového a objemového usporiadania a charakteristických pohľadových kužeľov.

2. Na území pamiatkovej zóny je stavebná činnosť obmedzená. Môže byť realizovaná iba v súlade s platnou územnoplánovacou dokumentáciou. Má zachovávať, upravovať, obnovovať, regenerovať a dotvárať hlavné uličné priestory, národné kultúrne pamiatky a objekty vo vzťahu k pôvodnému pôdorysu, parcelácii interiéru obce, hmotovej skladbe, výškovému zónovaniu a k širšiemu prostrediu a okolitej krajine.

3. Zachovať, udržiavať a regenerovať špecifickú historickú pôdorysnú schému pamiatkovej zóny tvorenú historicky vyvinutou komunikačnou sieťou s bočnými uličkami a chodníkmi, parceláciou a typickou rozvoľnenou nepravidelnou reťazovitou zástavbou baníckych osídlení.

4. Zachovať plošný a objemový rozsah zástavby na jednotlivých parcelách, ktorý je limitovaný vývojom urbanistickej štruktúry v predmetnom území.

5. Novostavby stavať len na mieste zaniknutých objektov, určených vo výkrese Zásad ochrany pamiatkového územia č. 6, ich osadenie v teréne, veľkosť a tvar pôdorysu prispôbiť zaniknutému objektu zistenému na základe archívnych dokumentov a archeologického výskumu.

6. Zachovať, udržiavať a regenerovať princíp historickej parcelácie pamiatkovej zóny (tvar, veľkosť a orientácia parciel v členitom teréne), zachovať uličné čiary.

7. Dvory s existujúcimi objektmi je neprípustné zahusťovať novou výstavbou, pokiaľ nie je doložená na katastrálnej mape existencia v súčasnosti už zaniknutých hospodárskych stavieb. V tomto prípade je možná ich rekonštrukcia v pôvodnom rozsahu.

8. Zachovať, udržiavať a regenerovať pôvodnú morfológiu terénu, minimalizovať potreby jeho úprav.

9. Zachovať, udržiavať a regenerovať hodnotný urbanistický priestor pamiatkovej zóny s ohľadom na rešpektovanie historických a stavebno-historických súvislostí.

10. Zachovať a udržať sieť súčasných cestných komunikácií a peších chodníkov sprístupňujúcich jednotlivé objekty a pozemky, ktoré sú súčasťou pamiatkového územia a vychádzajú z historickej infraštruktúry.

11. Vylúčiť vytváranie nových verejných komunikácií v pamiatkovej zóne.

*Tradičný komunikačný
systém v nižnej Boci
Zdroj: obec Nižná Boca*

G.2.2 Požiadavky na reguláciu novej zástavby, dostavby a stavebných úprav

Sídelné územie Nižnej Boce bolo kompozične riešené ako nepravidelná reťazovitá zástavba odvíjajúca sa od ústredného potoka Boca, pri ktorom je orientovaná aj priebežná komunikácia, ktorá sa neskôr rozdeľuje na dve paralelné z oboch strán potoka, od ktorých sa odvíjajú novšie komunikácie. Objekty boli osadené do jednotlivých parciel tesne ku komunikácii, ku ktorej boli orientované pôvodne zväčša svojou dlhšou stranou priamo do ulice zakomponované do krajinného rázu s plochou zelene. Tento trend voľnej skladby objektov v kombinácii s radovou vidieckou zástavbou je zachovaný až do súčasnosti, nakoľko aj novovznikajúce murované objekty z 2. polovice 20. storočia vznikali zväčša na miestach pôvodných drevených objektov, hoci čiastkovo prichádzalo aj k nežiadúcemu zahusteniu zástavby, keď boli niektoré objekty postavené aj na miestach, kde nikdy objekty nestáli. Murované objekty častokrát nerešpektovali historickú mierku, hmoty a výšku pôvodnej drevenej zrubovej architektúry.

1. Novostavby musia zodpovedať urbanistickému a architektonickému charakteru prostredia, je možné ich umiestňovať na miestach po zaniknutých stavbách, vyznačených vo výkrese Zásad ochrany pamiatkového územia č. 6.

2. Stavebné úpravy objektov a umiestňovanie nových stavieb musí rešpektovať historickú zástavbu a harmonizovať s ňou. Vylúčiť akékoľvek stavebné zásahy, rušivo pôsobiace na zachovanie a prezentáciu pamiatkových hodnôt územia, dominantne sa prejavujúce na úkor historického prostredia a spôsobujúce veľkoplošné úpravy terénu.

3. Hmotovo-objemové a výškové usporiadanie novostavieb bude zohľadňovať historickú mierku pôvodných zrubových stavieb.

4. Novostavby obytných domov riešiť na obdĺžnikovom pôdoryse ako jednopodlažné objekty s možnosťou zobytnenia alebo využitia podkrovia v prípade nerovnosti terénu s podmurovkou.

5. Zobytnenie podkrovia objektov na území pamiatkovej zóny je prípustné pri zachovaní charakteristického sklonu strechy a výšky hrebeňa strechy - so sedlovou strechou so sklonom strešných rovín 45°, so štítom s podlomenicou, štítom, prípadne valbou, alebo ich kombináciami.

6. Osadenie objektu musí rešpektovať konfiguráciu terénu s osadením priamo na terén (bez využitia vyrovnávajúcej terasy) s možnosťou čiastočného podpivničenia, pokiaľ to umožňuje konfigurácia terénu. Nie je možné realizovať vyrovnávacie terénne úpravy.

7. Architektonický výraz novostavieb bude vychádzať zo zachovanej typológie pôvodných zrubových stavieb z druhej polovice 19. a prvej tretiny 20. storočia.

8. Neuplatňovať typologické a typizované druhy stavieb a areálov, ktoré nie sú v súlade s hodnotami pamiatkového územia.

9. Nadstavby objektov na území pamiatkovej zóny sú neprípustné.

10. Vylúčiť budovanie nových dominánt.

11. Dostavby objektov na území pamiatkovej zóny majú doplnkovú funkciu a sú prípustné len v opodstatnených prípadoch (verandy, hosp. stavby a pod.) v pohľadovo neexponovaných polohách. Ich výraz podriaďiť charakteru daného objektu.

12. Pri navrhovaní druhu a rozsahu presvetlenia podkrovia vychádzať z priestorových parametrov strechy a plošných parametrov strešných rovín. Na presvetlenie uprednostniť

hlavne okenné otvory v štítových stenách, strešné okná, prípadne vikiere primeranej veľkosti s pultovou strechou. Dbat' na primeranú veľkosť a počet strešných okien a vikierov vo vzťahu k strešným rovinám. Nerealizovať balkóny v štíte.

13. Pri výbere stavebných materiálov uprednostniť tradičné stavebné materiály pred novodobými. Vylúčiť použitie priemyselne vyrábaných prefabrikátov - plastových dielcov, betónových a kamenných obkladov, keramických exteriérových obkladov, kovových obkladových šablón, drevených obkladov, tatranského profilu a pod.

14. Je nežiaduce aplikovať historické materiály na takých častiach stavieb a v takých architektonických a stavebných súvislostiach, v ktorých sa v minulosti v pamiatkovej zóne Nižná Boca nevyskytovali.

15. Použitie novodobých materiálov ako náhradu či napodobeninu pôvodných je nežiaduce. Nevhodné sú plastové dielce, plastové okná na drevených zruboch, kamenné a betónové obklady, keramické exteriérové obklady, kovové obkladové šablóny a pod.

16. Novostavby realizovať formou dreveného zrubu tmavohnedej farebnosti. Vylúčiť použitie dreveného obkladu na fasádach.

17. V prípade použitia omietok pri obnove murovaných stavieb realizovať jemnozrnné omietky s veľkosťou zrna do 1 mm.

18. Pri výbere farebnosti fasád murovaných objektov je nutné zohľadňovať farebnosť okolitých nehnuteľností z hľadiska harmónie farebných vzťahov. Nežiaduce sú expresívne sýte tóny fasádnych náterov, uprednostniť zemité odtiene.

19. Pri presvetľovaní objektov vylúčiť použitie francúzskych okien a neprimerane veľkých okenných a dverných otvorov.

20. Drobné stavby budú posudzované individuálne, s ohľadom na ich situovanie a architektonický výraz. Pri ich navrhovaní je nevyhnutné vychádzať z mierky a architektonického stvárnenia pôvodných stavieb senníkov a maštálí.

21. Nové oplotenia riešiť tradičným spôsobom pre danú časť pamiatkového územia (drevený latkový plot, kovové stĺpiky s drevenou plotovou výplňou). Výška oplotenia od úrovne terénu max. 1,40 metra.

22. Každý stavebný zámer overiť architektonickou štúdiou s dôrazom na hmotovo-priestorové a architektonické riešenie a individuálne pamiatkové hodnoty územia a jeho väzby na krajinný ráz.

*Tradičný spôsob zástavby
obce Nižná Boca
Zdroj: obec Nižná Boca*

G.3. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HODNOTNEJ OBJEKTOVEJ SKLADBY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

G.3.1 Základné požiadavky na ochranu charakteru tradičnej zástavby

1. Zachovať a regenerovať charakteristický spôsob nepravidelnej reťazovitej zástavby banického osídlenia osadenej pozdĺž komunikácií paralelných s potokom Boca a vedľajšími komunikáciami.
2. Zachovať typické osadenie objektov v svahovitom teréne pozdĺž vrstevníc, s rovnobežne orientovaným hrebeňom strechy, jedno- až dvojpodlažných objektov banických domov.
3. Nezahusťovať historickú skladbu zástavby s výnimkou vyznačených rezervných plôch a plôch po zaniknutých objektoch.
4. V prípade asanácie stavebno-technicky narušených objektov situovať nové objekty len na mieste pôvodných stavieb pri zachovaní hmoty, materiálu, rozmerov a výrazu pôvodných stavieb.
5. Pre zachovanie hospodárskych stavieb je možné ich adaptovať a zmeniť ich funkčné využitie pri zachovaní ich vonkajšieho vzhľadu.

Strecha, krov, krytina

6. Pri výmene krovu musí byť zachovaný pôvodný typ jeho konštrukcie, vrátane výšky hrebeňa strechy a sklonu strešných rovín.
7. Ako novú strešnú krytinu navrhovať prioritne skladanú krytinu – drevený šindel zo smrekového dreva (najlepšie štiepaný). Odporúčame použiť tlakovo impregnovaný šindel bez ďalšej povrchovej úpravy. Plechovú krytinu je možné použiť v odôvodnených prípadoch, a to vo forme tradičného falcovaného plechu s matnou povrchovou úpravou v tmavosivej alebo tmavohnedej farebnosti, vylúčiť čiernu farbu.
8. Ako novú strešnú krytinu na murovaných stavbách použiť tvrdú skladanú krytinu tradičného tvaru (škridľu) alebo vlákno cementovú maloformátovú krytinu v sivej matnej farebnosti kladenú nakoso.
9. Presvetlenie podkrovia v strešnej rovine je možné v minimálnej miere realizovať strešnými oknami, resp. vikiermi s pultovou strechou. Počet vikier, ich tvar, veľkosť a rozmiestnenie budú určené individuálne s ohľadom na proporcie a exponovanosť objektu.
10. Podbitie podstrešia realizovať v úrovni nad presahujúcimi stropnými trámami a používať dosky rôznej šírky (minimálne 10 cm) kladené vodorovne s hrebeňom strechy. Použitie tatranského profilu je neprípustné.
11. V prípade realizácie komínov zvoliť súčasné kominárske technológie plechových valcových zaizolovaných komínových telies v jednoduchom dizajne.

Štít

12. Je nevyhnutné zachovať pôvodný tvar štítu vo variante s podlomenicou alebo jednoduchý.
13. Pri výmene poškodených častí štítu používať dosky pôvodných rozmerov. Použitie tatranského profilu je neprípustné.

14. Zachovať pôvodné detaily ako spôsob uloženia dosiek a originálne výzorníky.

15. Nerealizovať nepôvodné ozdobné prvky pseudorustikálneho výrazu.

16. Presvetlenie štítov je možné v minimálnej miere realizovať okennými otvormi, ktoré musia byť primeranej veľkosti k existujúcej stavbe. Nerealizovať balkóny a francúzske okná v štítoch sedlových striech.

Okná a dvere

17. Zachovať, regenerovať a obnovovať pôvodné tvaroslovné prvky, historické okenné a dverné výplne s pôvodným členením ako cennú súčasť exteriéru a interiéru objektov.

18. Ak sa na objekte nachádzajú pôvodné dverné a okenné výplne, je potrebné pri obnove objektu tieto výplne zachovať a obnoviť ich umelecko-remeselným spôsobom. V prípade nezvratnej deštrukcie materiálu vyhotoviť kópie, so zachovaním všetkých výzdobných prvkov a profilácie na priečnikoch, či obloženiach, ako aj pôvodnú konštrukciu a spôsob otvárania okenných výplní.

19. Nové okenné a dverné výplne realizovať výlučne v materiáli drevo, farebnosti bielej alebo tmavohnedej. Pri navrhovaní novotvaru vychádzať analogicky z tradičných vzorov zachovaných v pamiatkovom území. Pri nových okenných výplniach je možné použiť izolačné dvojsklo na vnútorné krídla okien. Na výrobu okenných rámov nepoužívať europrofil.

20. Chýbajúce výplne historických okenných a dverných otvorov vyrobiť podľa podobných starších prvkov zachovaných na objekte, prípadne analógie s okennými otvormi zachovanými v pamiatkovom území.

21. Použitie plastových okien a dverí na objektoch v rámci pamiatkovej zóny vylúčiť.

22. Použitie typizovaných výplní je neprípustné a v prípade dverí neosadzovať kovové zárubne. Vylúčiť použitie francúzskych okien a neprimerane veľkých otvorov.

23. Sekundárne osadené nevhodné okenné výplne na historických objektoch nahradiť novými v tvare a členení zodpovedajúcimi dobe vzniku stavby (v zmysle dobovej fotodokumentácie alebo podľa analógie).

24. Nemeniť polohu a veľkosť okenných a dverných otvorov.

Fasády

25. Dreveniciam priznať pôvodný originál zrubovej konštrukcie, ktorý je nevyhnutné prezentovať v celom rozsahu. Akékoľvek obkladanie zrubových stavieb doskami alebo tatranským profilom je neprípustné.

26. Poškodené časti zrubových stien vymieňať za trámy rovnakých rozmerov a tvarov.

27. Medzery medzi zrubovými trámami vyplňať prioritne prírodným materiálom.

28. Konštrukciu zrubu pravidelne ošetrovať proti poveternostným vplyvom a drevokaznému hmyzu. Konečná úprava má smerovať k dosiahnutiu prirodzene tmavého matného povrchu dreva.

29. Povrchovú úpravu podmurovky, ak je omietnutá, upraviť bielym vápenným náterom. Akékoľvek obklady keramickým alebo iným materiálom sú neprípustné.

30. Pri obnovách šetrne odstraňovať následky neodborných úprav, ktoré znehodnotili pôvodný originál zrubovej stavby.

31. Sekundárne negatívne stavebné zásahy do objektov zapríčiňujúce nedostatočné vetranie alebo zvýšené vlhnutie murív je potrebné odstrániť alebo upraviť tak, aby sa docielil optimálny stav – odstrániť súvislé betónové vrstvy v suterénoch, nevhodné obklady stien, nevhodné cementové omietky, nástreky a nesprávne realizované odvodňovacie systémy.

32. Zachovať všetky historické architektonické články architektúry (pôvodné okná, dvere, brány, zrubové trámy, doštenie na palangoch).

33. Zachovať a regenerovať historickú podstatu fasády a parteru (hmotnú aj estetickú) najmä: členenie, rytmizáciu, osovosť, gradáciu, akcenty, tektoniku, proporcie plôch, veľkosť otvorov, kompozičné vzťahy a pod.

34. Zateplňovanie zrubových domov z exteriéru je neprípustné. Zatepleniu interiéru národných kultúrnych pamiatok bude predchádzať schváleniu Krajského pamiatkového úradu Žilina. Pri murovaných objektoch z druhej polovice 20. storočia sa prípadné zateplenie posúdi individuálne, nevyhnutné je vylúčiť zateplenie polystyrénom.

35. Reklamné, propagačné a informačné zariadenia nesmú rušiť estetický výraz objektu, a musia byť primerané svojou veľkosťou, farebnosťou a použitými materiálmi.

G.3.2 Požiadavky na zachovanie a ochranu historických dominánt a kompozície výškového zónovania pamiatkového územia

1. Zachovať a rehabilitovať jedinečnú historickú urbanistickú kompozíciu, jej výškové zónovanie vychádzajúce z morfológie terénu a existujúcich historických dominánt územia spoluvytvárajúcich panorámu a siluetu sídla.

2. Zachovať špecifický obraz sídla rozvoľnenej zástavby bývalého banického osídlenia v krajine a jeho vzťah k okolitej krajine.

3. Nevytvárať nové dominanty alebo priestorové akcenty, vnútorného alebo vonkajšieho obrazu sídla.

4. Zachovať historickú hmotovú skladbu objektov, existujúcu výšku a podlažnosť objektov na území pamiatkovej zóny (jedno nadzemné podlažie a podkrovie), bez navyšovania podlaží. Vylúčiť hmotové deformácie proporcií historických objektov nadstavovaním a realizáciou akýchkoľvek nevhodných priestorových hmôt.

5. Korigovať a eliminovať architektonickými prostriedkami účinky rušivo pôsobiacich novostavieb, či nevhodne prestavaných historických objektov (zmena prvkov strešnej roviny, uplatnené cudzorodé materiály, nevhodných farebností, detailov a pod.)

6. Uplatňovať pôvodný princíp osadenia objektov a ich mierky zodpovedajúcej historickej zástavbe.

7. V štruktúre banického osídlenia umiestňovať prízemné objekty s obytným podkrovím s prípadnou podmurovkou.

8. Regulovať výsadbu zelene, odstrániť solitérne vzrastlé dreviny, v pohľadovo

exponovaných polohách urbanisticky cenných priestorov a dominánt a v blízkosti architektonicky hodnotných objektov.

G.3.3. Požiadavky na zásady diferencovaného prístupu k ochrane, obnove a údržbe objektov

Zástavbu na území pamiatkovej rezervácie je možné podľa pamiatkovej hodnoty rozdeliť na:

A. Národné kultúrne pamiatky sú nehnuteľnosti pamiatkovo-chránené, zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu; sú to nehnuteľnosti, ktoré tvoria podstatu pamiatkovej rezervácie, asanácia týchto objektov je neprípustná.

B. Nehnuteľnosti vytypované na vyhlásenie za národné kultúrne pamiatky a zápis do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu; sú to nehnuteľnosti s existujúcimi pamiatkovými hodnotami, ktoré je potrebné v budúcnosti na území pamiatkovej rezervácie zachovať a chrániť.

C. Nehnuteľnosti s pamiatkovou hodnotou sú nehnuteľnosti dopĺňujúce, s charakteristickou hmotou, autentickou fasádou, konštrukčným riešením a detailami použitými materiálmi, priaznivo dotvárajúce prostredie pamiatkovej rezervácie; je vhodné ich zachovať a chrániť.

D. Nehnuteľnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia, ale ktoré vyžadujú čiastočnú úpravu, napr. fasády, krytina, konštrukčných detailov; ide o nehnuteľnosti, ktoré prešli stavebnými úpravami bez znalosti a rešpektovania lokálnych charakteristických detailov.

E. Nehnuteľnosti nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia, rušivo pôsobiace svojim hmotovým ako aj výrazovým riešením, ktoré narušujú harmóniu historického prostredia a z hľadiska ochrany individuálnych hodnôt pamiatkového územia je potrebná ich prestavba a úprava, resp. náhrada.

Obnova národnej kultúrnej pamiatky je proces založený na individuálnom prístupe ku konkrétnym hodnotám s dôrazom na zachovanie urbanistickej, dispozičnej, hmotovo-priestorovej, výrazovej a ideovej autenticity a originality predmetnej nehnuteľnosti.

1. Zachovať a chrániť architektonické, umelecké, umelecko-remeselné artefakty a prvky, pôvodné materiály, povrchové a farebné úpravy, stavebné techniky a technológie národnej kultúrnej pamiatky. Neprípustné je neopodstatnené nahradzovanie časových, slohových častí prvkov, či detailov, falzifikujúcich autentický stavebný vývoj, materiál a slohové zaradenie pamiatky.

2. Kópiou možno nahrádzať originálne historické prvky alebo materiály, ak stupeň poškodenia originálu je nezvratný. Kópia musí byť identická s originálom materiálovo tvarovo, konštrukčne, povrchovo a farebne a musí mať rovnaké vizuálne a funkčné vlastnosti.

3. V nevyhnutných prípadoch, ak nie je možné zachovať autentickú hmotu alebo materiál historických prvkov, dodržiavať zásadu kontinuity, t.j. zachovať nadväznosť na pôvodný materiál, technologický a remeselný postup.

4. Pri realizácii obnovy národnej kultúrnej pamiatky a iných novodobých zásahoch do historických prvkov a materiálov uplatniť zásadu reverzibility.

Úprava nehnuteľnosti v pamiatkovom území je procesom s individuálnym prístupom, zameranom na ochranu exteriéru.

1. V prípade stavebných úprav a zmien nehnuteľností, ktoré nie sú národnou kultúrnou pamiatkou, nerešpektujú pamiatkové hodnoty pamiatkovej zóny a pôsobia rušivo, je nevyhnutné sa zamerať na odstránenie a nápravu tohto nežiaduceho stavu a rehabilitáciu hodnôt pamiatkového územia.

2. Regenerovať nehnuteľnosti v pamiatkovej zóne, zosúladiť charakter objektov s ich hmotami, dispozíciou a funkčným využitím.

*Typický typ hospodárskej budovy – maštale so senníkom s tradičným obložením štítu šindľom, Nižná Boca
Zdroj: Obec Nižná Boca*

*Typický príklad interiéru banického domu
Banický dom, Múzeum Baníctva, Vyšná Boca,
Zdroj: KPÚ Žilina*

G.4 POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU VÝŠKOVÉHO A PRIESTOROVÉHO USPORIADANIA OBJEKTOV

Pamiatková zóna v Nižnej Boci je charakterizovaná jednotnou výškovou hladinou obytných objektov, z ktorých niektoré sú osadené do svahu. Nosným dominantným prvkom je evanjelický kostol. Ostatné stavby by mali dopĺňať a dotvárať urbanistické prostredie bez narušenia dominantnosti tohto objektu a s rešpektovaním výšky zástavby v ostatných častiach pamiatkovej zóny.

A. Národné kultúrne pamiatky

1. Zachovať, udržiavať a regenerovať všetky pôvodné pamiatkové hodnoty (architektonické, výrazové, materiálové, konštrukčné riešenie, dispozíciu, umelecko-remeselné súčasti interiéru a exteriéru).
2. Zachovať a udržiavať výškové, objemové a priestorové usporiadanie národnej kultúrnej pamiatky.
3. Vylúčiť nadstavanie o ďalšie podlažie, ako aj zvyšovanie svetlej výšky podlaží.
4. Limitovať zbytnosť a iné funkčné využitie podkrovia, vhodnosť a spôsob presvetlenia podkrovia bude predmetom osobitného posúdenia; uprednostniť riešenie presvetlenia okennými otvormi v štítoch.
5. Interiérové omietky riešiť ako vápenné s povrchovou úpravou vápenným náterom. Pri realizácii použiť pracovné technológie zabezpečujúce prirodzenú krivosť finálnych povrchov. Nie je prípustné použitie vystužujúcich mriežok, stavebných lepidiel a cielene vyrovnávať povrchy.
6. Podlahy realizovať drevené, doskové, uprednostniť nerovnakú šírku dosiek.
7. Pôvodné murované sporáky a pece zachovať.
8. V prípade vytvorenia nového sociálneho zariadenia alebo kuchyne v interiéru objektu je nevyhnutné individuálne posúdiť vhodnosť jeho umiestnenia krajským pamiatkovým úradom.
9. Rozvody, kanalizácia, voda a elektroinštalácie nesmú poškodzovať hmotnú podstatu zrubu. Elektroinštalácia nesmie byť vedená drážkami v zrube, ale v medzizrubových medzerách, prípadne v kútoch miestností.
10. Zachovať existujúce tvary striech (ich konštrukcie a sklony) a použitú pôvodnú strešnú krytinu.
11. Vylúčiť zatepľovanie národných kultúrnych pamiatok ako z exteriéru, tak aj z interiéru.
12. Vylúčiť dostavby a prístavby národných kultúrnych pamiatok.

B. Nehnutelnosti vytypované na vyhlásenie za národné kultúrne pamiatky

1. Zachovať, udržiavať a regenerovať všetky pôvodné pamiatkové hodnoty (architektonické, výrazové, materiálové a konštrukčné riešenie, dispozíciu, umelecko-remeselné súčasti interiéru i exteriéru).
2. Zachovať a udržiavať výškové, objemové a priestorové usporiadanie objektov.

3. Vylúčiť nadstavanie o ďalšie podlažie, dostavby a prístavby.

4. Limitovať zbytnenie a iné funkčné využitie podkrovia, vhodnosť a spôsob presvetlenia podkrovia bude predmetom osobitného posúdenia; uprednostniť riešenie presvetlenia okennými otvormi v štítoch.

5. Zachovať existujúce tvary striech (ich konštrukcie a sklony) a použitú pôvodnú strešnú krytinu.

6. Vylúčiť ich zatepl'ovanie obvodových konštrukcií.

C. Nehnuteľnosti s pamiatkovou hodnotou

1. Zachovať, udržiavať a regenerovať všetky pôvodné pamiatkové hodnoty (architektonické, výrazové, materiálové, konštrukčné riešenie, dispozíciu, umelecko-remeselné súčasti exteriéru).

2. Zachovať, udržiavať výškové, objemové a priestorové usporiadanie objektov.

3. Vylúčiť nadstavanie o ďalšie podlažie a zateplenie z exteriéru.

4. Limitovať zbytnenie a iné funkčné využitie podkrovia, vhodnosť a spôsob presvetlenia podkroví bude predmetom osobitného posúdenia; uprednostniť riešenie presvetlenia okennými otvormi v štítoch.

5. Zachovať existujúce tvary striech a ich sklony.

6. Prípustnosť prístavieb bude predmetom osobitného posúdenia.

D. Nehnuteľnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

1. Udržiavať a rehabilitovať všetky zachované pamiatkové hodnoty (architektonické, výrazové, materiálové a konštrukčné riešenie, dispozíciu, remeselné súčasti exteriéru).

2. Zachovať, udržiavať ich výškové, objemové a priestorové usporiadanie.

3. Vylúčiť nadstavanie o ďalšie podlažie.

4. Limitovať zbytnenie a iné funkčné využitie podkrovia, vhodnosť a spôsob presvetlenia podkrovia bude predmetom osobitného posúdenia; uprednostniť riešenie presvetlenia okennými otvormi v štítoch.

5. Zachovať existujúce tvary striech a ich sklony.

6. Vhodnosť ich zatepl'ovania bude predmetom osobitného posúdenia.

7. Prípustnosť prístavieb bude predmetom osobitného posúdenia.

8. Stavebnými úpravami eliminovať nevhodné zásahy z predchádzajúceho obdobia.

E. Nehnuteľnosti nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

1. Vylúčiť opätovnú realizáciu takýchto nehnuteľností, charakterizovaných ako nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia.

2. Prípadné stavebné úpravy zamerať na odstránenie ich nevhodného (architektonického, materiálového, konštrukčného a farebného) riešenia a eliminovať ich účinky v historickom prostredí.

F. Novostavby

1. Situovať len na miestach po zaniknutých objektoch v zmysle výkresu Zásad ochrany pamiatkového územia č. 6.

2. Nové objekty realizovať ako zrubovú konštrukciu s využitím tvaroslovia miestnych stavebných typov a tradičných materiálov, zrubový obklad na murovanú hmotu je neprípustný.

3. Hmotovo-priestorové riešenie, proporcionalita, mierka a pôdorys novostavby musí rešpektovať pôvodnú zástavbu pamiatkovej zóny, ako aj pôvodne vymedzený pôdorys podľa katastrálnej mapy.

4. Realizovať jednopodlažné objekty obdĺžnikového pôdorysu so sedlovou strechou s možnosťou využitia podkrovia. Presvetlenie podkrovia riešiť okennými otvormi v štítoch; minimalizovať počet a rozmery vikierov, ich tvar odvodiť od charakteristických hospodárskych vikierov (pultové).

5. Typ strechy použiť sedlový so štítom s podlomenicou, valbový alebo kombináciu uvedených typov. Ako krytinu použiť drevený šindel, tradičný falcovaný plech v pásach v hnedej až šedočiernej farebnej úprave. Sklon strechy realizovať v rozmedzí cca 45 °.

6. Rešpektovať morfológiu terénu, vylúčiť neúmerne zásahy a netypické plošné úpravy existujúceho terénu.

7. Na vizuálne vnímateľných konštrukciách (fasády, podmurovky, podstrešné trámy, komínové telesá, výplne otvorov, strecha) použiť charakteristické materiály historicky doložené a zachované - drevo, kameň, pásový plech.

8. Architektonický návrh riešiť podľa lokálnych typov a znakov ľudovej architektúry.

9. Prípustné je, vzhľadom na osadenie stavby v teréne realizovať kamennú podmurovku.

10. Výstavba celomurovaných objektov je neprípustná.

11. Realizáciu drobných stavieb (šopy, drevárne, autobusové zastávky, etc.) je nevyhnutné individuálne posúdiť krajským pamiatkovým úradom.

12. Garáže je nutné prednostne umiestňovať do existujúcich hospodárskych objektov. V prípade, že súčasťou dvora nie je hospodársky objekt, novú garáž je možné realizovať ako ľahkú otvorenú konštrukciu bez murovaných základov v zadnej časti dvora. Vhodnosť jej umiestnenia bude individuálne posúdená krajským pamiatkovým úradom.

13. V prípade nového využitia hospodárskych stavieb (senníky, hospodárske budovy) zachovať ich vonkajší vzhľad, hoci interiér bude využívaný na zmenenú funkciu.

*Tradičné hospodárske stavby v obci – maštale so senníkmi
Zdroj: obec Nižná Boca*

G.5. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU PRVKOV INTERIÉRU

G.5.1. Požiadavky na typické prvky prostredia

Prvky uličného parteru:

1. Prinavrátiť pôvodné historické prvky uličného interiéru a uličného parteru podľa zachovaných archívnych dokumentov, historických fotografií alebo dobových analógií.
2. Novotvary prvkov historického interiéru a uličného parteru musia rešpektovať charakteristické pôvodné historické prvky uličného interiéru a uplatňovať ich len na základe osobitného architektonického návrhu po posúdení krajského pamiatkového úradu.
3. Vylúčiť umiestňovanie mobilných objektov cudzorodej povahy, katalógové a typizované zariadenia prvkov.
4. Technicky nevyhnutné mobilné zariadenia je možné umiestniť mimo verejne dostupných priestorov, exponovaných a inak vnímateľných polôh.
5. Zjednotiť architektonický výraz a použitie materiálov uličného mobiliáru, informačného systému, autobusovej zastávky a ostatných prvkov drobnej architektúry.

Profil terénu

1. Zachovať, udržiavať a regenerovať historickú profiláciu a niveletu terénu (doklad stáročného vývoja obce, sú predmetom ochrany).
2. Zachovať, obnoviť a udržiavať plochy dvorcov a prídomových záhradiek a ostatných verejných plôch vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene.

Pešie komunikácie a chodníky

1. Zachovať historické línie a parametre peších komunikácií a chodníkov. Nakoľko komunikačné ťahy na území pamiatkovej rezervácie sú v súčasnosti dostatočné, nie je potreba realizácie ďalších komunikácií.
2. Zachovať existujúcu povrchovú úpravu komunikácií, ktorá je asfaltová na hlavných ťahoch a štrková na vedľajších komunikáciách. Akékoľvek použitie prefabrikátov (zámková dlažba a iné) je na verejných priestranstvách aj v okolí domov neprípustné.
3. Zachovať chodníky v pôvodnom stave, prípadne realizovať spevnenie ich povrchu kameňom.
4. Spevnené plochy v okolí jednotlivých objektov realizovať z prírodného kameňa do štrkového lôžka, použitie priemyselne vyrábaných prefabrikátov nie je prípustné.

Oporné múry a oplotenia

1. Zachovať a obnoviť historické kamenné oporné múry so zatláčaným špárovaním, vylúčiť betónové múry.
2. Minimalizovať zásahy do terénu, prípadné nové línie oporných múrov realizovať len v nevyhnutnom rozsahu a hnote.

3. Lícnu, pohľadovú stranu oporných múrov a častí oplození realizovať z kamenného riadkovaného muriva.

4. Zachovať a regenerovať, resp. obnoviť historické oplozenia v identickom tvare, rozmeroch, materiáli a farebnosti.

5. Uprednostniť jednoduchý tvar oplozenia (latové) s uplatnením tradičných vzorov a materiálov (kameň, drevo), bez rustikálnych prvkov.

6. Je potrebné vylúčiť plné drevené ploty, kovové i drôtené. Rovnako nie sú vhodné murované ploty s vysokým betónovým základom a s betónovými stĺpmi alebo z rôznych prefabrikátov.

7. Nové oplozenia riešiť tradičným spôsobom pre danú časť pamiatkového územia (drevený latkový plot, kovové stĺpiky s drevenou plotovou výplňou). Výška oplozenia od úrovne terénu max. 1,40 metra.

8. Vylúčiť novodobé plotové dielce a typizované vstupné brány.

*Tradičný spôsob
oplozenia v obci Nižná
Boca, 20. stor
Zdroj: obec Nižná Boca*

Sezónne zariadenia (letné terasy a pod.)

1. Charakter zariadení (letné sedenia, terasy a pod.) je dočasný; svojím architektonickým stvárnením, pôdorysným, objemovým a farebným riešením, funkciou a použitými materiálmi nesmú pôsobiť rušivo.

2. Sedenia riešiť na úrovni terénu, bez zbytočného vytvárania bariér a potrieb prekonávania vyrovnávajúcich stupňov s nutnosťou osadenia zábradlí.

3. Uprednostniť tradičné materiálové riešenie (plátané slnečníky, drevené alebo kovové subtilnejšie konštrukcie) a vhodnú pastelovú farebnosť (smotanová, béžová, farba rezného plátna) tieniacich prvkov.

4. Vylúčiť veľkoplošné reklamy a obchodné značky výrobkov na slnečníkoch a zastrešeniach sedení.

G.5.2 Požiadavky na ochranu typických a výber a použitie tradičných stavebných materiálov

1. Pri návrhu regenerácie prvkov uličného interiéru uplatňovať tradičné prírodné materiály (drevo, kameň, kov) a architektonické riešenia s dôrazom na integritu historického prostredia pamiatkovej zóny.

2. Pri stavebných úpravách národných kultúrnych pamiatok a vytypovaných objektoch použiť charakteristické stavebné materiály a technológie s dôrazom na remeselné prevedenie.

3. Zachovať, udržiavať a regenerovať fasády historických objektov (objektov vytypovaných na zápis do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu, objektov s pamiatkovou hodnotou a objektov rešpektujúcich pamiatkového hodnoty územia) s typickou osovosťou okenných a dverných otvorov, architektonickým a výtvarným riešením, tektonikou, výplňami otvorov a pod.

4. Realizovať drevené konštrukcie okenných a dverných výplní, vylučuje sa použitie zlatých predeľovacích mriežok.

5. Pri exteriérových stavebných úpravách ostaných nehnuteľností a novostavieb použiť charakteristické stavebné materiály pre danú oblasť – drevo a omietka v historickom kontexte (neaplikovať historické materiály na takých častiach stavieb a v takých architektonických a stavebných súvislostiach, v ktorých sa v minulosti v pamiatkovej zóne Nižná Boca nevyskytovali).

6. V území pamiatkovej zóny vylúčiť použitie nevhodných materiálov a prvkov:

- lesklé a reflexné materiály, resp. ich povrchové úpravy,
- novodobé obklady fasád,
- plastové výrobky v akejkoľvek podobe,
- veľkorozmerové šablóny strešnej krytiny (plechové a poplastované),
- hliníkové profily, ušľachtilý kov,
- veľkorozmerové sklenené plochy.

7. Pri povrchových úpravách fasád murovaných objektov sa vylučuje hrubozrnná výrazne štrukturovaná omietka. Je nutné použiť hladkú alebo jemnozrnnú omietku s veľkosťou zrna max. 1 mm. Úpravu soklových častí realizovať omietkou, vylúčiť použitie kameňa a keramického obkladu.

8. Na národných kultúrnych pamiatkach je neprípustné používať typizované výplne dverí a okien. Je potrebné používať atypické riešenie do pôvodných otvorov, v súlade s celkovým výrazom objektu. Je vylúčené používanie oceľových dverí, okien, zárubní a výkladov.

9. Farebnosť fasád murovaných objektov musí zohľadňovať historické prostredie. Pri výbere farby povrchového náteru vychádzať z primárnych farebných vrstiev na objekte príp. zvoliť náter v jemných zemitých farbách.

G.5.3 Požiadavky na zachovanie, ochranu, obnovu a údržbu pamiatkových hodnôt drobnej architektúry a výtvarných diel

Prvky drobnej architektúry a ostatného vybavenia (lavičky, smetné koše, stojany na bicykle, nádoby mobilnej zelene, informačné zariadenia, etc.) uplatniť ako dotvárajúce prvky uličného interiéru.

1. Pri situovaní prvkov drobnej architektúry v uličnom interiéri prihliadať na ich funkčnosť a ich rozsah minimalizovať.
2. Sochy, plastiky, pomníky, pamätníky a ostatné umelecké diela uplatniť ako dotvárajúce prvky uličného interiéru.
3. Informačné a propagačné zariadenia riešiť na vysokej umelecko-remeselnej a výtvarnej úrovni s uprednostnením originálnych stvárnení a použitím ušľachtilých a tradičných materiálov.

G.5.4. Požiadavky pre umiestňovanie reklamných zariadení

1. Umiestňovanie reklamných zariadení je možné len na objektoch služieb a vybavenosti (v rozsahu označenia prevádzky).
2. Objekty baníckych domov označovať len charakteristickými drevenými tabuľkami s miestnym pomenovaním.
3. Umiestnenie, veľkosť a množstvo reklamných zariadení a iných technických zariadení nesmie narúšať priehľady a pohľady na pamiatkové územie, jeho architektonické dominanty a krajinné zázemie.
4. Reklamné zariadenie musí rešpektovať architektonický výraz a historické tvaroslovie fasády objektu a nesmie narúšať architektonickú kompozíciu hlavnej fasády.
5. Reklamné zariadenie riešiť na primeranej tvarovej a materiálovej úrovni, s kvalitným individuálnym výtvarným a dizajnerským prejavom.
6. Veľkosť reklamného zariadenia podriadiť architektonickému výrazu a individuálnym hodnotám objektu.
7. Použiť charakteristické materiály a formy (drevo, kov). Vylúčiť novodobé materiály (hliník, plast a pod.) a typizované, sériovo vyrábané reklamné zariadenia (s hliníkovými eloxovanými rámami, neónové, typizované svietiace reklamné zariadenia a pod.).
8. Prípustné sú nápisy (maľované písmo na drevenej doske) s vhodnou typológiou písma. Veľkosť a farebnosť písma, jeho kompozičné usporiadanie má pôsobiť úmerne a harmonicky s rešpektovaním proporcií nehnuteľnosti a jej tektoniky.
9. Vylúčiť umiestňovanie plošne svietiacich reklamných zariadení; reklamné označenie prevádzky je prípustné nasvietiť, podsvietiť.
10. Umiestňovanie reklamných zariadení, označenia prevádzok a informačných zariadení v pamiatkovom území je neprípustné:
 - na strechách objektov,
 - v polohách, kde by obmedzovali pohľad na architektúru objektov alebo jej hodnotnú časť,
 - na drobnej architektúre a na zeleni.
11. V území pamiatkovej zóny je neprípustné umiestňovanie veľkoplošných reklám, vystužených banneroch a billboardov.

G.5.5 Požiadavka iluminácie historických priestorov a budov

1. Osvetlenie a nasvetlenie uličných interiérov je primárne funkčno-účelovým prvkom a svojim stvárnením je estetickým doplnkom ulice.
2. Realizáciu prvkov verejného osvetlenia – druh, typ, veľkosť, tvar, materiál a iné podstatné charakteristicky prispôbiť danostiam jednotlivých ulíc.
3. Zosúladiť ilumináciu verejných priestranstiev, dominantných stavieb a individuálne nasvietených reklamných zariadení a označení prevádzok.

G.5.6 Požiadavky pre riešenie infraštruktúry vrátane jej technických zariadení

1. Osvetlenie verejných priestranstiev a prvky verejného osvetlenia tvarovo a materiálovo zosúladiť a prispôbiť historickému charakteru pamiatkového územia.
2. Pri prípadnej rekonštrukcii verejného osvetlenia uprednostniť drevené stĺpy, prípadne kovové stĺpy, vylúčiť použitie betónových prefabrikátov.
3. Minimalizovať osadzovanie nadzemných technických objektov, líniové prvky infraštruktúry (napr. elektrické vedenie) prednostne umiestiť pod úroveň terénu.
4. Eliminovať účinok (zmenou trasovania, resp. realizovaním preložky do zeme) nevhodne umiestnených trafostaníc a stĺpov vzdušného elektrického vedenia, rušivo pôsobiacich v exponovaných a charakteristických pohľadoch na historické dominanty a siluetu pamiatkovej zóny.
5. Vylúčiť osadzovanie nových trafostaníc a stĺpov vzdušného vedenia. Existujúce zariadenia sú dočasným riešením; nové vedenia musia svojim technologickým riešením zohľadniť požiadavku ochrany pamiatkových hodnôt územia a zachovať jeho nenarušený vnútorný aj vonkajší obraz územia.
6. Odstrániť nefunkčné technické zariadenia a sieťové pripojenia.
7. Vylúčiť umiestňovanie zariadení technickej infraštruktúry (trafostanice, klimatizačné jednotky, satelitné a telekomunikačné zariadenia, kolektory a iné) v pohľadovo prístupných polohách uličného interiéru a minimalizovať ich vizuálny účinok.
8. Minimalizovať rozmery technických zariadení (skriniek pre elektromer, plynomer) a umiestňovať ich v oplotení alebo predstavanom múriku, typizované dvere prípadne prekryť drevenými, prípadne kovovými duplicitnými dvierkami s vhodnou farebnou a materiálovou úpravou.
9. Technické zariadenia (napr. televízne antény, satelitné antény) neumiestňovať na fasádach národných kultúrnych pamiatok a nehnuteľností v pamiatkovej zóne, situovať ich na pohľadovo menej exponovaných miestach, vylúčiť umiestnenie na fasádach objektov.
10. Rozvodné skrine na historických objektoch a trasovanie inžinierskych sietí budú posudzované individuálne vo vzťahu k originálnym pamiatkovým hodnotám objektu a pamiatkového územia.
11. Umiestnenie veľkoobjemových kontajnerov na zmesový a separovaný komunálny odpad na komunikačných ťahoch v pamiatkovej zóne a v blízkosti národných kultúrnych pamiatok je nevhodné. Ich umiestnenie je nevyhnutné konzultovať s krajským pamiatkovým úradom.

G.6 POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU CHARAKTERISTICKÝCH POHĽADOV, SILUETY A PANORÁMY ÚZEMIA

1. Zachovať a chrániť kompaktnú siluetu a panorámu pamiatkovej zóny zvýraznenú historickú dominantu územia – evanjelický kostol, ktorá spoluvytvára siluetu sídla.
2. Vylúčiť realizáciu nových dominant alebo akcentov v obraze sídla.
3. Zachovať gradačný charakter historickej urbanistickej štruktúry so špecifickým výrazom obrazu sídla - prechodu urbanistickej štruktúry od centrálného potoka cez rozvoľnenú štruktúru zástavby banického osídlenia do krajiny.
4. Nové stavebné úpravy existujúcich objektov a umiestňovanie novostavieb podriadiť zachovaným historickým dominantám a existujúcej kompozícii výškového a priestorového zónovania.
5. Vylúčiť akékoľvek stavebné činnosti rušivo pôsobiace na uchovanie a prezentáciu výnimočnej siluety a panorámy v „pohybe“ individuálnym posúdením z viacerých chránených pohľadov.
6. Vylúčiť solitérnu výsadbu drevín, ktoré by mohli tvoriť dominanty a nevhodne vizuálne zasahovať a narúšať charakteristické pohľady.

Pre vnímanie vonkajšieho a vnútorného obrazu pamiatkovej zóny sú prioritné a chránené pohľady:

Vonkajšie pohľady

1. Chránený panoramatický pohľad na pamiatkovú zónu zo severnej strany, z diaľnice D1s hlavnou dominantou územia kostolom sv. Jána Krstiteľa, v pozadí s končiarmi Nízkyh Tatier.
2. Chránený panoramatický pohľad na pamiatkovú zónu z východnej strany, z vyhladky na masíve Kameničná, v popredí s hlavnou dominantou územia - kostolom sv. Jána Krstiteľa.

Vnútorné pohľady

1. Pohľad na domy č. 26, 27 - 28, 31 a 29 na začiatku PZ zo SV

2. Pohľad na domy č 37, 33 a 35 na začiatku pamiatkovej zóny zo SV

3. Pohľad na domy č. 58, 59 zo SV

4. Pohľad na domy č. 62, 60 - 61, 59 z juhu

5. Pohľad do centrálnej časti PZ – domy č. 64, 67

6. Pohľad do paralelnej uličky zo severozápadu – domy č. 141 a 143

7. Pohľad do paralelnej uličky zo severozápadu – domy č. 130 - 131, 132

G.7. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZÍSK

Východiskom pre vypracovanie zásad pamiatkovej ochrany archeologického kultúrneho dedičstva na území Nižnej Boce sú:

- medzinárodné dohovory a charty - **Charta ICOMOS** o ochrane a zabezpečení archeologického Dedičstva, Lausanne 1990, **Európsky dohovor** o ochrane archeologického dedičstva, Rada Európy, Malta 1992, platné legislatívne normy; **Deklarácia** Národnej rady Slovenskej republiky o ochrane kultúrneho dedičstva, Uznesenie č. 91/2001 Z. z. zo dňa 28.2.2001, **zákon** Národnej rady Slovenskej republiky č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov – ďalej len pamiatkový zákon, **Vyhláška** Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 231/2014 Z. z. - ďalej len vyhláška, **zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov** - ďalej len stavebný zákon, **zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní** v znení neskorších zmien a doplnkov - ďalej len správny poriadok

- územný rozvoj obce v intenciách jej územného a strategického plánovania (územný plán) a z toho vyplývajúca regulácia stavebných zámerov v procese územného a stavebného konania,

- stavebná činnosť ako hlavný zdroj nových archeologických nálezov,

- odborná literatúra, mapový server geology.sk a iné zdroje, ktoré obsahujú komplexné alebo čiastkové výsledky početných pamiatkových výskumov, mapovania, opisy a analýzy kultúrno-historických, archeologických a krajinnno-prírodných prvkov posudzovaného územia, vyhodnotenia ich pamiatkových hodnôt a zdôvodnenia ich ochrany,

- poznatky, skúsenosti a skutočnosti všeobecne známe a skutočnosti známe správnomu orgánu na ochranu pamiatkového fondu z jeho úradnej činnosti.

1. Za územie archeologického potenciálu obce Nižná Boca považuje Krajský pamiatkový úrad Žilina celý kataster vzhľadom na charakter osídlenia a stopy banskej činnosti. Ide o plochu s rozmanitým archeologickým potenciálom nerovnakej závažnosti a rôznej výpovednej hodnoty - od náhodných povrchových nálezov až po úroveň známeho, evidovaného alebo predpokladaného archeologického náleziska, čo je topograficky vymedzené územie s odkrytými alebo neodkrytými archeologickými nálezmi v pôvodných nálezových súvislostiach (§ 2 ods. 6 pamiatkového zákona).

2. Predmetom pamiatkovej ochrany archeologického kultúrneho dedičstva na území obce Nižná Boca sú všetky banské diela aj dosiaľ neznáme alebo neevidované nálezy a náleziská pod zemou a vo vode. Preto z hľadiska všeobecnej ochrany pamiatkových hodnôt predkladané investično-rozvojové zámery či akákoľvek územno-stavebná činnosť na území obce Nižná Boca - na zastavanom území mesta i mimo neho podliehajú príslušnému zisťovaniu podkladov a následnému posudzovaciemu procesu Krajský pamiatkový úrad Žilina definovaného príslušnými ustanoveniami pamiatkového zákona.

3. V nadväznosti na vyššie uvedené Krajský pamiatkový úrad Žilina ako príslušný správny orgán na ochranu pamiatkového fondu v prvom stupni v pamiatkovej zóne Nižná Boca uplatňuje nasledovné zásady:

- pri akejkoľvek stavebnej činnosti v hraniciach vymedzenej pamiatkovej zóny postupuje Krajský pamiatkový úrad Žilina v zmysle príslušných ustanovení pamiatkového zákona, ktorý

základnú ochranu pamiatkového územia vykonáva formou zásad ochrany pamiatkového územia,

- na mieste povolenej stavby či inej stavebnej, hospodárskej alebo inej investičnej činnosti Krajský pamiatkový úrad Žilina považuje archeologický prieskum za nevyhnutnú formu záchrany potenciálnych archeologických nálezov a nálezových súvislostí. Krajský pamiatkový úrad Žilina určí a vyšpecifikuje podmienky vykonania archeologického výskumu prípadne obhliadky na základe posúdenia predloženej projektovej dokumentácie na základe žiadosti o vydanie rozhodnutia k zámeru obnovy národnej kultúrnej pamiatky alebo k zámeru úpravy nehnuteľnosti v pamiatkovom území s dôrazom na individuálny prístup ku každej konkrétnej stavebnej činnosti.

V prípade lokalizácie:

a) hnutelných archeologických nálezov je dostatočnou formou ich pamiatkovej ochrany vykonanie archeologického výskumu s dôkladným zdokumentovaním nálezových súvislostí v zmysle ustanovení pamiatkového zákona,

b) nehnuteľných archeologických nálezov, najmä murovaných konštrukcií, je možné okrem vykonania archeologického výskumu, ktorého súčasťou je návrh režimu ochrany a možnej prezentácie, navrhnúť zachovanie, ochranu, konzervovanie, údržbu a prezentáciu nehnuteľnej pamiatky až po jej prezentáciu „in situ“.

4. V rámci vykonávanej stavebnej činnosti nemožno na území pamiatkovej zóny celkom vylúčiť ani vynútenú operatívnu zmenu v schválenej projektovej dokumentácii, podľa ktorej sa realizuje povolená stavba, za účelom zachovania pamiatkových hodnôt na pamiatkovom území v zmysle ustanovenia § 29 ods. 1 pamiatkového zákona. Cieľom takejto zmeny je podľa ustanovenia § 41 ods. 5 pamiatkového zákona zabezpečiť v spolupráci s orgánmi územnej samosprávy vhodné využitie a prezentáciu nehnuteľného archeologického nálezu alebo náleziska mimoriadneho významu podľa možností v pôvodných nálezových súvislostiach, optimálne formou „in situ“.

*Nižná Boca, dom č. 103
Tradičná pec s tetkou
Karkošiačkou
Zdroj: obec Nižná Boca*

G.8. VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU ĎALŠÍCH KULTÚRNYCH A PRÍRODNÝCH HODNÔT

G.8.1. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu zelene v pamiatkovom území:

Všeobecné požiadavky na zachovanie, obnovu a regeneráciu zelene a prírodných hodnôt územia:

1. Zachovať, chrániť a regenerovať/rekultivovať zeleň v pamiatkovej zóne (centrálnych priestorov, areálu kostola, dvorov a záhrad).
2. Na verejných priestranstvách na novú výsadbu používať výhradne dreviny domáceho pôvodu, uprednostňovať listnaté druhy, upustiť od výsadby aj domácich druhov ihličnanov (stromov alebo krov).
3. Použitie mobilnej zelene je pre vidiecke prostredie netypické. V prípade jej využitia ako doplnkovej zelene osadiť ju do nádob jednoduchých tvarov, v prírodnom materiáli, vylúčiť plastové a betónové nádoby.
4. Pri zásahoch do porastovej štruktúry zelene v pamiatkovej zóne uplatňovať domáce druhy drevín a tradičné ovocné stromy nižšieho vzrastu typické pre prostredie pamiatkovej zóny, ktoré svojimi rozmermi a tvarom budú rešpektovať a podčiarkovať tradičnú architektúru. Existujúcu stromovú vegetáciu pravidelne udržiavať a zaistiť tak jej dlhodobú funkciu, dobrý zdravotný stav a prevádzkovú bezpečnosť.
5. Udržať tradičný charakter, sortiment a porastovú štruktúru zelene v pamiatkovej zóne, nevnášať do úprav novodobé a netradičné prvky, cudzokrajné dreviny a materiály (napr. tuje). Preferovať výsadbu ovocných stromov, typických pre prostredie pamiatkovej rezervácie.
6. Zeleň v predzáhradke by mala byť obmedzená na trvalkovú a letničkovú tradičnú výsadbu s okrasnou funkciou, príp. úžitkovú, zeleninovú. Nie je prípustné realizovať výsadbu skaliek. Pri výsadbe drevín používať len tradičné druhy nízkych až stredne vysokých kultivarov, vylučujú sa cudzokrajné druhy (napr. tuje) a domáce druhy ihličnanov. Vylúčiť výsadbu vysokých drevín na takých miestach, na ktorých môže zakrývať vlastnú stavbu.
7. Plochu areálu kostola udržiavať vo forme trávnatých plôch.
8. Zachovať a nemeniť voľný krajinársky systém zelene záhrad na území pamiatkovej zóny.
9. Náletovú zeleň cyklicky odstraňovať.

G.8.2. Plochy historickej zelene národnej kultúrnej pamiatky

Na území pamiatkovej zóny v obci Nižná Boca sa nenachádzajú plochy historickej zelene zapísanej v Ústrednom zozname pamiatkového fondu.

G.8.3. Požiadavky pre úpravu vodného toku

1. Rešpektovať prírodný charakter a tvar koryta vodného toku prechádzajúceho obcou. V prípade nutnosti úpravy brehov a ich spevnenie použiť prírodný materiál a tradičné technológie, nevhodné sú betónové tvárnice, kyklopské kladenie a kolmé brehy.
2. Nerealizovať výsadbu drevín v okolí vodného toku.

G.9. PREZENTÁCIA PAMIATKOVÉHO FONDU PAMIATKOVEJ ZÓNY V NIŽNEJ BOCI

1. Súčasťou komplexnej ochrany pamiatkového fondu Pamiatkovej zóny v Nižnej Boci je aj vhodná prezentácia pamiatkového fondu in situ, ale tiež formou propagácie v printových, audiovizuálnych a iných médiách.

2. Je potrebné propagovať pamiatkový fond Pamiatkovej zóny v Nižnej Boci ako kultúrne dedičstvo, ktorého zachovanie nie je len zákonnou, kultúrnou, ale aj morálnou povinnosťou každého človeka. Je potrebné poukazovať na skutočnosť, že v prípade poškodenia alebo zničenia pamiatkového fondu nie je možné zabezpečiť jeho primeranú náhradu – pamiatkový fond predstavuje jedinečné kultúrne bohatstvo, ktoré je poškodením alebo zničením neobnoviteľné.

*Národná kultúrna
pamiatka evanjelický
kostol, 20. stor.
Zdroj: Obec Nižná Boca*

*Národná kultúrna
pamiatka evanjelický
kostol, v popredí
horáreň u Krasneca,
Zdroj: Obec Nižná Boca*

H. LEGISLATÍVA, MANAŽMENT OCHRANY, VYUŽÍVANIA A REGENERÁCIE ÚZEMIA

H.1. LEGISLATÍVA A MEDZINÁRODNÉ DOHOVORY

Platné právne predpisy :

- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov
- Zásady ochrany pamiatkových území, Metodické usmernenie Ministerstva kultúry SR k § 29 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov, vydané v auguste 2002
- Vyhláška Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 253/2010 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov
- Uznesenie vlády SSR č. 10/1979. o vyhlásení pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry Špania Dolina z 10.1.1979
- Uznesenie č. 91/2001 Z. z. k Deklarácii Národnej rady Slovenskej republiky o ochrane kultúrneho dedičstva z 28. februára 2001
- Zákon č. 479/2005 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 55/2001 Z. z. o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii

Medzinárodné dohovory:

- Benátska charta (Benátky 1964),
- Charta: Ľudové stavebné dedičstvo (Mexiko 1999),
- Európsky dohovor o ochrane archeologického dedičstva (revidovaný - oznámenie č. 44/2001 Z. z.),
- Dohovor o ochrane architektonického dedičstva Európy (oznámenie č. 369/2001 Z. z.)
- Európsky dohovor o krajine č. 515/2005 Z. z. (EdoK).

H.2. PAMIATKOVÝ ZÁKON A ZÁKLADNÉ POJMY

Podmienky ochrany kultúrnych pamiatok, pamiatkových území, archeologických nálezov a archeologických nálezísk, v súlade s vedeckými poznatkami a na základe medzinárodných zmlúv v oblasti európskeho a svetového kultúrneho dedičstva, ktorými je Slovenská republika viazaná upravuje zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších zmien.

Pamiatkový zákon ďalej upravuje organizáciu a pôsobnosť orgánov štátnej správy a orgánov územnej samosprávy, ako aj práva a povinnosti vlastníkov, iných právnických osôb a fyzických osôb a ukladanie pokút za protiprávne konanie na úseku ochrany pamiatkového fondu, ktorý je významnou súčasťou kultúrneho dedičstva a ktorého zachovanie je verejným záujmom (pozn. čl. 44 ods. 2 a 3 Ústavy SR).

Pamiatkový fond je podľa § 2 ods. 1 pamiatkového zákona súbor hnutelných vecí a nehnuteľných vecí vyhlásených podľa pamiatkového zákona za kultúrne pamiatky, pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny. Za pamiatkový fond sa považujú aj veci, o ktorých

sa začalo konanie o vyhlásenie za kultúrne pamiatky, pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny.

Pamiatková hodnota je podľa § 2 ods. 2 pamiatkového zákona súhrn významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko-remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany.

Kultúrna pamiatka (národná kultúrna pamiatka, NKP) je podľa § 2 ods. 3 pamiatkového zákona hnutelná vec alebo nehnuteľná vec pamiatkovej hodnoty, ktorá je z dôvodu ochrany vyhlásená za kultúrnu pamiatku. Ak ide o archeologický nález, kultúrnou pamiatkou môže byť aj neodkrytá hnutelná vec alebo neodkrytá nehnuteľná vec, zistená metódami a technikami archeologického výskumu.

Archeologický nález je podľa § 2 ods. 5 pamiatkového zákona hnutelná vec alebo nehnuteľná vec, ktorá je dokladom o živote človeka a o jeho činnosti od najstarších dôb do roku 1918 a spravidla sa našla alebo nachádza sa v zemi, na jej povrchu alebo pod vodou. Archeologickým nálezom je tiež zbraň, munícia, súčasť uniformy, vojenský. výstroj alebo iný vojenský materiál, ktorý sa našiel v zemi, na jej povrchu alebo pod vodou a pochádza pred roku 1946.

Pamiatkové územie je podľa § 2 ods. 4 pamiatkového zákona sídelný územný celok alebo krajinný územný celok sústredených pamiatkových hodnôt alebo archeologických nálezov a archeologických nálezísk, ktorý je z dôvodu ich ochrany podľa tohto zákona vyhlásený za pamiatkovú rezerváciu (PR) alebo pamiatkovú zónu (PZ).

Archeologické nálezisko je podľa § 2 ods. 6 pamiatkového zákona topograficky vymedzené územie s odkrytými alebo neodkrytými archeologickými nálezmi v pôvodných nálezových súvislostiach.

Pamiatková rezervácia je podľa § 16 ods. 1 pamiatkového zákona územie s uceleným historickým sídelným usporiadaním a s veľkou koncentráciou nehnuteľných kultúrnych pamiatok alebo územie so skupinami významných archeologických nálezov a archeologických nálezísk, ktoré možno topograficky vymedziť.

Ochrana pamiatkového fondu je podľa § 2 ods. 7 pamiatkového zákona súhrn činností a opatrení zameraných na identifikáciu, výskum, evidenciu, zachovanie, obnovu, reštaurovanie, regeneráciu, využívanie a prezentáciu kultúrnych pamiatok a pamiatkových území.

Základná ochrana pamiatkového územia je podľa § 29 ods. 1 pamiatkového zákona súhrn činností a opatrení, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkmi nehnuteľnosti zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb, areálov alebo urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia.

Pamiatkový výskum je podľa § 35 ods. 1 a 2 pamiatkového zákona odborná činnosť zameraná na získavanie poznatkov o kultúrnych pamiatkach, pamiatkových územiach, archeologických nálezoch a archeologických náleziskách. Vykonáva sa na prípravu obnovy a reštaurovania kultúrnych pamiatok, na vypracovanie zásad ochrany pamiatkových území a na vedecké a dokumentačné účely.

Urbanisticko-historický výskum je druh pamiatkového výskumu, ktorého výsledkom je dokumentácia urbanisticko-historického výskumu pamiatkových území. Pamiatkový výskum podľa § 35 ods. 3 môže vykonávať len fyzická osoba s osobitnou odbornou spôsobilosťou v príslušnom odbore na základe osvedčenia vydaného Ministerstvom kultúry SR.

Predpisy a postupy pri obnove a údržbe kultúrnych pamiatok alebo objektov, ktoré sa nachádzajú na pamiatkovo chránenom území pamiatkovej rezervácie upravujú ustanovenia pamiatkového zákona.

Orgánom štátnej správy na ochranu pamiatkového fondu sú Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, Pamiatkový úrad SR a krajské pamiatkové úrady.

Krajský pamiatkový úrad (KPÚ) je podľa § 11 ods. 1 pamiatkového zákona v prvom stupni vecne príslušným správnym orgánom, ktorý rozhoduje o právach a povinnostiach právnických a fyzických osôb na úseku ochrany pamiatkového fondu, archeologických nálezov a archeologických nálezísk.

Prvostupňový orgán podľa § 32 pamiatkového zákona :

- vydáva rozhodnutia a záväzné stanoviská vlastníkovi, ktorý má zámer realizovať obnovu alebo úpravu nehnuteľnosti, vyhlásenej za národnú kultúrnu pamiatku, alebo sa nachádzajúcej v pamiatkovom území,
- v rozhodnutí alebo v záväznom stanovisku uvedie, či navrhovaný zámer je z hľadiska záujmov pamiatkovej ochrany prípustný a určí podmienky, za ktorých je možné tieto práce pripravovať a vykonávať. Toto rozhodnutie alebo záväzné stanovisko slúži ako podklad pre rozhodovanie stavebného úradu.

Práva a povinnosti vlastníka NKP alebo nehnuteľnosti v pamiatkovom území obsiahnuté v pamiatkovom zákone, z ktorého vyberáme:

Vlastník NKP má právo (§ 28 ods. 1 pamiatkového zákona):

- požiadať KPÚ o bezplatné poskytnutie odbornej a metodologickej pomoci vo veciach ochrany NKP,
- požiadať obec a ministerstvo o finančný príspevok.

Vlastník NKP je povinný (§ 28 ods. 2 a 3 pamiatkového zákona):

- vykonávať základnú ochranu NKP,
- užívať NKP v súlade s jej pamiatkovou hodnotou,
- umožniť zamestnancom orgánu na ochranu pamiatkového fondu vstupovať do priestorov nehnuteľných NKP,
 - oznámiť KPÚ a obci každé ohrozenie, poškodenie, odcudzenie alebo zničenie NKP,
 - oznámiť na KPÚ každú zamýšľanú zmenu využitia NKP.

Vlastník nehnuteľnosti, ktorá nie je NKP, ale nachádza sa na pamiatkovom území alebo ochrannom pásme (§ 28 ods. 4 pamiatkového zákona):

- má právo požiadať KPÚ o bezplatné poskytnutie odbornej a metodologickej pomoci,
- je povinný s nehnuteľnosťou nakladať a užívať ju tak, aby neohrozoval pamiatkové hodnoty kultúrnej pamiatky a pamiatkového územia.

Obnova kultúrnej pamiatky a úprava nehnuteľnosti (§ 32 pamiatkového zákona):

Ak zamýšľa vlastník, resp. užívateľ NKP alebo objektu v pamiatkovom území vykonať obnovu – súbor špeciálnych odborných činností, ktorými sa vykonáva údržba, konzervovanie, oprava, adaptácia a rekonštrukcia NKP alebo jej časti, je povinný KPÚ predložiť žiadosť (a predpísané prílohy) o vydanie rozhodnutia o zámere obnovy (§ 32 ods. 2 pamiatkového zákona).

Podľa (§ 32 ods. 4 pamiatkového zákona) v rozhodnutí KPÚ uvedie, či predpokladané práce sú z hľadiska záujmov chránených pamiatkovým zákonom prípustné, a určí podmienky, za ktorých možno tieto práce pripravovať a vykonávať tak, aby sa kultúrna pamiatka neohrozila, nepoškodila alebo nezničila, najmä či tieto práce možno pripravovať iba na základe výskumov a inej prípravnej dokumentácie.

Ak vlastník nehnuteľnosti v pamiatkovom území, ktorá nie je kultúrnou pamiatkou má zámer vykonať úpravu takejto nehnuteľnosti, novú stavbu alebo úpravu pozemku alebo stavby je povinný vyžiadať si rozhodnutie KPÚ. V rozhodnutí KPÚ uvedie či je predkladaný zámer prípustný a určí podmienky vykonania úprav, najmä zásady objemového členenia, výškového usporiadania a architektonického riešenia exteriéru nehnuteľnosti (§ 32 ods. 5 a 7 pamiatkového zákona).

Reštaurovanie kultúrnej pamiatky (§ 33 pamiatkového zákona):

Podľa § 33 ods. 1 pamiatkového zákona je reštaurovanie národnej kultúrnej pamiatky alebo jej časti osobitný druh obnovy.

Podľa § 33 ods. 2 pamiatkového zákona reštaurovanie môže vlastník pripravovať iba na základe predchádzajúceho rozhodnutia krajského pamiatkového úradu o zámere na reštaurovanie.

Podľa § 33 ods. 4 pamiatkového zákona druh reštaurátorskej dokumentácie, rozsah reštaurátorských výskumov, druh, rozsah a podmienky vykonávania reštaurátorských prác určí krajský pamiatkový úrad v rozhodnutí o zámere na reštaurovanie v prípade nehnuteľnej kultúrnej pamiatky najneskôr v rozhodnutí o prípravnej dokumentácii obnovy kultúrnej pamiatky.

Podľa § 33 ods. 6 pamiatkového zákona krajský pamiatkový úrad vydá osobitné rozhodnutie o každom stupni reštaurátorskej dokumentácie.

Podľa § 33 ods. 7 pamiatkového zákona reštaurovanie môže vykonávať len fyzická osoba, ktorá má odbornú spôsobilosť podľa § 5 ods. 2 písm. a) až d) zákona č. 200/1994 Z. z. o Komore reštaurátorov a o výkone reštaurátorskej činnosti jej členov v znení neskorších predpisov.

Úloha obcí pri ochrane pamiatkového fondu (§ 14 pamiatkového zákona):

- na území obce utvárať všetky podmienky potrebné na zachovanie, ochranu, obnovu a využívanie pamiatkového fondu,
- dbá, aby vlastníci kultúrnych pamiatok konali v súlade s pamiatkovým zákonom,
- koordinuje budovanie technickej infraštruktúry sídiel s pamiatkovým územím,
- spolupôsobí pri zabezpečovaní úprav uličného interiéru a uličného parteru, drobnej architektúry, historickej zelene, verejného osvetlenia a reklamných zariadení tak, aby boli v súlade so zámermi na zachovanie a uplatnenie hodnôt pamiatkového územia,
- podporuje iniciatívu občanov a občianskych združení pri ochrane pamiatkového fondu
- na základe výpisov z ústredného zoznamu vedie evidenciu pamiatkového fondu na území obce,
- obec môže rozhodnúť o vytvorení a odbornom vedení Evidencie pamätihodností obce
- zákon umožňuje obciam okrem vyhláseného pamiatkového fondu chrániť aj ďalšie regionálne a miestne kultúrne hodnoty, ktoré rozhodnutím zaradí do evidencie pamätihodností obce,
- pamätihodnosť je hnutelná alebo nehnuteľná vec kultúrno-historickej hodnoty, kombinované diela prírody a človeka, historické udalosti, názvy ulíc, zemepisné a katastrálne názvy, ktoré sa viažu k histórii a osobnostiam obce.

H.3. KRAJINA, ZÁKLADNÉ POJMY A LEGISLATÍVA

Krajinný obraz (zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie) je vizuálny vzhľad krajiny. Krajinný obraz je prejavom hmotných, vizuálne identifikovateľných priestorových vlastností krajiny a súvisí s krajinnými typmi. Krajinný obraz je nositeľom rozhodujúcich, vizuálne prenosných informácií o charakteristických črtách krajiny. Javí sa ako kombinácia tvarov reliéfu (konfigurácie) a usporiadania zložiek štruktúry krajinej pokrývky (kompozície) so spolupôsobením geo-klimatických podmienok.

Charakteristický vzhľad krajiny (zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny) reprezentuje vybrané, charakteristické vlastnosti vzhľadu a charakteru krajiny. Upresňuje tie atribúty, ktoré majú v krajine zvýšený význam, respektíve sú účelovým predmetom záujmu ochrany či pretvárania krajiny. Charakteristický vzhľad krajiny sa prejavuje súborom charakteristických znakov (črt), ktoré danú krajinu odlišujú od akejkoľvek inej. Charakteristický vzhľad krajiny vytvára kontext a súvis termínov krajinný obraz a krajinný ráz.

Charakteristické črty krajiny (Európsky dohovor o krajine, r. 2000) sú jednotlivé znaky reprezentujúce krajinu a spoluvytvárajúce charakteristický vzhľad krajiny. Vo vzťahu k obyvateľom môžu byť súčasťou identity územia. Charakteristické črty vnímame ako to, čo krajinu prezentuje a špecifikuje.

Krajinný ráz je v medzinárodnom kontexte definovaný ako prírodná, kultúrna a historická hodnota krajiny. Predstavuje hodnotu toho, čo v krajinnom obraze vnímame ako významné zložky (prvky, črty) krajiny. Krajinný ráz je hodnotením vzácneho a významného v obsahu krajiny. Predstavuje syntézu a synergický súbor vizuálnych, obsahových a významových atribútov reprezentatívnych znakov krajiny.

Kultúrna krajina - ucelená časť krajiny, ktorá predstavuje kombinované dielo prírody a človeka alebo rozmanitosť prejavov interakcie medzi ľudstvom a jeho prírodným prostredím. Má svoju špecifickú štruktúru, priestorové usporiadanie a pôsobenie na vnemy človeka a je výsledkom dlhodobého pôsobenia človeka na pôvodnú, prírodnú krajinu. V jej výslednom charaktere, štruktúre a obraze sa prejavuje pôvodná, prírodná krajina, ktorá tvorila prvotný životný priestor človeka, ale aj dôsledky dlhobohdej ľudskej činnosti. Kultúrna krajina je preto dvojzložkovým, hybridným systémom, ktorý obsahuje prírodné a humánne prvky. Ich pomer v systéme a intenzita vizuálneho prejavu závisí od koncentrovanosti a charakteru pôsobenia človeka.

Autenticitu kultúrnych krajín treba chrániť pred závažnými zmenami pri využívaní pôdy a pred výstavbou rozsiahlych verejných a súkromných projektov požiadavkou, aby sa vykonali enviromentálne štúdie, čo povedie k zmierneniu negatívneho dopadu na krajinu a jej tradičné hodnoty.

Ochrana krajiny (Európsky dohovor o krajine, r. 2000) znamená činnosti smerujúce k zachovaniu a udržiavaniu významných alebo charakteristických črt krajiny vyplývajúcich z jej historického dedičstva a prírodného usporiadania a/alebo ľudskej aktivity.

I. VŠEOBECNÉ ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA

Spolupráca a účasť orgánov, organizácií a samosprávy na regenerácii pamiatkového územia

1. Za účelom zachovania, regenerácie a prezentácie Pamiatkovej zóny v Nižnej Boci je nevyhnutná úzka súčinnosť a komplexná spolupráca orgánov štátnej správy, obecnej samosprávy a verejnej správy. Prioritný záujem na zachovaní pamiatkového fondu a regenerácii pamiatkovej zóny je kladený na miestne štruktúry – Obec Nižná Boca v spolupráci s príslušnými odbormi Žilinského samosprávneho kraja, Regionálnej a rozvojovej agentúry, inými odbornými inštitúciami a občianskymi združeniami.

2. Najdôležitejšia a najzodpovednejšia úloha pri zachovaní a regenerácii pamiatkového fondu pamiatkového územia je v rukách vlastníkov národných kultúrnych pamiatok a ostatných nehnuteľností v pamiatkovom území – fyzických, resp. právnických osôb, ktorých spolupráca s príslušnými štátnymi orgánmi, organizáciami a samosprávou je základným predpokladom zachovania a regenerácie pamiatkového fondu na území Pamiatkovej zóny v Nižnej Boci

3. Úlohy Krajského pamiatkového úradu Žilina pri zabezpečovaní ochrany pamiatkového územia určuje zákon NR SR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov.

Krajský pamiatkový úrad je podľa § 11, ods. 1. v prvom stupni vecne príslušným správnym orgánom, ktorý rozhoduje o právach a povinnostiach právnických osôb a fyzických osôb na úseku ochrany pamiatkového fondu, archeologických nálezov a archeologických nálezísk. Krajský pamiatkový úrad ďalej podľa § 11 ods. 2:

a) vykonáva štátny pamiatkový dohľad nad stavom, využívaním a zabezpečením ochrany pamiatkového fondu, archeologických nálezov a archeologických nálezísk,

b) vypracúva a vydáva zásady ochrany pamiatkového územia, vypracúva podklady súvisiace s obstarávaním územnoplánovacej dokumentácie pre príslušné orgány štátnej správy, spolupracuje s nimi v procese spracovania prípravnej, projektovej a reštaurátorskej dokumentácie na záchranu, obnovu a využitie kultúrnych pamiatok, pamiatkových území, archeologických nálezov a archeologických nálezísk,

c) usmerňuje činnosti právnických osôb a fyzických osôb pri záchrane, obnove a využívaní pamiatkového fondu, archeologických nálezov a archeologických nálezísk a poskytuje im odbornú a metodickú pomoc,

d) rozhoduje podľa § 24, 30 až 33, 35, 36, 39, 42 a 43, vydáva záväzné stanoviská podľa § 30 a 32 a stanoviská podľa § 29,

e) spolupracuje pri zabezpečení osobitnej ochrany kultúrnej pamiatky s orgánmi štátnej správy a orgánmi územnej samosprávy v období krízovej situácie alebo mimoriadnej situácie pri príprave opatrení na uvedené situácie,

f) zabezpečuje v období krízovej situácie, mimoriadnej situácie a podľa § 31 ods. 4 dočasnú odbornú úschovu hnutel'ných kultúrnych pamiatok,

g) poskytuje obci metodickú a odbornú pomoc pri evidovaní miestnych pamätihodností,

h) dohliada na dodržiavania tohto zákona a prijíma opatrenia na odstránenie nedostatkov pri ochrane pamiatkového fondu, archeologických nálezov a archeologických nálezísk,

i) ukladá pokuty podľa § 42 a 43.

J. ZÁVER

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej zóny v Nižnej Boci boli spracované na základe Usmernenia Pamiatkového úradu SR k spracovaniu výskumnej dokumentácie pamiatkových území transformovaného na dlhodobo uplatňovaný a zaužívaný osobitný prístup orgánu ochrany pamiatkového fondu v PZ Nižná Boca.

Zásady sú podľa § 29 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov súčasťou priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu.

Zásady ochrany pamiatkového územia sú odborným dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkami nehnuteľností zabezpečia zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb a urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia.

Prírodné danosti územia obce Nižná Boca sa stali predpokladom vytvorenia charakteristickej sídelnej a krajinnej štruktúry, ktorá vďaka svojim špecifickým hodnotám bola dôvodom pre vyhlásenie časti jej územia za pamiatkovú zónu.

Predmetné zásady definujú účel a predmet pamiatkovej ochrany, územný rozsah pamiatkového územia a požiadavky na zachovanie a ochranu jeho hodnôt. Sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územnoplánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu.

Zásady ochrany pamiatkového územia sú predpokladom na dlhodobé a systémové zabezpečenie ochrany kultúrno-historických hodnôt územia, spoluprácu orgánov štátnej správy a územnej samosprávy, odborných organizácií, odborníkov špecializovaných vied, neziskových organizácií, laickej verejnosti a predovšetkým vlastníkov nehnuteľností.

K. AKTUALIZÁCIA ZÁSAD PAMIATKOVEJ STAROSTLIVOSTI

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatková zóna v Nižnej Boci budú aktualizované:

- v prípade, ak v praxi dôjde k nejasnostiam v zásadných metodických prístupoch k ochrane pamiatkového fondu na území pamiatkovej zóny,
- na základe zásadného rozšírenia poznania a zvýšenia úrovne vedeckých disciplín týkajúcich sa ochrany pamiatkového fondu,
- v prípade zásadných urbanistických, architektonických, funkčných a iných zmien územia.

Zásady ochrany Pamiatkovej zóny v Nižnej Boci je potrebné aktualizovať s optimálnou periodicitou a v potrebnom rozsahu, najmenej však raz za päť rokov.

L. GRAFICKÁ ČASŤ ZÁSAD OCHRANY PAMIATKOVEJ ZÓNY V NIŽNEJ BOCI

Zoznam výkresov:

1. Širšie vzťahy M 1: 10 000
2. Vojenské mapovanie 2. a 3.
3. Historická katastrálna mapa Nižnej Boce z roku 1928 (reambulovaná z roku 1866)
4. Ortofotomapa
5. Slohová analýza objektov M 1: 1000
6. Zásady ochrany pamiatkovej zóny M 1: 1000

*Ferschinova mapa Liptova po roku 1780,
podrobnejšia ako Mikovíniho Mapa
v Belových notíciách z r. 1736
Zdroj: obec Nižná Boca*